

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK DİN MÜSİKİSİ) ANA BİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ ÇERÇEVESİNDE
KADIN NEYZENLERİN MÜZİK DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Saadet YANARDAĞ

ANKARA – 2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK DİN MÜSİKİSİ) ANA BİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ ÇERÇEVESİNDE
KADIN NEYZENLERİN MÜZİK DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Saadet YANARDAĞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Bayram AKDOĞAN

ANKARA – 2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (..... /..... /2020)

Saadet YANARDAĞ

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK DİN MUSİKİSİ) ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ ÇERÇEVESİNDE KADIN NEYZENLERİN
MÜZİK DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Bayram AKDOĞAN

Tez Jürisi Üyeleri

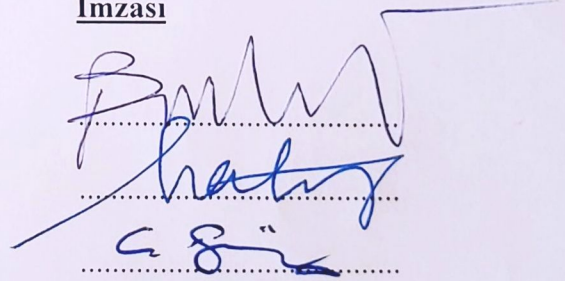
Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Bayram AKDOĞAN (Danışman)

Doç. Dr. Fatih KOCA (Jüri)

Doç. Dr. Cenk GÜRAY (Jüri)

İmzası

Tez Sınavı Tarihi 06.01.2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
ÖNSÖZ.....	v
GİRİŞ	1
1-ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	6
2-ARAŞTIRMANIN AMACI	7
3-ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	7
4-VARSAYIMLAR	7
5-KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	8
6-ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	8
1. DİNİ MÛSİKİ GELENEĞİ İÇİNDE NEY	10
1.1. Neyin Etimolojisi ve Tarihi	10
1.2. Neyin Mistik Öyküsü	12
1.3. Enstrüman Olarak Ney	14
1.4. Tasavvuf Mûsikisinde Ney	18
2. İSLAM VE TASAVVUF MÛSİKİSİNDE KADIN	22
2.1. İslâm'ın Kadına Bakışı	22

2.2. İslâm'ın Mûsikiye Bakışı	26
2.3. Tasavvuf'un Kadına Bakışı	30
2.4. Tasavvuf'un Mûsikiye Bakışı	33
3. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA MÜZİK ÜRETİMİ	39
3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	39
3.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıpyargıları	42
3.3. Müzikal Üretimde Toplumsal Cinsiyet Kodlaması	45
4. DEĞERLENDİRMEYE ESAS NEYZEN GÖRÜŞMELERİ	50
4.1. Kadın Neyzenlerin Azlığı	50
4.2. Kadın Neyzenlerin Ney Üfleme Öğrenme Sürecindeki Deneyimleri	60
4.3. Kadın Neyzenlerin Ney ve Neyzenlik İle İlgili Deneyimleri	70
4.3.1. Kadın Neyzenlerin Ney Sazının Popülerliğine Bakış Açılımları ...	71
4.3.2. Kadın Neyzenlerin Neyzenlik ile ilgili Görüşleri	76
4.4. Kadın Neyzenlerin Profesyonel Neyzenlik Yaşantıları Ve Aile Özel Hayattaki Neyzenlik Deneyimleri	79
4.5. Kadın Neyzenlerin Toplumsal Cinsiyet Roller Çerçevesinde Karşılaştıkları Sorunlar.....	89

SONUÇ	100
EKLER.....	105
KAYNAKÇA	114
ÖZET	124
ABSTRACT	125

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.Ü.	: Atatürk Üniversitesi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
G.Ü.	: Gazi Üniversitesi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.	: Ve benzeri
yy	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Günümüzde kadın hakları, kadına yönelik toplumsal cinsiyet kimlikleri, kadın-erkek eşitliği, kadının kamusal alanda varlığı, siyasete katılım oranı, eğitim eşitliği, kültürel ve sanatsal çalışmalardan yararlanma olanakları gibi konularda birçok çalışma yapılmaktadır. Ancak, özellikle tasavvuf müziğinde önemli bir yer tutan ney sazını çalan neyzenler ve ülkemizdeki ney çalma geleneği incelendiğinde bu gelenek içerisinde kadınların yeteri kadar görünür olmadıkları gözlemlenmiş ve kadın neyzenler üzerine bir çalışma yapılmadığı dikkatimizi çekmiştir. Neyzenler ile ilgili yapılan kaynak taramalarında yapılan çalışmaların hemen hemen hepsinde erkeklerin konu edildiği görülmüştür. Çalışmamızın temel amacı “kadın neyzenlerin” karşılaştıkları sorunları ve müzikal deneyimlerini toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde anlamaya çalışmaktır.

Bana bu çalışmayı gerçekleştirme olanağını sağlayan, çalışmamın her aşamasında kuramsal ve manevi desteğini esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Bayram Akdoğan’a ve tez çalışmamda görüşlerine başvurduğum ve sorularımı içtenlikle yanıtlayan değerli neyzenler, Burcu Karadağ, Miase Örümlü Bayramoğlu, Pelin Başar Sezgin, Sinem Hondoroğlu Irmak ve Tuba Güvem Alagöz’e de şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez çalışmam sürecinde desteklerini esirgemeyen sevgili Pınar Yanardağ Kocabaş’a, Dr. Levent Yiğittepe’ye, Suzan Kılıç Daldal’a, Alev Yıldırım’a, Aynur Akay’a, Ayhan Yüzübenli’ye, Ayşe Saray’a ve her zaman yanımda olan sevgili Duru Şahin’e teşekkürlerimi sunarım.

Annem ve Babama...

Saadet YANANRAĞ

Aralık 2019, Ankara

GİRİŞ

Tarih sayfalarına göz atıldığında ilk insan topluluklarından günümüz modern toplumuna kadar bütün toplumların sanat eserleri ürettikleri görülür. Müziğin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. En eski insan topluluklarında dahi müziğin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Cenk Güray'ın ifade ettiği gibi “Doğayı etkileme ve onunla iletişim kurmak üzere ortaya çıkan ezgi ve ritim tasarlama fikri müziğin ilk nüvesini oluşturmuştur.”¹ Doğa karşısında güçsüz, savunmasız zaman zaman da aciz kalan insan; bir yaradana sığınmak istemiş, sığınma ve yardım isteme anlarında ise Tanrısına ulaşmak için müziği kullanmıştır.

Din, insan gerçekliğinin ayrılmaz bir parçası olarak, toplumsal hayatın düzenlenmesinde etkileri olan bir yapıya karşılık gelmektedir.² Müzik ise bünyesinde barındırdığı etkileme gücü ile birçok dinin kendini anlatmak, açıklamak için başvurduğu sanat türlerinin başında yer alır. Tüm dinler belirli biçimlerde de olsa müziği bünyesinde barındırmaktadır.³ Bu bağlamda inanç ve müzik insanlığın ilk döneminden günümüze toplumsal hayatı ve kültürleri birçok açıdan etkilemiş ve şekillendirmiştir.

İslâm dünyasında din ve müzik kavramlarını yan yana getirmek kolay olmamıştır. Aynı dine mensup olanların bir kısmının, müziği İslâm'la bağdaşamayacağı, şeytani, nefsanî olduğu gerekçeleriyle yasakladığı da olmuştur. Oysaki ses ve müziğin Tanrının kullarına bir ihsanı olarak değerlendirildiğinde; müziğin bir şifa kaynağı olarak kullanılması ve duyguları, düşünceleri aktarması

¹ Cenk Güray, *Anadolu'daki İnanç ve Müzik İlişkisinin Sema-Semah Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010, s. 2.

² İhsan Toker, *Bir Yapılaşma İlişkisi Olarak Kadınlar ve Din-Başkent Kadın Platformu Örnek-Olayı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005, s. 1.

³ İlkay Şahin, “Dinî Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik”, AÜİFD, Cilt:49, Sayı: II, 2008, s. 269-285.

nedeniyle insan hayatında önemli bir yeri olduğu kavranabilir.⁴ Sanat eseri ortaya koymamış bir din veya topluluk yok gibidir. Sanat insanda yaratılışı gereği vardır. Sanat eseri, sanatçının duygusal dünyasında rastlantısal olarak ortaya çıkan bir şey değil, bilinçli bir edimdir. Diğer yandan sanatçıyla duygusal dünyası arasında sıkı bir ilişki vardır.⁵

Sanatçı ile mânevi dünya arasındaki bu sıkı ilişkiyi yoğun olarak gördüğümüz felsefi düşünce tarzlarından birisi de tasavvuttur. Tasavvuf, zihnin mânevi olaylara yönelmesini ve tıpkı diğer manevi yöntemler gibi doğası gereği, bilgisizliğin yok edilmesine salık verir.⁶

Tasavvufun kişilik eğitimi: hayatla bütünleşmiş, bilgili, kültürlü, erdemli, hayatın içinde bilgelik kazanmış, düşünce ufku geniş, güzel ahlak sahibi erdemli kişileri yetiştirmeyi hedef alır. Tasavvufun en önemli özelliği insanı-kâmil-i yetiştirmeye yönelik bir felsefesinin olmasıdır.⁷

Allah'a ulaşma yolu olarak nice başların uğrunda kurban olduğu "tarik-i şuttar"⁸ı benimseyerek tasavvufî eğitimin makam ve hallerini aşan Mevlâna, Hakkı'nın sonsuz tecellilerini gözlemlemiştir.⁹ Ona göre, Allah'a akılla değil, sınır tanımayan sevgiyle ulaşılabilir. Allah'a ulaşma yolunda akıl bir yere kadar insana rehberlik edebilir. İnsanı Allah'a götürecek olan sevgi ve aşktır. Mevlâna'ya göre

⁴ Bayram Akdoğan, "Sanat, Sanatçı, Sanat Eseri ve Ahlak", AÜİFD., Cilt: 42. Sayı:1, 2001, s. 213-245.

⁵ Bayram Akdoğan, (2001), a.g.m. s. 213-245.

⁶ Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1986, s. 2.

⁷ M. Necmettin Bardakçı, *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015, s. 434.

⁸ Tarîk-i şuttâr; "çoşkuluların yolu" Aşk ve muhabbet ehlinin yoludur. Bu yola aşk, vecd ve coşku ile girilir. (<http://www.rufai.com/makaleoku1.aspx?Id=11>) Erişim: 5 Nisan 2019

⁹ M. Necmettin Bardakçı, (2015), a.g.e., s. 184.

sevgi ağacı gövdesizdir, hiçbir yere gereksinmez. Dalları ezele, kökleri ise ebedi âleme gider. Mevlâna'ya göre, mum nasıl ki yanıp etrafına aydınlık saçarak faydalı oluyorsa, evrenin tasarımı ile görevlendirilen insan da mum gibi diğer insanlara yararlı olacak ve içinde bulunduğu topluluğa sevgi ve hoşgörü saçacaktır.¹⁰

Türk-İslâm Tasavvufunda önemli bir yer tutan Mevlâna öğretisinin ve tasavvuf müziğinde simgeleşmiş bir saz olan Ney'in, içsel, duygusal dünya ile maddi /beşer dünya arasında bir köprü olduğunu söylemek mümkündür.

Ney, tarihler boyunca insanlarda derin duygular uyandıran, rûhu tanımsız biçimlere bürünen, gizemini ve doğasını binlerce yıldır koruyan özel bir çalgıdır. Mevlâna Celâleddin-i Rûmi, *Mesnevîsi*'nin ilk on sekiz beyitine “Dinle Neyden” diyerek başlamış ve ney'i tasavvufî açıdan ‘İnsan-ı kâmil’e benzetmiştir.¹¹

Mevlevî ayinlerinde semâ için iki önemli unsur olan kudüm ve ney beyitlerde de çoğunlukla birlikte kullanılmıştır. Ney, hoş tınısı ve özellikle dinsel duyguları çağrıştırmaları nedeniyle ilişkide bulunduğu her toplumu derinden etkileyen önemli bir çalgıya dönüşmüştür.¹²

Mevlâna'nın seslendiği kitle hiçbir ayırım gözetmeksizin insanlıktır. Amacı ise erdemli bir toplum oluşturmaktır. Kâmil insan tanımlanırken kadın ya da erkek olması önemli değildir. Önemli olan kamil insanın gerçeği kavrayabilen kişi olmasıdır. Mevlâna, kadın ve erkeği cinsiyetlerinden azade değerlendirmiş ve insan olarak değer vermiştir.¹³

¹⁰ M. Necmettin Bardakçı, (2015), a.g.e., s. 184-186.

¹¹ Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Musiki ve Sema*, Uludağ Yayınları, Bursa, 1992, s.36

¹² M, Bolkar Öztekin, *Fuzuli ve Şeyh Galib Divanlarında Ney Metaforu*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2007, s. 2.

¹³ Kadir Özköse, “Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Düşüncesinde Kadın”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 11, Sayı:1,Sivas, 2007, s. 51-67.

İslam inancının temel dayanağı olan *Kur'ân-ı Kerim*'e göre, ontolojik açıdan kadınla erkek eşit görülmüştür.¹⁴ Kur'ân kadın ve erkeğe göre ayrı ayrı değil, insanların hepsine seslenen bir kitaptır.¹⁵ Erkek ve kadının fiziksel ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıkları vardır. Bu farklılıkları algılanma şekilleri, hangi çağda, hangi toplumda yaşanıldığına, eğitim düzeyine ve inanış biçimlerine göre değişiklikler göstermektedir.

Cinsiyet; bireyin erkek veya kadın olarak yansıttığı genetik farklılıklarıdır. Bu anlamda cinsiyet, kadın ile erkek arasındaki eşitsizliği göstermez. Genlerden kaynaklı biyolojik farklılıkları göz önüne serer. Toplumsal cinsiyet ise toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Farklı coğrafyalarda ve zamanlarda kültürlerin kadın ile erkeğe sosyal olarak yükledikleri görevlerin ve sorumlulukların bütünüdür. Başka bir deyişle toplumsal cinsiyet, cinsiyetten dayanak alarak, toplumların kadın ve erkeğe tanımladıkları kimlikleri ve bu kimlikler ile yerine getirmelerini bekledikleri görevleri içermektedir.¹⁶

Kadın doğurgandır; bu özellik kadını erkekten ayıran en temel biyolojik farklılıktır. Toplum, kadın ile erkeğe biyolojik özelliklerinden dolayı farklı davranmakta ve onlara birbirinden farklı görevler yüklemektedir.¹⁷ Bu görevlendirmeler neticesinde erkekler için kamusal alanda, kadınlar için ise özel alanda, yani ev içinde, yerine getirmeleri beklenen bir iş bölümü gelişmiştir.¹⁸

¹⁴ Ömer Yılmaz, "Hristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:13, Sayı: 2, 2012, s. 52.

¹⁵ Beyza Bilgin, *İslam'da Kadının Rolü Türkiye'de Kadın*, Ankara, Sinemis Yayınları, 2005. s. VII.

¹⁶ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2016, s. 23.

¹⁷ Zehra Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Sistem Yayınları, İstanbul, 2004, s.1.

¹⁸ Ecevit Yıldız, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eskişehir, 2011, s. 5.

Bulduğumuz yüzyılda teknoloji ile birlikte hayatımıza giren makineler sayesinde bir zamanlar erkekler tarafından kas gücü ile yapılan işlerin önemli ölçüde azaldığı ve kadınların da erkeklerin yaptığı birçok işi başarabildiği bilinmektedir.

Toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten farkı, toplumun kadın ve erkeği; onlara biçtiği roller üzerinden tanımlaması ve toplumda kadın ile erkeğin ayırt edilme şeklini yansıtmıştır. Aynı zamanda toplumsal cinsiyetin, toplumu çözümleyen, bir mercekle işlevi de vardır. Bu öyle bir mercektir ki daha önce topluma bakıp da göremediğimiz eşitsizlikleri daha da büyütür, vurgular ve açıkça görebilmemize olanak sağlar.¹⁹

Toplumsal cinsiyet merceğinden bakılmazsa toplumsallaşma çabaları, insanlık tarihi boyunca bilinç dışında biriktirilenler ile bir araya gelince, ruhumuza ve zihnimize (kalemimize, fırçamıza ya da çalgımıza) yansır. Erkek egemen düzenin “doğal” olduğunu benimseyerek söz konusu düşünceleri içselleştirdiğimizde sanat eserlerindeki cinsiyete dayalı bakış açısının çoğu zaman farkına varamayız.²⁰ Dolayısıyla sanat eserlerinin erkek egemen öğretilerle donatılmış olmasına da şaşırırız.

Bu çalışma kadın neyzenleri; neyzen ve kadın kimlikleri nedeniyle sanatsal etkinlikleri gerçekleştirirken, kamusal alanda, eğitim alanında, akademik ortamlarda, dinî öğretilerde ya da aile içinde karşılaştıkları olumlu veya olumsuz durumları, yaşadıkları müzik deneyimlerini toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde inceleme amacı taşımaktadır.

¹⁹ Ecevit Yıldız, a.g.e., (2011), s. 4-6.

²⁰ Ruken S. Öztürk, *Sinemada Kadın Olmak*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 221.

1- ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Klasik Türk Müziğinde özellikle tasavvuf müziğinde önemli bir yer tutan ney sazını çalan neyzenler ve ülkemizdeki ney çalma geleneği incelendiğinde; Üniversiteler, belediyeler, vakıflar, dernekler, Diyanet ve özel kurumlar tarafından verilen eğitim ile ney üfleme öğrenen kadın neyzenlerin erkek neyzenlere oranla daha az sayıda oldukları ve eğitim süreçlerinden sonra profesyonel icracı olarak da görünür olmadıkları gözlemlenir. Kadın neyzenlerin müzik deneyimlerine toplumsal cinsiyetin etkileri var mıdır? Bu kapsamda kadın neyzenlerin neyzenlik vasfını elde edene kadar geçirdikleri süreçler ve bu süreçlerde yaşadıkları müzik deneyimleri neyzenlik kariyerlerini nasıl etkilemiştir?

Araştırma çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Kadın neyzenlerin azlığının nedenleri nelerdir?
2. Kadın neyzenlerin ney üfleme öğrenme sürecindeki müzik deneyimleri nelerdir?
3. Kadın neyzenlerin ney ve neyzenlik ile ilgili algı ve düşünceleri nelerdir?
4. Kadın neyzenlerin profesyonel neyzenlik yaşantıları ve aile özel hayattaki neyzenlik deneyimleri nelerdir?
5. Kadın neyzenlerin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde karşılaştıkları sorunlar var mıdır? Varsa nelerdir?

2- ARAŞTIRMANIN AMACI

Günümüzde kadın hakları, kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri konuları ile ilgili birçok çalışma yapılmaktadır. Kadın-erkek eşitliği, kadının kamusal alanda varlığı, yönetime katılım oranı, eğitim eşitliği, kültürel ve sanatsal çalışmalardan yararlanma olanakları toplumların gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde önemli göstergelerdir.

Bu çalışmanın amacı, kadın neyzenlerin, neyzen ve kadın kimlikleri nedeniyle sanatsal etkinlikleri gerçekleştirirken, kadın olmaları nedeniyle kamusal alanda, eğitim alanında, akademik ortamlarda, tasavvuf öğretisinde ya da aile içinde karşılaştıkları sorunları inceleyip toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde ortaya koymaktır.

3- ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Neyzenler ile ilgili yapılan akademik çalışmaların neredeyse tamamının erkek neyzenleri konu eden çalışmalar olduğu görölmektedir. Bu alıŐma “kadın neyzen”ler ile ilgili olarak yapılan akademik çalışma olması nedeniyle önemlidir. Bu çalışmanın, toplumsal cinsiyet, müzik ve kadın neyzenler ile ilgili çalıŐmalara katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

4- VARSAYIMLAR

Bu araştırmada; araştırmaya katılacak olan kadın neyzenlerin, hazırlanan görüşme sorularını içtenlikle yanıtladıkları ve bununla ilgili olarak gerçek görüşlerini yansıttıkları varsayılmıŐtır.

5- KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Bu araştırma, mesleki deneyimleri dikkate alınarak, Kültür Bakanlığı veya Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bünyesinde kadrolu ya da misafir sanatçı olarak çalışmış veya halen çalışmalarını sürdüren, kadın neyzenler ile sınırlıdır. Kadın neyzenlerin karşılaştıkları ve gündeme getirilmeyen sorunlarını araştırmak için Kültür Bakanlığı veya Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bünyesinde kadrolu ya da misafir sanatçı olarak çalışmış veya çalışmakta olan neyzenlerden beşi ile yapılan görüşmelerde kadın neyzenlerin müzik yaşamları ile ilgili ortak öyküleri ve ortak sorunları, sıkıntıları belirlenmiştir.

Kadın neyzenlerin sanatsal çalışmalarını gerçekleştirirken kadın olmaları nedeniyle kamusal alanda, eğitim alanında, akademik ortamlarda, dinî uygulamalarda ya da aile içinde karşılaştıkları olumlu ya da olumsuz durumlar toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde incelenmiştir. Buna ek olarak araştırma, kadın neyzenlerin eğitim geçmişleri, aile yaşantıları, neyzenlik niteliği ile kamusal alanda varlıkları ve toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında deneyimleri ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma, gerçekleştirildiği zaman dilimindeki gelişmeler ve koşullar ile sınırlıdır. Araştırma nitel yöntemler kullanımıyla sınırlıdır. Diğer taraftan çalışmada görüşme yapılan kadın neyzenlerin sorulara doğru cevap verdikleri ve dürüst davrandıkları sayılısıyla sınırlıdır.

6- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamızda, nitel araştırma yöntemi kullanılarak araştırma ile ilgili bulgular nitel veriler çerçevesinde biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Ali Yıldırım ve

Hasan Şimşek²¹ nitel araştırmayı şu şekilde tanımlamışlardır. “... *Nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği yoldur.*”

Çalışma kapsamında iki farklı nitel çözümleme yolu kullanılmıştır. Öncelikle görüşmecilere sorulan sorular çerçevesinde bazı konular belirlenmiş ve bu konular ekseninde veriler çözümlenmiştir. Diğer yandan da görüşmecilerin söylemlerinden alıntı yapılarak betimsel bir yaklaşımla verilerin aktarılması sağlanmıştır.²²

Bu bağlamda araştırma için gerekli olan veriler; Kültür Bakanlığı veya Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bünyesinde kadrolu ya da misafir sanatçı olarak çalışmış veya halen çalışmalarını sürdürüyor olan beş kadın neyzenin 19 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verdikleri yanıtlar ile elde edilmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler sürecinde ses kaydı alınmış ve görüşme sonucunda ses kaydı çözümlenmiş ve metne dönüştürülmüştür. Yazıya dönüştürülen ses kaydı verileri benzerliklerine göre belirlenen konu başlıkları altında değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.²³

²¹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (6. Basım), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 227.

²² Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, (2008), a.g.e. s. 221.

²³ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, (8. Basım), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 227.

1. DİNİ MÛSİKÎSİ GELENEĞİ İÇİNDE NEY

Günümüzde Klasik Türk Müziği çalgıları arasında sayılan ve asırlardır birçok uygarlığın müzik kültürü içinde yer bulmuş, kamıştan yapılan üflemeli bir çalgı olan ney hem dini hem de din dışı müziğin vazgeçilmez çalgılarından.

1.1. Neyin Etimolojisi ve Tarihi

Sümer ve Fars dillerinde yer alan “nâ” ve “nay”- “kargı” ve “kamış” anlamlarına gelen kavramların ney sazının en eski adı olarak kullanıldıkları bilinmektedir. Türkçede “nay” kelimesi yerine “ney” kelimesi zamanla hâkim olmuştur. Bazı Avrupa ülkelerinde de benzeşen isimler kullanılmıştır. (Romanya’da “năiu”) ²⁴

Fars dilinde “çalan icra eden” anlamlarını taşıyan “zeden” sözcüğünden oluşan “neyzeden” zaman içerisinde ney üfleyen kişi olarak bugün de kullanılmakta olan “neyzen”e dönüşmüştür. Aynı anlamı taşıyan ve Arapça dil kuralları ile oluşturulan “nâyi” sözcüğü de kullanılmaktadır.²⁵

Kamıştan yapılan ve üflemeli bir çalgı olan ney’in M.Ö. 5000 yıllarından itibaren Sümer toplumunda kullanıldığı, ney ile ilgili ilk buluntunun M:Ö. 2800-3000 yılları aralığında kullanılmış bir ney ile ilgili olduğu bilinmektedir. Söz konusu ney ise Philadelphia Üniversitesi Müzesi’nde sergilenmektedir.²⁶

Ney, Anadolu’da, 12. ve 13. yüzyıllarda yaygınlaşmıştır. “*Dîvanü Lügati’t-Türk*”te ney’den askerlerin çaldığı çalgı olarak söz edilmektedir.²⁷ Geçmiş

²⁴ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara, 1900, Cilt:2, s. 116.

²⁵ http://timucincevikoglu.com/File/?_Args=_PreviewFile,9,OdesisMc Erişim: 10 Haziran 2019

²⁶ Ulvi Erguner, *Ney (Nay)*, Musiki ve Nota Mecmuası, İstanbul, 1986,Cilt:1, s. 10.

²⁷ Vural Sözer, *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 500.

Sümerlere kadar uzanan ney'in duygulu, etkileyici ve yanık ses rengi ile geleneksel müziğimizin tarihinde çok önemli bir yer edinmiş ve benzeri üflemeli çalgıların önüne geçmiştir.²⁸

Ney, hoş sedası ve özellikle dinsel duyguları çağrıştırması nedeniyle ilişkide bulunduğu insanları etkileyen bir çalgı haline gelmiştir. Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesi ile birlikte başlayan süreçte kullanılmaya başlanan ney, 13. yüzyıldan itibaren İslâm tasavvufunun simgesi olmuştur. Ney'in tasavvufun simgesi haline dönüşmesinde büyük mutasavvıf Mevlâna Celaleddin-i Rûmi'nin katkısı büyük önem taşımaktadır.²⁹

Ney, asırlar boyunca tasavvuf şiiri ve Türk edebiyatı tarafından işlenen konularda sıklıkla yer edinmiştir. Anadolu yurdunda ilk kez Mevlâna Celaleddin-i Rûmi'nin *Mesnevi*'sinde işlediği ney, Mevlâna'nın ölümünden sonra yetişen Halk ve Dîvan ozanlarının şiirlerinde ve beyitlerinde kullanılmıştır.³⁰

15. yüzyıl müzik bilimcileri, edvarlarında³¹ ney'e yer vermişlerdir. Hızır Bin Abdullah (15. yy) *Kitâbü'l Edvâr* adlı kitabında çalgıları tasnif ederken ney'den bahsetmiştir. Yine 15. yüzyıl müzik kuramcılarında Kırşehirli Nizameddin oğlu Yusuf Dede'nin *Risâle-i İlm-i Mûsikî* adlı eserinde ney'in öğretimi ve yapısı

²⁸ Ahmet Say, *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yay., 1. bs., Ankara , 2002, s. 376-377.

²⁹ Laika Karabey, Akıncı, *Garplı Gözüyle Türk Musikisi*, Doğan Güneş Yayınları, İstanbul, 1963, s. 18.

³⁰ Gencay Zavotçu, "Ney'in Öyküsü ve Divan Şiirinde İşlenişi", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı: 39, Erzurum, 2009, s. 719-751.

³¹ Edvar: Türk müziği nazariye tarihi içinde kaleme alınan eserler, Türk müziği ses ve zaman organizasyonu sağlayan makam, terkiib, şu'be, âvâze, usul ve ikâ (ritm) gibi temel kavramları açıklayan müzik teorisi kitaplarına verilen addır. Bkz. <https://www.fikriyat.com/egitim/2018/09/03/muzik-nazariyatinda-bir-gelenek-edvar> Erişim: 5 Ekim 2019

hakkında bilgiler vardır. Aynı yüzyılda Seydî *el-Matla*'da ney'in perde isimlerinden ve çalınışından söz eder.³²

Sümerlerden günümüze kadar birçok uygarlıkta değişik biçimlerde de olsa kullanılmış olan ney, yedi perdesi ve dokuz boğumu ile geleneğin seslerini meşk halkalarıyla günümüze ulaştırmıştır.

1.2. Neyin Mistik Öyküsü

Ney'in felsefesini, tasavvufi yönünü ve barındırdığı gizemi dile getiren ve birbirine benzeyen birçok öykü anlatılmaktadır. Bunlardan ilki şöyledir:

“... Bir padişah sırdaşına başkalarına asla söylememesi şartıyla bir sırrını anlatır. Zamanla içinde adeta bir ateş topuna dönüşen bu sırrı kimseye açamadığı için hastalanan padişahın sırdaşı, başvurduğu hekimin tavsiyesi üzerine çok uzaklardaki bir gölün kenarına giderek içindeki sırrı haykırır. Daha sonra gölün kenarında biten kamışlardan yapılan bir nefesli saz, padişahın sırrını bütün dünyaya ilan eder.”³³

Mevlâna'dan sonra, dîvan şâirleri ney'in mistik öyküsünü şiir ve beyitlerine taşımışlar ve ney'in mistik öyküsü *Mesnevi* ile sınırlı kalmamıştır. *Şeyh Galip Divanı*'nda ney ile ilgili bölümü Gencay Zavotçu şöyle özetlemiştir. “...*Şeyh Gâlib Dîvânı*'nın 303 numaralı gazelin altıncı beytinin '**Ayn-ı Ali'den aldı nazar çünkiçâh-ı ney**' şeklindeki ikinci mısra'ı, 304 numaralı gazelin '**Sır verip Çâh-ı Alîden dem-i kutbâne-i ney**' şeklindeki son mısra'ı ve 305 numaralı gazelin 7. beytinin '**Cifr-i rızâbeyân eder hutbe-i Murtezâ-yı ney**' şeklindeki ikinci mısra'ı

³² Neşe Can, “Osmanlı'da Müziğin ve Şiirin Gözde Sazı: Ney”, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 31, Sayı:1, 2011, s. 179-200.

³³ Beşir Ayvazoğlu, *Neyin sırrı hala hasret*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2002, s. 13.

ney'in öyküsü hakkında ipuçları içerir. Söz konusu mısralarda geçen Ali'nin gözü (ayn-ı Alî), ney kuyusu (çâh-ı ney), Ali'nin kuyusu (Çâh-ı Alî), Cifr-i rızâ (hoşnutluk kuyusu), hutbe-i Murtezâ-yı ney (Ney Murtezâ'sının (seçilmişinin, Ali'sinin) hutbesi) tamlamaları ve sır verip ifadesi ney'in öyküsünü hatırlatır."³⁴

Ney'in mistik yanını yansıtan bir diğer hikâye de Zeki Pakalın tarafından şöyle aktarılmıştır. "...Hz. Muhammed (s.a.v) bir gün sevgili yeğeni Hz. Ali ile sohbet ederken ona ilahi aklın esrar ve hakikatine taalluk eden öyle bir sır veriyor ki, Hz. Ali bu sırrın azametini içine sığdıramıyor. Hemen Medine dışına çıkıyor. Bir boş kuyu bulup takat ve tahammül gösteremediği bu sırrı o boş kuyuya tevdi ediyor. Boş kuyu coşuyor, sular taşıyor ve bu suların feyzi ile kuyunun kenarında kamışlar bitiyor. Orada bir kamışlık meydana geliyor. Nihayet bir çoban bu kamışlardan birini kesip, onu muhtelif yerlerinden delip, üflenince ses verecek (nağmeler hasıl edecek) şekle getiriyor. Sonra üflemeğe başlıyor. O anda o kamış parçasından aşkına enin(inlemeler) ve feryatlar yükseliyor. Kalplere vecd ve heyecan veriyor. O sırada tesadüfen-oradan geçmekte olan Peygamber Efendimiz bu kamış parçasından çıkan âşıkane feryatları işitiyor. Bundaki sır ve hikmeti derhal anlıyor. Hz. Ali'yi çağırıyor:

- Benim sana tevdi ettiğim sırrı açıkladın mı diye soruyor.
- Hz. Ali, evet, o büyük sırrı kalbime sığdırmadım. Onu boş bir kuyuya söylemeye mecbur kaldım. Cevabını veriyor."³⁵

Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'e cevabından sonra ney'in artık bir kamış parçası olmadığı, gerçeklerin, ilahi sırların ve aşkın tercümanı olduğunu söylemek

³⁴ Gencay Zavotçu, , a.g.m., (2009), s. 743-744.

³⁵ M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB. Yayınları, İstanbul,1993, s. 689.

mümkündür. Ney'in, mistik hikayesi ile ilgili anlatılan öykülerden yola çıkarak, salt bir kamış olmadığı bir kamıştan öte uhdesinde bir öğreti barındırdığı da söylenebilir.

1.3. Enstrüman Olarak Ney

Türk müziğinin yazılı kaynakları olan ve özellikle de müzik kuramını, makamları, usulleri anlatan “*Kitâbü'l-Edvâr*”lar Osmanlıca, Farsça ve Arapça yazılmıştır.

Edvarlar aracılığıyla, dönemin müzik kuramı ve uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmaktayız. 9 ve 11. yüzyıllar arasında dönemin önde gelen müzik kuramcılarının çalışmalarını El Kindi (9. yy.), Farabi (10. yy.), İbn Sina (11. yy.) 13. yüzyıldan itibaren Sistemci Okul'un kurucularından, Safiyyüddin Urmevi izlemiştir. Safiyyüddin Urmevi'nin kullandığı sistemi geliştiren ve devamlılığını sağlayan ise Abdülkadir Meragî'dir (15. yy.). Meragî'den sonra diğer 15. yy. yazarları olarak da sayılan Yusuf Kırşehrî, Kadızâde Tirevî, Şükrulah Çemişkezekî ve Mehmet Çelebi Ladikî, Anadolu edvar kuramcılarındandır. Meragî'den sonra diğer Anadolu edvar yazarlarının da katkıları ile edvar geleneği 19. yy. sonlarına kadar sürmüştür.

Temelde makamları ve usulleri anlatan 15. yy. edvarlarında ağırlıklı olarak yazıldıkları dönemin uygulamalarına yer verilir. Ney, Çeng ve Ud'un perde düzenleri anlatılır ve meşk sisteminin önemi vurgulanır. Bunun yanı sıra müzik ve kozmoloji ilişkisi de incelenir. Müzik eğitimi meşk usulü ile yapıldığından, eğitimin incelikleri meşk esnasında öğretilir ve edvarlarda yalnızca uygulamanın bazı ipuçlarına yer verilir. Kırşehrî Edvârı'nda perdeler başlığı altında bir bölüm yer alır. Kırşehrî'de perde kavramını “ney al yukarıdan aşağı yedi perdedür”,

“Yarım perde çekesin”; “perde-i hüseyini”, “iki perdeyi ya iki avazeyi ya iki şubeyi birbirine cem edüp fûlan perdeye ...ad veresin” diyerek anlatılır. Bu alıntılardan yola çıkarak, Kırşehirî'nin makamı oluşturan seslerin her birini “perde” olarak değerlendirdiği anlaşılır. Kırşehirî söz konusu eserde ney deliklerden çıkan sesleri ve yine ney üzerindeki deliklerden her birini de perde olarak adlandırır.³⁶

Ney sazının yaygınlığı ve önemi 16. yüzyıldan itibaren artmaya başlar. Daha önceki dönemlerde müzik kuramcılarının nazariyat anlatmak için sıklıkla model olarak kullandığı “ud” ve “tanbur” sazları gibi “ney”in de nazariyat anlatılırken kullanılmaya başlandığı görülür. Bu kullanıma örnek olarak Nâyî Ali Mustafa Kevserî'nin “*Kevserî Mecmuası*”nda ney'i nazari bilgi aktarırken kullandığı bilinir. Söz konusu mecmuada bir ney resmi üzerinde yer alan perdelerin adları yazılarak ses sistemi ile ilgili olarak gerçekleştirilen nazari anlatımda kullanılmıştır. Bundan başka Abdülbâki Nâsır Dede'nin *Tedkik'u Tahkik* adlı kitabında da ney'in deliklerinden çıkan sesler ve ses sistemi ile ilgili açıklamalar yapılmıştır.³⁷

Türk müziği tarihi içinde “edvar” adı altında kaleme alınan, müzikte perde ve makam kavramlarını tanımlamak, tasnif etmek için kullanılan eserlerde ses sistemini anlatmak için kullanılan sazlardan olan ney; kamıştan yapılır. Ney yapımında kullanılan kamış, genellikle sıcak iklimli ve suyu bol olan bölgelerde bulunur. Ney yapımı için kullanılacak en uygun kamışlar Akdeniz Bölgesi'nin güneydoğusunda Antakya ili Samandağ ilçesinde yetişir.³⁸ Bundan başka bu iklim şartlarını taşıyan Balıkesir, Bursa, Bandırma, Adana, İzmir ve Aydın'da yetişen

³⁶ Nilgün Doğrusöz, Ş. Şehvar Beşiroğlu, Recep Uslu, “Harîrî bin Muhammed'in Kırşehirî Edvar çevirisinde perdeler”, İTÜ dergisi, Cilt:4, Sayı:1, 2007, s. 13-22.

³⁷ Neşe Can, “Osmanlı'da Müziğin ve Şiirin Gözde Sazı: Ney”, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 31, Sayı:1, 2011, s. 179-200.

³⁸ Süleyman Erguner, *Ney Metod*, Ergüner Müzik, İstanbul, 2002, s. 32.

kamışlar da kullanılır. Ancak, güney bölgelerde yetişen kamışların, sık liflere sahip olması nedenleriyle daha dayanıklı oldukları bilinir.³⁹

Ney yapımında kullanılacak kamışların kesilmesi için uygun olan zaman ekim, kasım ve aralık aylarıdır. Seçilen kamışların budaklı olması, dış yüzeylerinin sert olması, kısa boğumlu, boğum aralarının mümkün olduğunca eşit ölçüde olması ve mümkünse yerinde kurumuş olması aranır.⁴⁰

Ney'in yukarıdan aşağıya doğru ilk gelen boğumuna boğaz boğumu denilir. Bu boğum, diğer boğumlara kıyasla kısadır ve yarı ölçüdedir. Boğaz boğumunun üst ucuna üflemeğe yarayan başpâre takılır.⁴¹ Başpâre kelimesi "baş parçası" anlamını taşır. Ney'e nefesin üflendiği, dudağa yerleştirilen bölüme verilen addır. Başpâre'nin yapımında kullanılan malzemelerden birisi "boynuz"dur. Malzeme olarak sıkı ve sert olması nedeniyle manda boynuzu tercih edilir. "Manda" boynuzu kullanılmadığında ise "fildişi" ve "gergedan" boynuzu da başpâre yapımında kullanılır. Bu sayılanlardan farklı olarak ağaç ve plastikten yapılan başpareler de bulunur.⁴² Başpâre seslerin temiz çıkmasını sağlar. Başpare kullanmanın bir diğer avantajı da ney'in akordu dik kaldığı zaman başparenin hafif yükseltilmesi ile ney'den çıkacak ses pestleşir ve birkaç komalık akort olanağı sağlanır.⁴³

Uzunlukları, akortları birbirinden farklı olan ney çeşitleri vardır. Bunları sırasıyla; "Esas Neyler, Nısfiyeler, Mabeyn(ara) ney ve Nısfiyeler" olarak gruplamak mümkündür. Esas Neyler: Aralarında bir (tanini) ses aralığı bulunan

³⁹ Ahmet Kaya, *Ney Metodu*, Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 6.

⁴⁰ Ahmet Kaya, *Ney Metodu*, Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 6.

⁴¹ Süleyman Erguner, *Ney Metod*, Ergüner Müzik, İstanbul, 2002, s. 34.

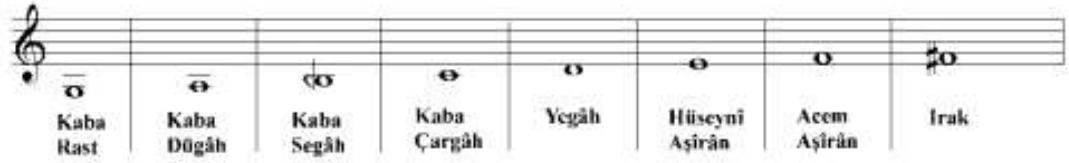
⁴² Salih Bilgin, (2012), *Zanaattan San'ata Başpâre*, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, s. 8.

⁴³ Ahmet Kaya, (2011), a.g.e., s. 7.

neylerdir. Bunlar; bolahenk, davud, şah, mansur ve kız neylerdir. Nısfiyeler; esas neylerin seslerini yarı frekansında olan, başka bir deyişle bir oktav tiz sesini veren neylerdir. “Nısf” sözcüğünün sözlük anlamı da “bir bütünün yarısı” demektir. Nispeten ince kamıştan yapılırlar. Bolahenk nısfıye, davud nısfıye, şah nisfiye, mansur nisfiye, kız nisfiye, süpürde ve müstahsen nısfıyedir. Mabeyn ney ve nısfıyeler: Ney ve nısfıyelerin aralarında yarım ses bulunan ney ve nısfıyelerdir.⁴⁴

Ney’in yaklaşık üç oktav ses sahası vardır. Bunları sırasıyla dem sesler, orta seviye sesler ve tiz sesler olarak tanımlanabilir.

Birinci Oktav Dem Sesler

İkinci Oktav Orta Sesler

Üçüncü Oktav Tiz Sesler

⁴⁴ Süleyman Erguner, *Ney Metod*, Erguner Müzik, İstanbul, 2002, s. 38.

1.4. Tasavvuf Mûsikisinde Ney

Tasavvuf ve sûfi sözcüklerinin kökeni hakkında farklı görüşler bulunur. Bunlar arasında yün anlamına gelen “suf” teriminden geldiği konusunda genel bir kabul vardır. Sûfilerin fakirliğin simgesi sayılan yün elbise giymeleri de bu kanaâtin yaygınlaşmasını sağlar. Bununla birlikte Allah’ın huzurunda ilk safta durdukları; “mâsivâ”dan⁴⁵ yüz çevirdikleri ve “Ahsâb-ı suffâ”yı⁴⁶ dost bildikleri için bu isimin verildiği söylenir. Ayrıca saflık, berraklık ve duruluk anlamına gelen safâ’dan geldiği, sûfinin de dünyevi kirlere temizlenen seçkin kişi olduğu belirtilir. Tasavvuf sözcüğüne hangi anlam verilirse verilsin, bütün anlamları içeren genel bir ifadeyle tasavvuf; nefis mücadelesi ve nefis muhasebesi yaparak kalbi arındırmak, edebe uygun davranarak güzel ahlak sahibi olmaktır.⁴⁷

Tasavvuf felsefesi, toplumsal bir olgu olan inancın mistik yanını esas almaktadır. Önceliği insandır ve insanların manevi ihtiyaçlarına yanıt bulma gayesinde bir yol çizmektedir.⁴⁸

Tasavvuf, insanın manevi yanını güçlendirerek kötü duygular ile iyileri değiştirecek bilgi düzeyine ulaşmasını sağlamaktadır.⁴⁹ Diğer yandan tasavvuf

⁴⁵ Masiva: Dünya, kâinat, tasavvufta âlem. "Allah" tan başka her şey demektir. Tasavvufta yaradandan başka bütün varlıklara verilen addır. Bkz.

<http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTWFzaXZh> Erişim: 6 Ekim 2019

⁴⁶ Ahsâb-ı suffâ: İslâm’ı öğrenmeye çalışan insanlardır. Vakitlerini Hz. Muhammed’in çevresinde geçirir ve ondan öğrendikleri ayetleri ezberlerlerdi. Kur’ân ve Sünnet öğrencileriydiler. Bir yere İslâm’ı öğretmek için öğretmen gönderileceği zaman onların arasından seçilirdi. Bkz. <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQXNoYWItxLFfc3VmZmE> Erişim: 6 Ekim 2019

⁴⁷ M. Necmettin Bardakçı, *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015, s. 21-22.

⁴⁸ Erhan Yetik, *Tarikatlar ve Dini Hayat*, Samsun, 1996, s.4- 7.

⁴⁹ M. Necmettin Bardakçı (2015), a.g.e. s. 21.

nefsâni ihtirasları dizginleyip rûhani yetenekleri geliştiren mânevi bir terbiyedir. Tasavvuf düşüncesini benimseyen tarikatlar arasında en çok akla gelen şüphesiz Mevlevîlik'tir.

Mevlevîlik, 16. yüzyılda İstanbul'da yaygın bir tarikattır ve ney saygın bir çalgı olarak değerlendirilir. Ney dışındaki çalgıları çalanlar arasında Müslüman olmayanlar bulunmaktadır, ancak, Müslüman olmayan neyzen yok gibidir.⁵⁰

Mevlevî dergâhlarında yapılan zikir sırasında semâ edilmekte ve ayin-i şerif icra edilmektedir. Bu icra heyetinde (heyet-i mutriban⁵¹) neyzen başının idaresinde ney, kudüm, rebab gibi sazlar yer almıştır.⁵² Zamanla tasavvuf müziğinin simgesine dönüşen ney, şairlerin de şiirlerinde kullanılan öğelerden olmuştur. Özellikle Dîvan Şiiri'nde ney'in kamışlıktan ayrılma hikâyesi şiirlere konu edilmiştir. Mesnevî, ney'in öyküsü ile başladığından âdetâ ney Mevlevîliğe ve tasavvuf musikisine mahsus bir çalgı olmuştur.⁵³

Ney'in Mevlevî kültüründe önemli olduğunu gösteren bazı somut uygulamalar bilinmektedir. Öncelikle ney, "Ayin-i Şerifin" icrasında en başta yer alan çalgıdır. Bunun yanı sıra ney, dönemin önde gelen Mevlevî şeyhlerinin cenaze törenlerinde çalınmıştır.

⁵⁰ Neşe Can, "Osmanlı'da Müziğin ve Şiirin Gözde Sazı: Ney", Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:31, Sayı:1, 2011, s.179-200.

⁵¹ Mutriban: Mevlevî dergâhlarındaki tarikat âyinlerine (mukabele), semâ ettikleri yere (semâ-hâne), çalan ve okuyanlara (mutriban), bunların oturduğu balkon gibi yüksek yere (mutrib-hâne) denirdi. Bkz. <https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-3706/mevlevi-ayini.html> Erişim: 5 Ekim 2019

⁵² Neşe Can, (2011) ag.m., s.179-200.

⁵³ Eda Tok, "17.Yüzyıl Mevlevî şairlerinde Ney", Mediterranean Journal of Humanities, Cilt: 4, Sayı :2, 2014, s.261.

Mevlevî mukabelelerinde⁵⁴ okunan ayinler uzun, karmaşık kendilerine özgü yapı, güfte ve üslupları olan oldukça görkemli eserlerdir. Baştaki na't-ı Mevlânâ'sıyla, peşreviyle, ney taksimleriyle, yapısıyla, kullanılan usuller ve büyük çoğunluğu Mevlânâ'nın eserlerinden seçilmiş güfteler ve “selam” adı verilen dört bölümüyle, sonda icra edilen “son peşrev” ve “son yürük” semai'siyle bir Mevlevî ayini yalnızca tarikatın tasavvufî inancını, simgesini betimlemek ve semâ ritüeline zemin oluşturmakla kalmaz. Mukabele dışında bir konser ortamında icra edildikleri zaman bile bir saate yakın bir icra süresi olan mevlevî ayinleri geleneksel Osmanlı/Türk musikisinin en karmaşık, en uzun ve en kapsamlı formu olduğunu izleyicisine hissettirir.⁵⁵

Sultan III. Ahmed'in (ö. 1736) şehzadelerinin sünnet düğünlerinde yapılan eğlenceleri resmeden Levnî'nin (ö. 1732) *Surnâmesi*'nde neyzenlerin hepsinin mevlevî giysisi giydikleri görülmüştür. 18. yüzyılın sonlarına doğru resmedilen neyzenlerin hemen hemen hepsinin Mevlevî oldukları anlaşılmaktadır. Bu da gösteriyor ki o dönemlerde “ney” Mevlevîliğe has bir çalgı durumuna gelmiştir. 19. yüzyılda III. Selim ve II. Mahmud'un Mevlevî tarikatına mensup olmakla birlikte ney üflemeleri saray dışında olan yüksek tabaka olarak adlandırılan kişi ve grupların da padişahlardan etkilenerek ney sazına olan ilgilerinin arttığı söylenebilir.⁵⁶

⁵⁴ Mukabele; Arapça bir sözcük olup, karşılaşmak anlamına gelir. Mevlevîler “Devr-i Veledî” de birbirlerine karşı baş kestikleri, birbirlerinin yüzlerine bakıp özlerindeki ilahi zuhuru takdis ettikleri için Mevlevî ayini bu adetle anılmıştır. Bkz. Abdülbâki, Gölpınarlı, *Mevlevî Âdab ve Erkânı*, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2007, s. 92.

⁵⁵ Cem Behar, *Osmanlı/Türk Musikisinin Kısa Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 148.

⁵⁶ Neşe Can, “Osmanlı'da Müziğin ve Şiirin Gözde Sazı: Ney”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:31, Sayı:1, 2011, s.179-200.

Mevlevî dergâhları dönemin “konservatuarı” konumunda olup, müziğin öğretilip icra edildiği en önemli yerlerden olmuştur. Bu dergâhlardan yetişen tasavvuf ehli neyzenler, bestekârlık, nazariyatçılık ve eğitimlik sahasında hem sazlarına hem de musikimize önemli katkılar sunmuşlardır.

Ney, günümüzde hem din dışı hem de dini müziğin vazgeçilmez sazıdır. Gönüllere işleyen ve kişilerde tinsel ve uhrevi hisler uyandıran ney, tesirli sesi ile tekke ve dergâhlarda vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Bundan dolayı tasavvuf eğitimi verilen mecralarda ney eğitime önem verilmiş ve ibadet hassasiyetiyle çalışılmıştır.⁵⁷

⁵⁷ Mehmet Nuri Uygun, “Türk Din Mûsikîsinin Temel Sazlarından Ney ve Klâsik Açkısı”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı :27, 2004, s.41-42.

2. İSLAM VE TASAVVUF MÜSİKİSİNDE KADIN

Din toplumsal ve kültürel yaşamı önemli ölçüde etkileyen unsurlardan birisidir. Kadınlar hakkında değerlendirme yapmak, aynı zamanda toplum hakkında değerlendirme yapmak anlamı da taşır. Toplumsal yapı ile din arasında sıkı bir ilişki vardır. İçinde yaşadığımız İslam toplumunun kadın ve müziğe bakışı ile tasavvuf kültürünün kadın ve müzik ile ilgili tutumları bu bölümde değerlendirilecektir.

2.1. İslâm'ın Kadına Bakışı

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlara toplumların bakışı toplumdan topluma ve çağdan çağa farklılık gösterir. Her toplum; kültürü, gelenekleri, töreleri ve eğitimi ölçüsünde kadınları değerlendirir.

İnsanların kadın ve erkek olarak iki farklı cinsiyette olması, kendilerine has özelliklerinin ne olduğu ve ne olması gerektiği, insanlık tarihi boyunca tartışılmış ve hala da tartışılmaya devam etmektedir. Kadının kendini ifade ettiği toplumlar gelişmiş, bunun aksi toplumlar gelişmemiştir.⁵⁸

İslamiyet ataerkil toplumsal yapının hüküm sürdüğü bir ortamda doğup gelişmiş ve söz konusu bu yapı içinde erkeklere ve kadınlara neyi nasıl algılayacakları, nerede nasıl davranacakları, nasıl yaşayacakları, nasıl ibadet edecekleri dikte edilir.⁵⁹

Ataerkil düzenin kadınları mahrem alana ait sayarak burada tutmaya çalışma anlayışı salt İslâm'a özgü de değildir.⁶⁰ Oysa *Kur'ânı Kerim*, ne kadın, ne de erkek

⁵⁸ Nazife Gürhan, "Kadın Bakış Açısıyla Kuran'ı Yeniden Okuma Denemesi-Amina Wedud-Kuran ve Kadın", e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, Kasım 2011, s. 115.

⁵⁹ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 20016, s. 15-16.

⁶⁰ Fatmagül Berktaş, *Tektanrılı Dinlerde Kadın Bedenin Toplumsal Denetimi*, Haber Bülteni s. 36-42

için her kültür ortamında kabul gören bir tek rol veya bir dizi rol tanımını ne destekler ne de önerir. Kur'ân, kadının ve erkeğin hem birey hem de toplumun bir üyesi olarak işlev gördüğünü kabul eder. Fakat kültürel olarak nasıl bir fonksiyon icra edeceğine dair belirli reçeteleri yoktur. *Kur'ânı Kerim*'in önerdikleri hem zaman hem de mekân ötesidir.⁶¹

İslâm'da kadın olgusu bugünde İslâmiyet'in ilk dönemlerinde de tartışma konusu olmuş bu tartışmalar hala sürmektedir. Kadınlarla ilgili yapılan çalışmalarda Müslüman âlimlerin birbirinden farklı görüşleri olduğu ve bu kapsamda yapılan çalışma ve araştırmalarda birbirine karşıt olan görüşlerin ortaya konulduğu bilinmektedir. Bu görüşlerden biri, İslam âleminde, kadınların bütün haklara sahip olduğu, İslam coğrafyasında kadınlarla ilgili bir sorunun, sıkıntının bulunmadığı, söz edilen sorunların Batı'da mevcut olduğunu düşünenlerin oluşturduğu savunmacı tutum olarak görülmektedir.

Diğeri ise Kur'ân'ı Kerim'i, Arap toplumunun ataerkil düşünce tarzını yansıtan, kadınların nitelik, değer ve önem bakımından erkeklerden sonra geldiğini gösteren bir metin olarak algılayanların, eleştirel tutumu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶²

İslam inancının temel dayanağı olan *Kur'ân-ı Kerim*'e göre, ontolojik açıdan kadınla erkeğin eşit olduğu ve birlikte mutlu bir yaşam sürebilmeleri için çift olarak yaratıldığı (*Nisa Suresi 1. Ayet*). “*Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretilen yayan*

⁶¹ Amine Vedud Muhsin, *Kur'an ve Kadın*, İz Yayıncılık, Çev: Nazife Şişman, İstanbul, 2000, s. 30.

⁶² Nazife Gürhan, “Kadın Bakış Açısıyla Kuran'ı Yeniden Okuma Denemesi-Amina Wedud-Kuran ve Kadın”, e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, Kasım 2011, s. 113-114.

rabbimize itaatsizlikten sakının...”⁶³ denilerek kadın ile erkeği öz ve cevher olarak bir görüldüğü ve aynı ruha sahip oldukları dile getirilir.

Bunun yanı sıra *Kur’ân-ı Kerim*’de yer alan birçok ayette kadının yerinin erkekten sonra geldiği, erkeğin kadın üzerinde söz sahibi olduğu, tek kadının tanıklığının yetersiz olduğu... gibi birçok ayetten de bahsetmek olasıdır. “...*Nisa*3., *Nisa* 34., *Bakara* 228. ve *Bakara* 282.” Söz konusu ayetler incelendiğinde İslam’da kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması ile ilgili konuların tartışmalı olduğu görülür.

Kur’ân tefsirinde hiçbir yöntemin tamamıyla nesnel olması olası değildir. Her tefsir⁶⁴ bazı öznel seçimler barındırır. Tefsirde yer alan bazı ayrıntılar her zaman metnin gerçek amacını değil, yorumlayanın öznel seçimlerini de yansıtır. Tefsirlerin hepsi erkekler tarafından yazılmıştır. Tefsirlerin erkekler tarafından yazılması sebebiyle kendi deneyimleri ve bilgileri ölçüsünde yorumlar ortaya koymuş olmaları olasıdır. Bu nedenlerle kadınlara ve kadınların deneyimlerine yer verilmemiş veya erkeklerin kadın hakkındaki düşünceleri, görüşleri ile yorumlayanın öznel seçimlerinin yansıtılmış olması kuvvetle muhtemeldir.⁶⁵

Diğer yandan *Kur’an*’daki kadın hakları ile ilgili ayetleri inceleyen hukukçuların erkek oluşu ve erkeklerin sahip oldukları haklardan vazgeçmek istememeleri hususları da birlikte değerlendirildiğinde; erkekler tarafından oluşturulan hukuk kurallarının *Kur’ân*’ın kendisi ile aynılaştırılması ve zaman içinde bu kuralların *Kur’ân* gibi değişmez derecede kutsallaştığını telkin etmeleri

⁶³ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/494/1-ayet-tefsiri> Erişim: 29 Kasım 2019

⁶⁴ Tefsir: Kur’ân-ı Kerim âyetlerini açıklamayı ve yorumlamayı ifade eden terim; Kur’an âyetlerini yorumlama ilmi ve bu alandaki eserlerin ortak adı. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefsir> Erişim: 6 Eylül 2019

⁶⁵ Amine Vedud Muhsin, *Kur’an ve Kadın*, İz Yayıncılık, Çev: Nazife Şişman, İstanbul, 2000, s. 19-20.

sonucunda; kadınların; İslam'ın getirdiği haklara rağmen yine İslam adına bu haklardan mahsur olarak yaşamak zorunda bırakıldıkları düşünülmektedir.⁶⁶

Dişilik ya da erkeklik yaradılıştan getirilen bir özelliktir. Birsı diğerine göre üstün ayrıcalıklı değildir. İnsanın kendisinin belirleyemeyeceği bir cinsiyeti diğerine karşı üstünlük olarak kullanmasını haksızlık olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.⁶⁷

Kadın ve erkeğe cinsiyetçi algı ile yaklaşan bir zihniyet kadına geçmişte hakkı olan değeri vermiş midir? Ya da bugünkü durum nedir? Bu tartışmalar şimdi de sürmektedir. Şüphesiz bu tartışmaların kaynağı olarak ataerkil aile yapısının varlığı göz ardı edilemez. Bunun yanı sıra hadislerdeki yorum farklılıklarının etkileri olduğu da düşünülmektedir.⁶⁸

Şeriat; Hz. Muhammed'in sözlerine ve *Kur'ân-ı Kerim*'deki âyetlere dayanan İslâm hukukudur. Şeriat yasaları ve uygulamalarının “*Kur'ân*”ın erkekler tarafından yorumlanması ile yorum “asıl”ın önüne geçer ve cinsiyet eşitsizliğinin gerekçesi din olarak gösterilir. Kanaatimizce kadını kısıtlayan *Kur'ân* değil, metnin kendisinden daha önemli sayılmaya başlanan yorumlarıdır.⁶⁹ Tüm bu değerlendirmeler İslam inancının temel dayanağı olan *Kur'ân-ı Kerim*'e göre, ontolojik açıdan kadınla erkek eşittir/ eşit haklara sahiptir ifadesinin söylemde kaldığı hususundaki kanaatimizi güçlendirmiştir.

⁶⁶ Beyza Bilgin, *İslam'da Kadının Rolü Türkiye'de Kadın*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2005. s.7.

⁶⁷ Mehmet Okuyan, “Kadına Yönelik Şiddete Kur'ân'ın Bakışı”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 23, 2007, s. 93 -134.

⁶⁸ Ömer Yılmaz, “Hıristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:13, Sayı:2, 2012, s. 52-53.

⁶⁹ Amine Vedud Muhsin, *Kur'an ve Kadın*, İz Yayıncılık, Çev: Nazife Şişman, İstanbul, 2000, s. 15.

2.2. İslâm'ın Musikiye Bakışı

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kültürlerin içinde olan müzik, İslam'ın yayılmasından itibaren hemen hemen her dönem tartışmalara konu olmuştur. Uludağ'a göre "...İslâm dini fitrî bir dindir, hayat dinidir. İslâm dininin fitrî oluşundan maksat insanın yaratılışına, ruhsal ve bedensel özelliklerine uygun oluşu demektir." ⁷⁰ İslam dini insanını manevi ya da maddi hiçbir özelliğini reddetmez. Tam tersine, insanın yeteneklerini, yaradılışında var olan her özelliğini kabul etmekle birlikte, insanın hoşgörüsünü, görgüsünü, bilgisini geliştirmesini ister. İslam dini ne kadar doğal ve fitrî ise müzik de o kadar doğal ve fitrîdir. Müziğin asli unsurlarından olan ritim, ölçü ve ses insanın yaratılışında insanın ruhuna yerleştirilmiştir. İslâmiyet doğduğunda güzel sanatlar ve müzik dinlerin yayılma aracı olmuştur. İlk zamanlar Müslümanların dini besteleri mevcut olmamakla birlikte aynı durum edebiyat ve şiir için de söz konusu olmuştur. İslâmiyet estetik sanatların kendi doğal sınırları içinde kalmalarını olağan görmekle beraber aynı zamanda bunları kendi amacı için bir araç olarak kullanmak istediği de görülmüştür. ⁷¹

Ankara'da doğup yetişen ve Bâyrâmi, Halveti ve Mevlevî tarikatında şeyhlik makamına yükselen, İsmail-i Ankaravi Efendi (XVII.yy) *Hüccetü's- Semâ* adlı eserinde, İslâmiyet'ten sonra sıkça karşılaşılan; çalgı çalmanın ve dinlemenin helal olup olmadığı yönündeki tartışmalara ney'inde içinde geçtiği Bayram Akdoğan'ın da aktardığı şu sözlerle; "...ney, def, nakkare, davul, düdük ve benzeri aletlerden çıkan seslerle 'Yedi gök ve yer ve bir de bunlarda bulunanlar Allah'ı

⁷⁰ Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Musiki ve Sema*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 11-12.

⁷¹ Süleyman Uludağ, (1976), a.g.e. s. 17-18.

*tesbih*⁷² ederler. Onu hamd ile teşbih etmeyen hiç bir varlık yoktur. Fakat siz onların teşbihini anlayamazsınız' ayeti gereğince bunların hepsinin Allah'ı zikrettiğini, söz konusu aletlerle birlikte düdüğlerin de bu amaçla dinlenmesinin mübâh olduğu"⁷³ dile getirilmiştir.

Müzik ve çalgılar hakkında, dönemin önde gelen İslam bilim insanları tarafından çeşitli açıklamalar yapıldığı gibi bu alana dair hukukçular da görüşlerini açıklamışlardır. Bu veriler fıkıh⁷⁴ kaynaklarına geçmiştir.

Bayram Akdoğan'ın da öne sürdüğü gibi müzik ile ilgili Fâkihlerle⁷⁵ Mutasavvıflar⁷⁶ ve Hicaz ve Irak bölgesi âlimlerinin farklı görüşleri vardır. Genel kanı mutasavvıfların müziğe yaklaşımlarında fâkihlere kıyasla daha hoşgörülü olduklarıdır. Fakihler müzik hususunda daha katı ve kuralcı olmuşlardır. Semâ'nın birçok tasavvuf meclisinde, mutasavvıflar tarafından takdir edilmesine karşın Fakihlerden en hoşgörülü olanlar bile müziğin ancak bazı türlerinin mübah olacağını söylemişlerdir. Genel olarak müzik ile ilgili bir serbestliğin fıkıhta görülmediği anlaşılmaktadır. Bu konuda en esnek görüşte olanlar bile müziğin icrasının ya da dinlenmesinin sakıncalı olmaması için bazı şartlar ileri sürerler. Söz konusu görüşte olan kişiler ve kurumlar tarafından müzik sanatı bütün yönleri ile incelenmiştir. Müziği icra edenlerin kadın ya da erkek oluşu, teganni etmek ya da

⁷² Allah'ı teşbih: Allah'ın noksan sıfatlardan münezze ve yüce olduğuna inanıp bunu sözleri ve davranışlarıyla belirtme anlamında terim. Bkz.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=TESB%C4%B0H%20&p=m> Erişim: 10 Eylül 2019

⁷³ Bayram Akdoğan, "Hüccetü's-Sema' Adlı Musiki Risalesi ve Ankaravi İsmail B. Ahmed'in Musiki Anlayışı", AÜFD, Cilt: 35, 1996, s. 477-505.

⁷⁴ Fıkıh: İslam hukukunda din ve dünya işleri ile ilgili ana kaynaklardan yararlanarak konulmuş olan kuralların bütünü. İslâm ibadet ve hukuk ilmi. Bkz. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 10 Eylül 2019

⁷⁵ Fakih: Fıkıh Bilgini, Bkz. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 25 Kasım 2019

⁷⁶ Mutasavvıf: Tasavvuf inançlarını benimseyerek kenedini Tanrı'ya adanmış kimse, İslam gizemcisi, sufi. Bkz. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 25 Kasım 2019.

bir çalgı çalmak, güftenin içerdiği anlamlar, işlediği konular, müziğin yalnız mı yoksa topluluk önünde mi sunulup sunulmadığı, dinleyici ve icracıların yetişkin olmaları veya henüz bulûğ çağına ulaşmış olup olmadıkları, kullanılan çalgıların evlerde bulundurulup bulundurulamayacağı, müzikle uğraşanların tanıklığının yasal olarak kabul edilip edilmeyeceği gibi birçok konu fıkıh kaynaklarında çok geniş şekilde tartışılır.⁷⁷

İslamiyet'in yayılmaya başladığı dönemde taganni etmek haram olarak değerlendirilmese de mekruh⁷⁸ sayılıyordu. Teganni'yi helal olarak değerlendirenler teganninin şiirden ibaret olduğunu, Hazret-i Muhammed'in şiir için olumlu görüşleri ve beğenisini de dile getirerek mekruh sayılmayacağını düşünmekteydiler. Teganni'yi haram olarak değerlendirenlerin teganni nedeniyle insanların hayatın zevklerine kapıldıklarını ve bu nedenle de dini görevlerini aksattıklarını düşünmeleridir. İslam bilginlerinden bir kısmı şarkı söylemeyi haram saymıştır. Bu konuya ilişkin olarak gerçekleşen tartışmalar ile eğer şarkı söylemek şeriata aykırı ise o takdirde *Kur'ân'ı Kerim*'in tilaveti⁷⁹ hakkında da aynı hükmün vârid⁸⁰ olacaktır. Teganni etmenin şeriata aykırı olduğunu savunanlara karşı Peygamberimizin *Kur'ân'ı Kerim*'i güzel sesle okuyanlar için sarf ettiği güzel sözleri ve görüşlerin hatırlatılınca *Kur'ân'ı Kerim*'in tilâveti için de aynı hükmün uygulanması gerekliliği görüşü pek kabul görmemiştir.⁸¹ Tarih boyunca din ve

⁷⁷ Bayram Akdoğan, *Fıkıh Mezheplerine Göre Müzik Sanatı, Müzik Aleti ve Müzisyenler*, Mans Medya Yapım, Ankara, 2017, s.1-2.

⁷⁸ Mekruh: İslam dininde, dinî bakımdan yasaklanmadığı hâlde yapılmaması istenen. Bkz. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=> Erişim: 6 Eylül 2019

⁷⁹ Tilavet: Kur'an'ı güzel ve yüksek sesle, usulünce okuma. Bkz. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=>

⁸⁰ Varid: Akla gelen, sözkonusu. Bkz. <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim: 6 Eylül 2019

⁸¹ Bahriye Üçok, "İslam'da Musiki Üzerine", AÜİFD, Cilt: 14, Sayı:1, Ankara, 1966, s. 86-93.

müzik ilişkisi incelendiğinde tek bir tavrın ve uzlaşmanın söz konusu olmadığı bilinir.⁸²

İslam'ın müziğe bakışı ile ilgili günümüzdeki durumu değerlendirmek gerekirse; ülkemizdeki din işlerini yürütmekle yetkili Diyanet Kurumu görüşünün fiili duruma dair perspektifi yansıtacağı düşünülmektedir. “*Müziğin dindeki yeri neredir?*” sorusuna ilişkin olarak Diyanet İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı: “*İslam dini müzik konusunda ayrıntılı ve özel hüküm koymak yerine genel ilke ve amaçları belirlemekle yetinmiştir. Buna göre İslam'ın ilke ve esaslarına aykırı, günaha sevk eden, haramı teşvik eden müzikleri yapmak ve dinlemek günahdır. Dinimizin temel inanç, amel ve ahlak ilkelerine aykırı olmayan, haramların işlenmesine sebep olmayan müzik türlerini dinlemekte ise dinen bir sakınca yoktur. Kur'an ve sünnette müzikle meşgul olmanın, müzik dinlemenin mutlak anlamda günah olduğunu gösteren deliller bulunmamaktadır. Aksine, Resûlullah'ın (s.a.s.), ilke olarak müziğin caiz olduğuna işaret sayılabilecek nitelikte ifadelerinin bulunduğu bilinmektedir. Nitekim o, nikâhın duyurulması için def çalınmasını öğütlemiştir (Tirmizî, Nikâh, 6)... Müzik yapmanın ve dinlemenin hükmünün ne olduğu konusu İslam bilginleri tarafından çokça tartışılmış, lehte ve aleyhte çok şey söylenmiştir. Tarafların ileri sürülen görüşleri, gerekçeleri ile birlikte değerlendirildiğinde müziğin mutlak anlamda yasaklanmadığı, aksine ilke olarak mubah kılındığı sonucuna ulaşılır (Bkz. Zeylaî, Tebyin, IV, 222). Türk kültüründe İslami etkilerin görünmesi çok doğal bir sonuç olmasına rağmen, İslam'da müzikle ilgili genel*

⁸² Cengiz Batuk, “Dinler Tarihi Bağlamında Din - Müzik ilişkisine Genel Bir Bakış Denemesi” Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 35, 2013, s. 45.

*geçerli görüşlerin Türk müziğini etkilemediği hatta bu görüşlerin tamamen tersi yönünde uygulamalara rastlandığı söylenebilir.*⁸³ şeklinde cevaplamıştır.

2.3. Tasavvuf'un Kadına Bakışı

Mahmut Erol Kılıç'a göre "... *Varlık âlemi çeşitli sınıflara ayrılmıştır: İnsanat, hayvanat, nebatat, cematat. İnsan dışında bu sınıflar arasında geçiş söz konusu değildir. Yani insan isterse öyle bir hayvan olur ki hayvan bile ona hayret eder. Ve insan isterse meleklerin bile gıpta ettiği bir varlık olabilir.*"⁸⁴ Anlaşıldığı üzere İnsan isterse içinde bulunduğu sınıfı değiştirebilir. İşte bu noktada tasavvufun benlik eğitimi, insanın, insan-ı kâmil düzeyine çıkmasını hedefler.

Dinî inanış ve eğilimlerin tarihi nasıl ki eskilere dayanmakta ise yine inanç ve yönelimlerin ortaya çıkışında etkili olan mistik inanış ve yaklaşımlar da o kadar eskidir. Çünkü din olgusunu insandan ve toplumdan soyutlayamadığımız gibi mistik düşünüşü de değişik boyutlarıyla insanlardan ve toplumdan ayrı düşünemeyiz. Tasavvufi yaşantı, insanların manevi ihtiyaçlarına yanıt bulmaları için bazı yollar önerir.⁸⁵

Tasavvuf, nefsanî ihtiyaçları dizginleyip rûhani yetenekleri geliştiren mânevi bir terbiyedir. İnsan ise bu mânevi hayatın merkezinde yer alır. Tasavvufun şahsiyet eğitimi, hayatla bütünleşmiş, bilgili erdemli, hayatın içinde bilgelik kazanmış, düşünce ufukları geniş, güzel ahlak sahibi insanları yetiştirmeyi hedef

⁸³ <https://kurul.diyenet.gov.tr/Cevap-Ara/1010/muzigin-dindeki-yeri-nedir-> Erişim 5 Kasım 2019

⁸⁴ Mahmut Erol, Kılıç, *Tasavvufa Giriş*, Sufi Kitap, İstanbul, 2012, s.16.

⁸⁵ Erhan Yetik, *Tarikatlar ve Dini Hayat*, Kardeşler Ofset, Samsun, 1996, s. 4 - 7.

alır. Tasavvufun en önemli özelliği insanı-kâmil yetiştirmeye yönelik yaşanan bir öğretidir. ⁸⁶

Çalışmada, tasavvuf ve kadın - tasavvuf ve müzik ile ilgili yapılan değerlendirmede; ney sazının Mevlevî kültürü içindeki yeri ve önemi göz önünde bulundurularak inceleme ağırlıklı olarak Mevlevîlik ekseninde yapılmıştır.

Tasavvuf düşüncesinin kurumsallaşmış hali olarak Mevlevîlik karşımıza çıkmaktadır. Mevlânâ'nın hakka kavuşması sonrasında Mevlânâ'nın eserleri ve düşünceleri ekseninde kurumsallaşan Mevlevîlik içinde kadının yeri diğer tarikatlardan farklıdır. Mevlânâ'nın soyu "Sultan Veled"den ilerleyen koluna "Zükûr Çelebi"ler, "Sultan Veled"ın kızı "Mutahhare Hatun"dan ilerleyene ise "Înâs Çelebi"ler denmektedir. Kadından devam eden silsileye erkekte devam eden soy kadar değer verilmesi hususu Mevlevîlik içinde kadının yerini göstermesi açısından büyük önem arz eder. Mevlevîliğin, "Afyon", "Kütahya" gibi önemli merkezlere yayılması da yine Mevlana soyundan gelen "Înâs Çelebi"lerin rolü büyüktür. Bu hususlar, Mevlevîlik içerisinde kadınların üstlendiği etkin görevi de göstermektedir. ⁸⁷

Tasavvuf kültüründe kadına erkekle eşit olarak değer veren bir diğer tarikat da Bektaşiliktir. 13. yüzyılda büyük mutasavvıf, eren olan Hacı Bektaş Veli (1208?-1271) himayesinde vücut bulan Bektaşilik de kadın ve erkek birlikte zikir edebilmektedir. Kadınların eğitim almalarında ve mürşit olmalarında herhangi bir engelle karşılaşmadıkları görülür.

⁸⁶ M. Necmettin Bardakçı, *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015, s. 434.

⁸⁷ Betül Sayan, "Mevlevîlik'te Kadın ve Mevlânâ Âilesinden Kâmile Hanım'ın Mevlevîliğe Hizmetleri", s. 90-91.

Mevlâna'nın seslendiği kitle bütün olarak insanlıktır. Gayesi erdemli bir toplum oluşturmaktır. O insanın cinsiyetine değil şahsiyetine, benliğine önem vermektedir. “Kâmil insan” gerçeği kavrayan kişidir. Mevlâna kadını ve erkeği bir bütünün iki yarısı olarak görmektedir. O insanın cinsiyetinden çok kişiliğini öne çıkarır. Mevlâna insanı maddi varlığı ile mahlûk olarak değerlendirir. Diğer yandan insanı manevi yönünü de önemli görmektedir. Ayrıca Mevlâna insanın ruhunu dişilik ve erkeklikten bağımsız değerlendirir.⁸⁸

Mevlâna'nın sağ ve sol gözüm dediği “Fatma ve Hediye Hatun”, “Sultan Rûkneddin'in” eşi “Gömeç (Gumaç) Hatun”, Mevlâna'nın “Bilgin ve Sultanların Kızlarının Hocası” olarak bahsettiği “Usta Hatun”,⁸⁹ güzel sesleri ve nağmelerinin hoşluğuyla tanınan, kısa sürede yüksek mânevi mertebelere eren Tavurs-ı Çengi, Mevlevî Tekkesi'nin verimli ortamında gönülleri berraklaştıran kadınlardan bazılarıdır.⁹⁰

Mevlevîlikte kadınlar şeyhlik mertebesine kadar yükselirler. Sultan Veled'in kızı Şeref Hatun'un pek çok öğrencisi olmuştur.⁹¹ Kadınların, Mevlevîlik'te manevî yönden eğitim aldıkları ancak “dede” olamadıkları bilinir. Diğer yandan kadınlar, dervişlerin almış oldukları İslam bilimi, mesnevi, Arapça ve Farsça eğitimlerini aldıkları da bilinir.

Allah ve insan sevgisini eserlerinde işleyen ve hayatının odağına koyan Mevlânâ'nın insana öğüt verdiği Mesnevî'sinde kadını değerlendirme biçimi, kadından saygıyla söz etmesi ve erkeklerin bilgi ve erdem bakımından kendini

⁸⁸ Kadir Özköse, “Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Düşüncesinde Kadın”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt:11, Sayı:1, Sivas, 2007, s. 51-67.

⁸⁹ Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt: II, 1986, s. 311.

⁹⁰ Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt: I, 1986, s. 590-591.

⁹¹ Kadir Özköse, (2007), a.g.m., s. 65.

geliştirmiş olgun ve kültürlü olanlarının kadına saygı ve sevgi göstereceklerini dile getirmesi, tasavvuf ve mevlevîlik yolu içinde kadının konumunu görmek açısından değerlidir. Mevlevîlik içerisinde kadınların bu kadar etkin olması Mevlânâ'nın kadına bakışını ve verdiği değeri gösterir.

2.4. Tasavvufun Mûsikiye Bakışı

Mûsikî konusunda fıkıh ve hadis sistemleri ile tasavvuf sistemi arasında bulunan görüş farkları ve düşünüş ayrılıkları ile fıkıh ve hadîs âlimleri ihtilâfın bir tarafını, sûfîler de diğer tarafını oluştururlar. Mûsikî konusunda müşerrilerle⁹² mutasavvıflar arasında mevcut bulunan ihtilâf: Mûsikî helâl midir, değil midir gibi nispeten basit bir ihtilâf olmayıp, musikinin cezbedici, Allah'a yakınlaştırıcı, ilâhi sırları ifşa eden, nefsi terbiye eden, ruhu ve kalbi arındıran bir özelliğinin olup olmaması konusunda bir ihtilâftır. Daha doğrusu mûsikînin insanı Allah'a yakınlaştıran bir ibâdet ve dini bir ayin kabul edilip edilmemesi meselesidir.⁹³

Bayram Akdoğan'ın da aktardığı gibi “...İlk Türk sûfi'si Hoca Ahmet Yesevi şiirleriyle Türk Edebiyatının gelişmesine katkıda bulunduğu gibi, Horasan erenleri diye adlandırılan ve saz şairi olan müritlerini, sazlarıyla öbek öbek dolaşıp İslâm'ı anlatması için teşvik etmiştir.”⁹⁴ Yesevi'den sonra onun dervişleri gittikleri Anadolu topraklarında tekkeler kurmuşlar ve bu tekkelerde görüşlerini ve düşüncelerini aktarmışlardır.⁹⁵

⁹² Müşerri: Teşri' eden. Şeriatın kurucusu. Şeriat kanununu meydana getiren Bkz. <https://osmanlica.ihya.org/dt-37108.html> Erişim: 25 Kasım 2019

⁹³ Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Musiki ve Sema*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 209-210.

⁹⁴ Bayram Akdoğan, “Türk Din Musikisi Tarihine Bir Bakış”, AÜİFD Cilt: 49, Sayı: 1, 2008, s. 158.

⁹⁵ Bayram Akdoğan, *Örneklerle Türk Musikisinde Formlar*, Bilge Ajans, Ankara, 2010, s.103.

Bunun yanı sıra, Anadolu'nun mânevi kalkınmasında büyük bir görev üstlenen Türk mutasavvıfı Mevlâna ve oğlu Sultan Veled, Mevlevîliği kurarlar. Mevlevîlik ile birlikte ibadet meclislerine müzik ve semâ unsuru girer. Anadolu Türkleri arasında şehir mûsikîsinde Mevlevî tekkelerinin önemli etkenlerden biri olduğu unutulmamalıdır. 13. yüzyılda yaşamış bir başka Mutasavvıf, eren de Hacı Bektaş Veli (1208?- 1271)dir. Bektaşilik de saz'a çok özel önem verilir ve tarikat mensupları ayinlerde saz çalarlar. Hacı Bektaş Veli de Mevlana gibi Horasan'dan Anadolu'ya göç eder ve Türk halkının mânevi gelişiminde hizmet verir.⁹⁶

Bektâşilik hem doktrini aktaran sözlü müzik eserleri olan nefesler hem de yeni bir adayın tarikata girişi için tertip edilen *Âyin-i Cem* töreni aracılığı ile iletişim halinde olduğu pek çok tarikatın dinî müzik ve zikir özelliklerini 20. yüzyılın başlarına dek güçlü bir şekilde taşımıştır. Günümüz Bektâşiliği'nde kısmen yansıtılabilen bu ibâdet silsilesinin yüzlerce yıldır kesintisiz olarak Alevilik aracılığıyla aktarıldığı söylenebilir.⁹⁷ İnançsal öğretilerin müzik kanalıyla aktarıldığı Alevi kültüründe zakir⁹⁸ veya dedenin yürüttüğü *Cem* ibadetine katılanların kadın ya da erkek olmasına bakılmaksızın kadınlar ve erkekler yan yana ibadete katılırlar ve semah dönerler. Kadın zakirlerin saz çalıp deyişler söyleyerek *Cem*'i yürüttüğü de görülür.

⁹⁶ Bayram Akdoğan, (2008), a.g.m., s. 163.

⁹⁷ Cenk Güray, *Anadolu'daki İnanç ve Müzik İlişkisinin Sema-Semah Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010. s.106.

⁹⁸ Zakir: İslam'ın On İki İmam mezhebi içinde yer alan Alevi-Bektaşilikte, Cem ibadeti içerisinde deyişleri saz eşliğinde söyleyen ve bu statüye çekirdekten, başka bir deyişle kuşaktan kuşağa sözlü aktarma yolu ile yetişerek gelen ozanlardır. Bkz. <https://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvWmFraXI> Erişim: 5 Kasım 2019

Tasavvufi düşünme biçimi insanın tanrısına uzak olduğu görüşünü pek hoş karşılamaz ve eğer Tanrı bizden bir an bile ayrı olsaydı biz olamazdık der. Bu konuyla bağlantılı olarak İbn Arabi; Tanrının varlığı o kadar bizimle ki ancak, gecenin zifiri karanlığında gözümüze ışık tutulsa karşımızdakinin cismini göremeyeceğimiz gibi onu göremeyiz der. Sufiler ise şöyle açıklar: O'nun nuru aramızda perde olur. Tanrı her zaman her yerde var ancak perdeyi kaldırmak ve onu keşfetmek gerekir. Tanrı bilgisi aslında kişide sırlanmış ancak nefsin perdeleri ile örtülüdür. En üst mertebede olan yalnız Tanrı'dır. O'nun dışında olan mertebeler yansımaları ve sıfatlarıdır. Bu, "Vahdet-i Vücut"⁹⁹dur. Tasavvuf öğretisine göre bilgi insanda mündemiçtir. İnsanda içkin olan Tanrı bilgisi ile perdeler kaldırılır ve "insan-ı kâmil" olmak için çabalanır.¹⁰⁰

13. yüzyılda temelleri atılmaya başlanan İslâm tasavvufu, Allah'a yakınlaşma yolunda müziği kullanır ve müziğin önemine vurgu yapar. Bu yüzden tasavvuf ehli kişiler bu yola girenleri etkileyebilmek için müzik ve semâ'dan destek alan çeşitli âyin yapıları geliştirirler. Zikir ismi verilen bu âyinlerde ritmik, ezgisel ve sözlü kalıpların tekrarlanması ile zihinsel bir yoğunlaşmanın ortaya çıkması hedeflenir. Pek çok İslâm mutasavvıfının, insanların müzikten neden zevk aldığını değerlendiren çeşitli kuramları vardır. Bunlardan ilki olan *Bezm-i Elest* kuramına göre; Allah'tan yaratılış seslenişini işitmenin zevki, semâ aracılığıyla tüm canlılar tarafından hatırlanır. Bu hatırlayış o ana dönme isteğini de içinde taşır. Bu istek esasında *Mevlâna Celâleddin Rumi'nin (1207-1273)* de işaret ettiği, her varlığın

⁹⁹ . Vahdet-i Vücut: Bütün varlıkların özde bir ve tek olduğu inancı, her şeyin tek olana Allah'ın değişik tecellileri, zuhurları, taayyünleri olduğuna inanmak. Bkz.

<https://www.fikriyat.com/mefhum/2018/05/30/ibni-arab-ile-sistemli-bir-dusunce-sekli-vahdet-i-vucud> Erişim: 25 Kasım 2019

¹⁰⁰ Mahmut Erol Kılıç, *Tasavvufa Giriş*, Sufi Kitap, İstanbul, 2012, s.14.

vatanına ve aslına dönme isteğidir. Kamışlıktaki yerinden kesilen ney'in kamışlığına dönme isteği, suyun kaynağına dönme isteği, hep Allah'a ve yaratılış anına kavuşma arzusundan kaynaklanır.¹⁰¹

Mevlana'nın "rebab" çaldığı ve müzik ile ilgilendiği bilinir. Bayram Akdoğan'ın da aktardığı gibi "...Mevlâna'yı sadece bir tekke şeyhi veya bir pîr olarak anlamamak gerekir. O aşk, mûsikî ve raksın bir sembolüdür. Bu sebeple o Mesnevi'sinde ve Divân-ı Kebîr'inde hep mûsikîyi, semâ'ı ve aşkı methetmiştir." Mesnevisi'nin ilk 18 beytinde ney den söz ettiği ilk beyti :"*Dinle neyden çün hikâyet etmede, ayrılıklardan şikâyet etmede*" bir başka beyitte ise "*Ney'in çıkardığı sesler ilâhi aşkın ateşleridir, içine üfürülen maddi soluk değildir. Bir kimsede bu ateş olmazsa, o yok olsun daha iyidir*" diyerek insanın içinde yanan ateşin ney ile dile geleceğini, Tanrısı ile ilişki kurabileceğini ve gözüne çekilmiş perdeleri kaldırabileceği aktarılır. Mevlâna, içinde yaşadığımız beşer âlemindeki müzikal seslerin manevi olarak adlandırılan öteki ebed, sonsuz evrendeki müzikal seslerin örneği olduğu düşüncesini kabul eder. Tasavvuf felsefesini benimseyen birçok tarikat içinde müziğe en çok önemi Mevlevilik vermiştir. Osmanlı döneminde Anadolu'da tekkelerde ağırlıklı olarak dini musiki meşk edilmiştir. Bu tekkeler aynı zamanda dönemin konservatuarları gibi Türk müziğinin gelişmesine katkıları olan bestekârlar yetirmiştir.¹⁰²

Osmanlı devletinde Mevlevihaneler, imparatorluğun eğitim sistemini destekleyen köklü bir kurum olmanın yanı sıra yansıttığı derinlikli entelektüel yapı ile toplumun sanat algısını besleyen ve buna bağlı olarak sanat ile toplum arasında

¹⁰¹ Cenk Güray, *Anadolu'daki İnanç ve Müzik İlişkisinin Sema-Semah Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010. s.72-75.

¹⁰² Bayram Akdoğan, "Türk Din Musikisinde Anadolu'da Doğuş ve Tarihi Seyri Hakkında Bazı Mülazalar", AÜİFD, Cilt: :44, Sayı: 1, 2003, s. 345-371

etkili bir iletişime yol açan medeniyet unsuru kurumlarıdır. Ağırlıklı olarak kentli kültüre hitap eden bu kurumlar ¹⁰³ ilk müzik araştırmalarını yapanlar olarak gösterilir. Bu görüşe göre “Galata Mevlevihanesi şeyhi Ataullah Dede (1842-1910), Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Mehmed Celaledin Dede (1849-1908), Bahriye Mevlevihanesi şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede (1854-1911) birçok müzik eserini ve bestelerini inceleyip bilgi sahibi olmuşlar ve bilgilerini deneyimlerini meşk ettikleri öğrencilerinden Rauf Yekta ile Dr. Suphi Ezgi’ye aktarmışlardır.¹⁰⁴ Mevlevi dervişleri Osmanlı/ Türk müziğine önemli katkıları olan musikişinas müzik araştırmacılarıdır.

Tarihsel süreç içerisinde, mevlevilik devletten oldukça büyük destek görür ve gelirleri sayesinde diğer tarikatlara oranla daha çok güçlenme ve yayılma olanağı bulur. Özellikle İstanbul’da kurulan Galata, Yenikapı, Beşiktaş ve Üsküdar Mevlevîhaneleri padişahların destekleriyle uzun yıllar varlığını sürdürür. Birer okul görevi de gören Mevlevihaneler klasik Türk Mûsikisinin gelişme olanağı bulduğu kurumlar olurlar.

Mevlevîhaneler doğrudan müzik ve sanat eğitimini ya da ayin geleneğinin sürekliliğini amaçlayan bir eğitim anlayışına sahip olmamıştır. Bu kurumlardaki eğitimin en büyük amacı, tasavvuf düşüncesi eksenindeki Tanrı tasavvurunu

¹⁰³ Cenk Güray, Fulya. S. Bağçeci, Oya L. Öner, “Kültürel bir mirasın dönüşümü: Osmanlı’nın derviş musikişinaslarından günümüzün profesyonel ayin icracılarına”, Rast Müzikoloji Dergisi, Cilt:7, Sayı :1, 2019, s.1945.

¹⁰⁴ Recep Uslu, *Müzikoloji ve Kaynakları*, İTÜ Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s. XIV.

anlamak, ruhsal olgunlukta ilerlemek ve Tanrı - insan ilişkisinde ilmî yakın¹⁰⁵ mertebesinde hakîl yakın¹⁰⁶ mertebesine yol alan süreci kat edebilmektir.¹⁰⁷

¹⁰⁵ İlmî yakın: Sûfilere göre ilme'l-yakîn, aklî ve naklî ilimleri delilleriyle bilen âlimlerin bulunduğu bilgi derecesini ifade eder. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilmel-yakin> Erişim: 25 Kasım 2019

¹⁰⁶ Hakka'l-yakîn: Derecelerine göre mükâşefe (Aklın ve duyuların yetersiz kaldığı ilahiyat konularında doğrudan bilgi edinme yolu) ve müşâhedeye (Allah'ın zuhur ve tecellilerini görme) mazhar olan peygamberler ile velîlerin bulunduğu bilgi mertebelerini oluşturur. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hakkal-yakin> Erişim: 25 Kasım 2019

¹⁰⁷ Cenk Güray, Fulya. S. Bağçeci, Oya L. Öner, (2019), a.g.m., s. 1945.

3. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA MÜZİK ÜRETİMİ

Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye kazandıran Ann Oakley'e göre 'cinsiyet', biyolojik olarak kadın ve erkek ayrımını ifade ederken 'toplumsal cinsiyet' (gender), kadın ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller ve öğrenilmiş davranış ve beklentilere işaret etmek için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarına işaret eden biyolojik cinsiyetten (sex) farklıdır.¹⁰⁸

Cinsiyetin, toplumsal cinsiyetin, kadına yönelik dini ve kültürel yaklaşımların ve ataerkil toplum düzeninin etkileri ve kadınların müzik disiplini içindeki konumu bu bölümde değerlendirilecektir.

3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet; kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerdir. Cinsiyet kadın ile erkek arasındaki eşitsizliği göstermez yalnızca farklılıklarını ortaya koyar. Toplumsal cinsiyet ise; kadın ile erkeğin taşımak zorunda olduğu, yerine getirmesi beklenen sorumluluklar, roller ve görevleri gösterir. Başka bir ifade ile "Toplumsal Cinsiyet" içinde yaşadığımız toplumun cinsiyetimiz kaynaklı olarak bizleri nasıl gördüğü ve yine cinsiyetimiz kaynaklı bizlerden beklentilerini yansıtır.¹⁰⁹

Biyolojik cinsiyet kişinin doğduğu andan itibaren sahip olduğu öğrenilmemiş bir farklılık olarak, toplumsal cinsiyet ise toplum tarafından inşa

¹⁰⁸ Zeynep G., Özkişi, *Cinsiyet Bağlamında Türkiye'de Kadın Besteciler: Tanzimat'tan Günümüze Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Kadın Besteciler ve Yapıtları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.12.

¹⁰⁹ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2016, s.23.

edilen ve dayatılan bir olgu olarak karşımıza çıkar.¹¹⁰ Toplumsal ya da biyolojik cinsiyetimizin birçok konuda önemli işlevleri vardır. Örneğin, kadın ya da erkek olarak doğmak nüfus dağılımının dengesini değiştirebilir. Diğer yandan cinsiyete dayalı bir eşitsizlik ya da ayırım söz konusu ise burada toplumsal cinsiyet devreye girecektir.¹¹¹

Toplumun kadından ve erkekten beklentileri, yerine getirmelerini ön gördüğü sorumlulukları ve görevleri farklıdır. Kadınlara ve erkeklere cinsiyet kimliklerine uygun davranmaları gerektiği sosyal hayatta ya da toplumun kurumları aracılığı ile öğretilir. Kadınlara uygun görülen sosyal roller kadınların doğal özellikleri ile açıklanır. Ev içinde kendisinin ve ailesinin bakım hizmetlerini yerine getirmek doğal özellik olarak tanımlanır ve bu durum da kadınları sosyal alandan kültür ortamlarından uzak tutmaktadır.¹¹² Kadınların sosyal konumları ev içi ile ilişkilendirilirken, erkeklerin konumları ev dışında, siyaset, ekonomi, kültür alanları ile ilişkilendirilir.¹¹³ Toplumsal cinsiyet kültürel bir kategori olarak toplumdan topluma değişiklik gösterebilir. Erkeklik ve kadınlık kodları ve bunların birbiriyle olan ilişkileri, toplumun toplumsal cinsiyet düzeni aracılığıyla üretilir. Toplumsal cinsiyet düzeni, erkeklerle kadınlar arasındaki güç ilişkilerinin sistemli olarak gerçekleştiği ideolojik ve maddi eylemler örüntüsüdür.¹¹⁴ Toplumlar, kadın ve

¹¹⁰ Zehra Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Sistem Yayınları, İstanbul, 2004, s.11.

¹¹¹ Orhan Bingöl, "Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı:3, 2014, s.108.

¹¹² Mümtaz H. Sakar, *Özlem Tekin Örneğinde Rock Müzikte Kadın (Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Hegemonya)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2007. s. 54.

¹¹³ Belkıs Kümbetoğlu, "Toplumsal Cinsiyet ve Antropoloji", Folklor/Edebiyat Dergisi, Sosyal Antropoloji Özel Sayısı, Ankara, 2000/2 s. 241.

¹¹⁴ Emel Baştürk, Akca ve Seda Ergül, *Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri*, İstanbul: Heyamola Yayınları, 2015,s. 18.

erkekleri birbirinden farklı biçimlerde ayırmıştır ve bu ayrımın mutlaka hiyerarşik, eşitsiz ve baskıcı olması gerekmez. Dolayısıyla bir toplumsal cinsiyet düzeni ataerkil olabileceği gibi eşitlikçi ya da anaerkil de olabilir.¹¹⁵

Toplumsal cinsiyet kalıpları, içinde yaşadığımız kültür ortamının sosyalleşme biçimleri ile sürdürülür. Doğum yapma hazırlığında olan bir annenin kız çocuğu için seçtiği kıyafetlerin pembe, oğlan çocuğu için ise mavi olması ile başlayan süreç, toplumsal cinsiyetin öğrettiği değerler ya da seçkiler ile ömür boyu sürer. Sosyal bilimciler; genetik, biyolojik farklılıklardan başka her kültür ortamının sahip olduğu farklılıklarını ortaya koyarak “toplumsal cinsiyet” ve “cinsiyet” kavramlarını tartışır ve toplumsal cinsiyet ile ilgili görevlerin zaman içinde nasıl kanıksandığını, kökleştiğini, yerleştiğini, bunun sonucu olarak kadın ile erkek arasındaki güç ilişkisinde güçlü olan tarafın erkek olarak görüldüğü gözler önüne serilir.¹¹⁶

Kültürel bir kurum olan dinin etkisiyle de toplumlar, cinsiyetler arasındaki ayrımı temellendirip, ayrıntılandırır. Bu yolla bazı davranış biçimleri ve eylemleri bir cins için kanıksanırken, diğeri için ise yasaklanır.¹¹⁷ Dinsel dünya görüşleri, toplumların egemen kültürel akışlarına eklemlenirler. İnanç kültürünün yaydığı imgeler ve değerler, bilinmeyeni açıklamak için oluşturduğu, tanrı algısı ve bunun etrafında gelişen kurgular; o kültür ortamında yaşam süren kadınların görevleri, konumları ve imgeleriyle yakından ilgilidir.¹¹⁸

¹¹⁵ Emel Baştürk Akca ve Seda Ergül, (2015), a.g.e., s. 18.

¹¹⁶ Nazife Gürhan, “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi Sayı: 4, Kasım 2010. s. 60.

¹¹⁷ Ayşe Yıldırım, “Baba-Oğul-Kutsal Ruh Üçgeninde Kadının Konumu: Dinlerarası Bir Karşılaştırma”, Halk Kültürü Dergisi Mayıs 2000, Sayı:2, s.4-14.

¹¹⁸ Fatmagül Berktaş, *Tektanlı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, Kadın Araştırmaları Dizisi: 8, 2016, s. 17.

Erkek egemen aile örneği içinde iş bölümü cinsiyet temellidir. Kadınların ve erkeklerin görevleri tanımlı ve sınırları keskindir. Tanımlanan görevler cinsiyet kimliğine göre güç dağılımını da yansıtır. Erkekleri kamusal alanda çalışan, karar vermede etkin rolü olan, denetleyen, kadın ise ev içinde tanımlanmış, ev işlerini yapan, yönetilen, edilgen ve denetlenen özne olarak tanımlanır. Kadının evin dışında ücretli bir işte görülme oranının ev içi işlere göre düşük olması, kadının yerinin evi ve asıl görevinin ev kadınlığı ve annelik olduğuna ilişkin görüş, erkek egemen öğretinin günümüzde de varlığını sürdürdüğünün göstergesidir.¹¹⁹

3.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıpyargıları

Rol sosyolojik bir terimdir ve tiyatrodan ödünç alınmıştır. Rol, sosyal yapı içinde bireyin sahip olduğu statü ve bu statüye bağlı olarak yerine getirmek zorunda olduğu sorumlulukları, varsa ayrıcalık olarak kazanımları ya da diğer konumlardaki insanlar ile etkileşimini yönlendiren ilkeleri gösterir. Kadınlık, annelik, erkeklik, babalık, rolleri ise toplumsal cinsiyet rolleri olarak bilinir. “Toplumsal cinsiyet rolleri” terimi, cinsiyet kalıpyargılarını ya da toplumun geleneksel olarak kadın ve erkek ile ilgili olan rol beklentilerini ifade etmektedir.¹²⁰

Model alma, edimsel koşullanma ve taklit sosyal öğrenme kuramlarındandır. Başarılı olarak değerlendirilen, olumlu sonuçları olan davranışların ödüllendirilmesi ve ileride tekrarlanma olasılığını edimsel koşullanma olarak tanımlanmaktadır. Cinsiyete uygun olmayan davranışın cezalandırılacağı, cinsiyete uygun davranışların ise ödüllendirileceği bilinmektedir. Ödüllendirilen davranışlar tekrarlanırken, ödüllendirilmeyen, cezalandırılan

¹¹⁹ Fevziye Sayılan, *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim*, Ankara: Dipnot Yayınları, 2012, s.88-93.

¹²⁰ Zehra Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Sistem Yayınları, İstanbul, 2004, s.15-16.

davranışlardan kaçınılır ve model alınan figür (arkadaş, anne, baba...) davranışları taklit edilir. Cinsiyet rolü kazanımında erkek çocukları babalarını ya da bir başka erkek figürünü, kız çocukları ise annelerini ya da bir başka kadın figürünü taklit etme eğilimindedirler. Yapılacak gözlem ile kişinin sosyal davranışı pekiştireceği, ceza sistemine dahil olup olmadığını anlayacağı ve taklit etmek suretiyle bu davranışın kendi cinsiyeti için uygun olup olmadığına karar vereceği ileri sürülmektedir. Bu sosyal geribildirimler sayesinde çocuklar, hangi davranışların gelecekte ödüllendirileceğini ya da cezalandırılacağını öğrenmektedirler. “Örneğin babası araba tamir ederken yardım etmek isteyen ama bu işin ona uygun olmadığı düşüncesiyle oradan uzaklaştırılan bir kız çocuğu gelecekte babasına, yardım etmek hususunda hiç de hevesli olmayacaktır. Ama annesine mutfakta yardım etmesi halinde övgü alan çocuk, yeniden annesine yardım etmek isteyecektir.”¹²¹

Cinsiyet rolü teorisi yöntem olarak, “rolün öğrenilmesi”, “toplumsallaşma” ve “içselleştirme”den meydana gelmektedir. Kadınlık ve erkeklik rolleri toplumsallaşmayla üretilmektedir.¹²² Kadının ailenin duygusal destekçisi olma rolü, ataerkil toplum yapısı içindeki kişiler tarafından da içselleştirilir.¹²³

Kadınlık ve erkeklik rollerinin üretilmesi küçük yaşlarda başlar. Kız çocukları evlenmeye özendirilirken, erkek çocuklarına kendilerini, yetenekleri ekseninde geliştirmeleri teşvik edilmektedir. Sosyalleşme süreci sadece çocuklukla sınırlı olmayıp, yaşam boyu sürdüğü için kadınlar “kadınsılıklarını” kaybetmekten

¹²¹ Zehra Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Sistem Yayınları, İstanbul, 2004, s.55-56.

¹²² R.W Connel, *Toplumsal Cinsiyet ve iktidar*, Çev: Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998. s. 78-79.

¹²³ Nadide Karkınar, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eskişehir, 2011.s. 132.

korkarak toplumun istediği gibi davranırlar ve erkeklere atfedilen mesleklerden uzak dururlar.¹²⁴

Kadınların, toplumun birçok alanında erkeklerle aynı oranda yerini alamadığı bir gerçektir. Bu süreç, aile ve toplumun, toplumsal ve kültürel kalıpyargılar nedeniyle kız çocuğa erkek çocuktan daha az olanaklar tanınmasıyla başlamaktadır.¹²⁵

Toplumsal cinsiyet, toplumu oluşturan kurumların ve kuralların bütünüyle ilgilidir. Dini kurumlar, aile, medya kaynakları ve eğitim kurumları bireye toplumun belirlemiş olduğu kadınlık ve erkeklik davranış modellerini öğretir. Böylece birey, cinsiyetine uygun olan rolleri, kurması gereken ilişkileri ve bunları nasıl gerçekleştireceğini öğrenir.¹²⁶ Doğuştan gelen iki çeşit cinsiyet vardır ve bu cinsiyetlere kültürlerin yükledikleri roller farklılık gösterebilir. Yaşadığımız yüzyılda kadının sosyal statüsü ve ekonomi alanında kazanımları yadsınamaz. Ancak bu çağın koşullarına rağmen yerleşik ataerkil düzene dayanan cinsiyet ayrımcılığı ile toplumsal yapı içinde kadının rolleri ve sorumlulukları ya da sınırları her fırsatta hatırlatılır.¹²⁷

Toplumsal cinsiyet kapsamında inceleme konusu yapılabilecek rollerin, davranışların ya da kalıpyargıların kişinin içinde yaşadığı sosyal ortamdan

¹²⁴ Zeynep G., Özkişi, *Cinsiyet Bağlamında Türkiye’de Kadın Besteciler: Tanzimat’tan Günümüze Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Kadın Besteciler ve Yapıtları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.19-24.

¹²⁵ Kevser Özyadınlık, “Toplumsal Cinsiyet temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 33, 2014, s.93-110.

¹²⁶ Sevilay Çınar, Songül Karahasanoğlu ve Süleyman Şenel, “Kadın âşıkların âşık sanatı içerisinde toplumsal rolleriyle konumlanma problemleri”, *İTÜ Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2008, s.45-56.

¹²⁷ Sevilay Çınar, Songül Karahasanoğlu ve Süleyman Şenel, “Kadın âşıkların âşık sanatı içerisinde toplumsal rolleriyle konumlanma problemleri”, *İTÜ Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2008, s.45-56.

öğrenildiği ve bunun da toplumun kültür yapısı ile yakından ilgili olduğu bilinir. Kültürel farklılıklar ile birlikte kültürlerin bir konuya ilişkin yaklaşımları da değişiklikler gösterebilir. Kültür içerisinde kişilerin cinsiyetlerine göre farklı tutumlarla, davranışlarla karşılaştıklarının ilk öğrenildiği yer ailedir. Aile, çocuğunu toplumsal normlarda yetiştirme gayretindedir. Bunun sonucu olarak da cinsiyetine göre oyuncak ve kıyafet seçimi, yerine getireceği sorumlulukları ya da görevleri ile çocuk toplumun arzuladığı ve uygun bulduğu şekilde yetiştirilir.¹²⁸

3.3. Müzikal Üretimde Toplumsal Cinsiyet Kodlaması

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar devam etmekte olan toplumsal değişim ve dönüşümler daha yakından incelenirse, olumlu veya olumsuz tüm değişim ve dönüşüm süreçlerinin kökenleri ile toplumsal düzen içindeki bireyselleşme ve özgürleşme mücadelelerinin temelinde cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yer aldığı görülür.¹²⁹ Modern dünyada -kadın olsun erkek olsun- bütün insanların kendi ayakları üstünde durabilen, kendi kararlarını kendileri alabilen, gizil güçlerini gerçekleştirebilen özgür bireyler haline gelmesi hedeflenir. Bu da ancak fırsat eşitliğinin sağlanmasıyla mümkün olabilir.¹³⁰

Müzikte kadın çalışmaları, müzik tarihinde kadının görünmezliğini ortaya koyar. Kadın müzisyenlerin cinsiyetleri nedeniyle belirli sınırlamalar ve engellerle

¹²⁸ Zeynep G., Özkişi, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye’de Kadınların Bestecilik Eğitimine Erişimi ve Bestecilik Kariyerleri”, Bkz.

http://turkishstudies.net/files/turkishstudies/1598990985_115%C3%96zki%C5%9Fi%20Zeynep%20G%C3%BCl%C3%A7in_S-2105-2114.pdf Erişim: 5 Kasım 2019, s. 2108.

¹²⁹ Funda Masdar, *Türk Sinemasındaki Kadın Tiplemesi Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme, Sevmek Zamanı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006, s.7.

¹³⁰ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2016, s. 11.

karşılaştıkları görülür. Müzik ile kadınlar arasındaki ilişki incelendiğinde kadınların müzik alanında yeterince görünür olmadıkları ve tamimiyle erkek egemen bir yapının hâkim olduğu görülür. Müziğin cinsiyet kimliği üzerinden değerlendirilmesi “cinsiyetleştirilmesi” kadın veya erkeğin duygusal ayrımına değil de “güçlü duygu (erkek) / hassas duygu (kadın)” ayrımına yol açar. Yani toplum, kadın ve erkekte kalıplaşmış duygu durumuna göre davranış bekler.¹³¹

Toplumsal cinsiyet kültürel bir kategori olarak karşımıza çıkar. Kültürel olması nedeni ile de toplumsal yapı kaynaklı değişiklikler göstermesi kaçınılmaz olacaktır. Ancak bu farklılıklara rağmen hemen hemen her toplumda erkeğin kültürel hareketin yüzü olduğunu görmek mümkündür. Dolayısıyla, kültür ile ilgili olan konuların dönüşümünde, aktarımında ağırlıklı çoğunluğun yani söz sahibinin erkek olduğunu iddia etmek yersiz olmayacaktır. Gerek devletin, gerek özel kurumların arşivlerinde yer alan kaynak kişilerin ağırlıklı çoğunlukla erkeklerden oluşması tesadüf olarak değerlendirilemez. Zira kadın, müzik alanında varlık gösterebilmektedir, ancak kültür alanının erkekle özdeşleştirilmesi kadınları sınırlandıran, diğer yandan ikincilleştiren unsur olarak görülmektedir.¹³²

Toplumsallaşma pratiklerimiz, bilinç dışında biriktirdiklerimiz ile birleşince, ruhumuza ve zihnimize yansır. Erkek egemen düzenin “doğal” olduğunu kabul eder ve sanat ürünlerindeki cinsiyetçi perspektifin çoğunlukla farkına

¹³¹ Zeynep G., Özkişi, *Cinsiyet Bağlamında Türkiye’de Kadın Besteciler: Tanzimat’tan Günümüze Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Kadın Besteciler ve Yapıtları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.19-24.

¹³² Seval Eroğlu, *Bağlama Çalıp Söyleyen Kadınların Müzik Performansının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, 2018, s.33.

varmayız. Böylelikle içselleştirdiğimiz cinsiyetçi perspektif ile sanat ürünlerinin ataerkil ideoloji ile donatılmış olması bizleri şaşırtmaz.¹³³

Cinsiyet rollerinin her kültürde farklılık arz ettiğine daha önce değinmiştik. Cinsiyet rolleri kültürden kültüre farklılık göstermekle birlikte genel olarak birbirleriyle örtüşen yönleri de bulunmaktadır. Kadın, öznel, duygusal, kusurlu, ikincil, itaat eden ve özel alanda konumlandırılan, erkek ise nesnel, mantıklı, itaat bekleyen, aktif, kamusal alanda konumlandırılmış ve soyut düşünme yeteneği olan kişi olarak tanımlanmaktadır. Kadınlar için, pasif, narin, bağımlı, boyun eğen, erkekler için; atılgan, bağımsız, hırslı, güçlü sıfatları ile tanımlanması toplumun kadınları ve erkekleri görme biçimini yani erkekler ve kadınlara yüklenen cinsiyet kalıpyargıları gösterir.¹³⁴

Cinsiyet kategorileri, ataerkil ideolojinin hakim olduğu toplumlarda, kültürler ve gelenekler içerisinde erkeklerin çıkarlarını gözeterek şekilde kurgulanmıştır. Kadına ve erkeğe eşit haklar vermek bu eşitsizliği tümüyle ortadan kaldırmamaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili görüşler ve yargılar toplumun bütününe yansımaktadır. Erkeğe verilen rol onu güç ve iktidar, kadına verilen roller ise onu eş ve aile bağı ile çevreler.¹³⁵

Kur'an da yaratılmış varlıklar arasında en üstün konuma getirilen insana verilecek değer takva¹³⁶ya bağlanmıştır. Bu ise Allah'a yakın olabilmek için onun

¹³³ Ruken S. Öztürk, *Sinemada Kadın Olmak*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 221.

¹³⁴ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2016, s.31.

¹³⁵ Duygu Aydemir, "Automata Filminin Nietzsche'nin Üstinsan Öğretisi ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Çözümüne", Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ISOPHOS Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi, Sayı: 2, 2019, s.1-17.

¹³⁶ Takva: Dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurduklarını yerine getirme, Allaktan korkmaktır. Bkz. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=> Erişim: 3 Kasım 2019

belirlediği çizgide yaşamaya çalışmaktan ibarettir. Saygıya dayalı bir korku ile Allah-kul arasındaki ruhsal ilişki tesis etme şeklinde tanımlanabilecek takva anlayışı iki düşünceyi beraberinde getirmiştir. Birincisi, insanlar yaratılış itibarıyla eşittir. Mutlak üstün olan Tanrı olduğuna göre, insanlar arasındaki üstünlükler ve farklılıklar görecelidir. İkincisi ise toplumsal yanının ürettiği tabakalaşmalarla biyolojik sebeplere dayalı sınıflamalar Tanrı açısından hiçbir anlam ifade etmemektedir. Çünkü O; insanlara renk, cinsiyet ve dil farklılıklarına göre muamelede bulunmamakta, bilakis insanların kalplerinde ne olduğuyla ilgilenmektedir.¹³⁷

Müzik alanında kadınların görünür olmaları hususunda, icra edilen müziğin hangi kitleye hitap ettiğinin de önem arz ettiğini düşünülmektedir. Eğer söz konusu tasavvuf müziği ve özellikle de ayinlerinde icra edilen “dini” müzik ise bu ortamlarda erkek egemen bir yapının hâkim olduğu görülmektedir. Geçmişte Mevlevihanelerde ayin icrası ve eğitim faaliyetlerinin gelenek içerisinde tekkelerde meşk usulü ile gerçekleştirildiği bilinmektedir. Mevlevî kültür ortamında kadınların dedelik makamına çıkamadıkları ancak şeyhlik makamına kadar yükseldikleri de bilinmektedir. Kadınlar, Mevlevî tarikatının içinde gelenek çerçevesinde yetiştirilmiş, saygı duyulması gereken kişiler olarak değerlendirilirken, bu kültür ortamının mihenk taşlarından olan Mevlevî ayini ve ayin esnasında gerçekleştirilen sema merasiminde, mutriban¹³⁸ olarak görev aldıkları ya da semazen olarak döndükleri görülmemektedir.

¹³⁷ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2016, s.72.

¹³⁸ Mutriban: Mevlevî müziğinin icra heyetinin bulunduğu yere “Mutrib”, yahut “Mutribhane” denir. Bu heyete, mutriban denir. Mevlevî mutribinde bilhassa ney, kudüm ve hilale esastır. Bkz. Abdülbâki, Gölpınarlı, *Mevlevî Âdab ve Erkâm*, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2007, s. 38.

Gölpınarlı'nın da ifade ettiği üzere “Kadınlar âyin-i cem'lere alınmazlardı ve tekkede yapılan mukabeleleri (o günün geleneğine uyarak) kafes dairesinden seyrederdiler.” Kadınların, erkeklerin katılmadığı, kendi aralarında sazendelerin de kadın olduğu meclislerde “sema ve meşk” ettikleri bilinmektedir.¹³⁹

¹³⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2009, s. 281.

4. DEĞERLENDİRMEYE ESAS NEYZEN GÖRÜŞMELERİ

Çalışmada, mesleki tecrübeleri dikkate alınarak, Kültür Bakanlığı veya Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bünyesinde kadrolu ya da misafir sanatçı olarak çalışmış veya çalışmalarını sürdüren kadın neyzenler ile görüşme yapılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan araştırmada; Türkiye’de yukarıda sayılan kurumlarda görev almış ya da görevlerini sürdüren sekiz kadın neyzen olduğu tespit edilmiştir. Kadın neyzenlerin illere göre dağılımı şöyledir: Ankara; Tuba Güvem Alagöz, Miase Örümlü Bayramoğlu. İstanbul; Burcu Karadağ, Sinem Hondoroğlu Irmak, Kutsal İshal Göktürk. Edirne; İlmiye Mercan. Samsun; Pelin Başar Sezgin ve Ayça Arın’dır.

Sayılan sekiz kadın neyzenen beşi ile görüşme yapılmıştır. Bunlar ise Burcu Karadağ, Miase Örümlü Bayramoğlu, Pelin Başar Sezgin, Sinem Hondoroğlu Irmak ve Tuba Güvem Alagöz’dür.

4.1. Kadın Neyzenlerin Azlığı

Türkiye’de neyzenlik kadınlar arasında pek yaygın olmayan bir meslektir. Gerek üniversitelerde gerekse profesyonel müzik hayatında bu alanda çalışan kadınların erkeklere oranla sayılarının çok az olduğu görülmektedir. Bu tezin araştırma sorularından birisi de ülkemizde kadın neyzenlerin sayıca azlığının nedenlerinin neler olduğudur. Tez kapsamında görüşme yapılan kadın neyzenlere bu soru yöneltilmiştir.

Kadın neyzenlerin azlığı, kadınların bu enstrümanı daha az seçmesine ve alandaki kadınların ise zamanla meslekten ayrılmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu soruya verilen cevaplar da iki başlık altında incelenecektir. İlk olarak ney enstrümanını seçen kadınların azlığının nedenleri, ikinci olarak da

mesleği icra eden kadınların profesyonel hayattan çıkışlarına yol açan nedenler tartışılacaktır.

Katılımcı neyzenler, kadınların ney enstrümanını daha az seçmelerinin nedenlerini şu şekilde açıklanmaktadır: Ney üflemede diyafram kapasitesinin önemli olduğu, kadınların diyafram kapasitelerinin erkeklere oranla daha küçük olması nedeniyle kadınların zorlandıklarını ve daha çabuk yorulabildiklerini bunun yanı sıra ney'den ses çıkartmanın zor olması ve ayrıca da ney'de ilerleme kaydetmenin sabır gerektiren bir süreç olması nedenleriyle cesaret kırıcı bir enstrüman olduğu değerlendirilir.

Görüşme yaptığımız neyzenlerden Tuba Güvem Alagöz,¹⁴⁰ kadın neyzenlerin erkek neyzenlerle kıyaslanırken diyafram kapasitelerinin dikkate alınması gerektiğini ifade eder ve şöyle devam eder:

“Biz erkekler gibi diyaframa sahip değiliz. Erkek neyzenler kadar uzun soluklu melodi üretmiyoruz. Bunu da göz önüne almak gerekir.”¹⁴¹

Öte yandan Neyzen Burcu Karadağ,¹⁴² kadının toplumsal hayatta sırtladığı sorumluluklar nedeniyle çalgı konusunda yetkinleşmesinin sekteye uğradığını ifade eder ve bu konuyu şöyle açıklar:

¹⁴⁰ Tuba Güvem Alagöz: İstanbul'da doğdu. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı'ndan 1984 yılında mezun oldu. Üniversite yıllarında Niyazi Sayın'dan birebir ney dersleri aldı. Müzik çalışmalarına Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'nda ney sanatçısı olarak devam etmektedir.

¹⁴¹ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50'de, Ankara'da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

¹⁴² Burcu Karadağ: İstanbul'da doğdu. İlkokuldan sonra İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuarı Çalgı Bölümü'ne girdi, Salih Bilgin ve Niyazi Sayın'dan “Ney”, Erol Sayan ve Doğan Dikmen'den

“Sosyal ortamlara, müzikal ortamlara, meşk silsilesine kadının eklenmesi zor. Bunun için sıra dışı olmak gerekir. Bunu oldurmak için kadınların çok çabalaması lazım. Bir de kadınların hayatında çok fazla sorumluluk var. Her şeyi birden yapmak kolay değil. Hem anne olacaksın, hem eş olacaksın, hem ailene karşı sorumlulukların, evin sorumlulukları derken bunların hepsi bir araya geldiğinde kadınları bunlar sekteye uğrattıyor.”¹⁴³

Neyzen Sinem Hodoroglu Irmak¹⁴⁴ ise bunlara ek olarak bir çalgı konusunda yetkinleşmek için kişinin bütün hayatını çalmak istediği çalgıya adanması gerektiğini ve kadınların buna ayıracak vakitleri olmadığını söyler ve şöyle sürdürür:

“Bir enstrüman çalmak için bütün hayatınızı çaldığınız enstrümana göre inşa etmek durumundasınız. Sosyolojik bir tespit yapamayacağım ama zannedersem ney çalmak isteyen kadınlar için bu zorlu bir yol. Çünkü hiç bitmeyen bir eğitim ve araştırma

Türk musikisi solfej ve nazariyat, Ali Eral’dan Batı musikisi dersleri aldı. 1996 yılında çalgı eğitimi yüksek bölümüne girdi. 2000 yılında mezun oldu. Yüksek lisansını Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladı. Ney eğitimi ile ilgili “Meşkte Ney Eğitimi” adlı kitabı Pan Yayıncılık tarafından yayımlandı. Burcu Karadağ, çeşitli müzik toplulukları ve birçok sanatçı ile birlikte çalışmakta ve kendi grubu olan “Karadağ Ensemble” ile müzik çalışmalarına ney sanatçısı olarak devam etmektedir.

¹⁴³ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

¹⁴⁴ Sinem Hodoroglu Irmak: Ankara’da doğdu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Anabilim Dalı Etnomüzikoloji Bölümünden mezun oldu. Tecrübelerinden faydalandığı hocaları; Ahmet Hatipoğlu, Özgen Gürbüz, Vedat Kaptan Yurdakul, Prof. Dr. Gülçin Yahya Kaçar ve Cemile Uncu olmuştur. Müzik çalışmalarına İstanbul Devlet Modern Folk Müziği Topluluğu’nda ney sanatçısı olarak devam etmektedir.

gerekıyor. Bir kere ney metodu olmayan bir çalgı dolayısıyla siz kendinizden çok şey vermek zorundasınız. O yüzden de kadınların buna ayıracak zamanının olmadığını düşünüyorum.”¹⁴⁵

Neyzen Pelin Başar Sezgin¹⁴⁶ konservatuar eğitimi sürecinde ney sazı ile birlikte piyano eğitimi aldığını ancak piyano eğitimini çok ileri seviyelere taşımadığını, piyanonun dünya çapında bilinen ve benimsenmiş öğretim yöntemleri olduğunu o yüzden dünya üzerinde nereye giderseniz gidin bir piyano hocasından ders almanın olası olduğunu ancak bu durumun ney için pek mümkün olmadığını dile getirir ve şöyle sürdürür:

“Fakat ney için bu mümkün değil, bunun için doğru coğrafyada bulunmak gerekiyor. Diğer açıdan ney daha sabır isteyen bir çalgıdır. Çünkü elinize aldığınızda hemen ses çıkmaz. Aylarca deneyenler de oluyor ilk deneme de ses çıkaranlar da.. Bu açıdan gerçekten bu yola baş koymuş olmak gerekiyor. Ney şöyle bir çalgı, yeni tanıştığınız bir insanı düşünün, hemen samimi olmazsınız önce bir elinizi uzatırsınız, hemen sarılmazsınız. Ney de önce size elini uzatır bir bakalım der senin bu yola istidadın var mı yok mu? Her şey yavaş yavaş gelişir.

¹⁴⁵ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30’da, İstanbul’da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

¹⁴⁶ Pelin Başar Sezgin: İstanbul’da doğdu. 1996 yılında İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuarı Çalgı Bölümü’ne girdi. Salih Bilgin ve Süleyman Ergüner’den Ney, Şerif Güvençoğlu ve Hulusi Yücebıyık’dan nazariyat, Erol Sayan’dan repertuar dersi aldı. 2003 yılında İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuarı Kompozisyon Bölümü’ne lisans öğrencisi olarak girdi. 2007 Yılında Samsun Devlet Klasik Türk Müziği Korosu’na ney sanatçısı olarak atandı. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Musikisi’nde Yüksek Lisans Yapmaktadır. Müzik çalışmalarına Samsun Devlet Klasik Türk Müziği Korosu’nda ney sanatçısı olarak devam etmektedir.

Dudak ile başpare arasındaki o ilişkinin zaman ve emeğe ihtiyacı vardır.”¹⁴⁷

Kadın neyzenlerin azlığının arkasında yatan bir diğer neden de bu alanda çalışan kadınların meslekten ayrılmalarıdır. Ağırlıklı olan görüş toplumsal baskılar ve kadınlardan beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olduğu yönündedir. Bu anlamıyla toplumumuzda genel olarak kadınları iş sahasının dışında tutan toplumsal değer yargılarının, kadınların bu alanda da daha az temsiline yol açtığı söylenebilir. Ney üflemeğe başlayan kadınların meslekte uzun süre kalmamalarının nedenleri katılımcılar tarafından değerlendirilir.

Neyzen Tuba Güvem Alagöz’e göre kadının evlenmesi, toplumun kadından beklentileri ve birçok şeyin içine girememesi nedenleriyle çalgı becerilerini geliştiremediklerini, kadınların başlangıçta neyzen olmaya özendiklerini ancak özenmenin yetmediğini, evlilik nedeniyle kadınların alandan uzaklaştıklarını, neyzen olarak sanat dünyasında var olabilmek için de mücadeleci olmaları gerektiğini dile getirir ve şöyle sürdürür:

“Özenmekle bitmiyor ki. Bir kere dalgalarla baş etmesi gerekiyor. Önce kendinizi kabulleneceksiniz sonra toplumların kabullenmesi lazım. Bizler direnen insanlarız, bence kurumların kadınlara sahip çıkması gerekiyor. Ben de yapıyorum mu göstermek çok zor bir şey. Ayakta durabilmek çok zor. Her şeyi daha iyi bilmek zorundasınız.

¹⁴⁷ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

Sanatımda buradayım, diyebilmek çok zor. Daha çok şey bilmek ve daha az hata yapmak zorundasınız.”¹⁴⁸

Neyzen Tuba Güvem Alagöz konuşmasını sürdürerek:

*“...Kadının, dediğim gibi kendini geliştirme şansı yok. Ya evleniyor hemen bu işi bırakıyor ya da çocuğu oluyor bırakıyor. Eğer profesyonel yapmıyorsa bırakmaya mahkum. Zaman ayırması gerekiyor. Bir profesyonel gibi buna zaman ayırması, koşturması gerekiyor. O da yok. Olmayınca neyzen kadın yetişemiyor.”*¹⁴⁹

Neyzen Pelin Başar Sezgin de kadın neyzen sayısının azlığının benzer nedenlere bağlı olduğunu belirtir ve şöyle sürdürür:

“Profesyonel kadın neyzen sayısının az olmasının sebebi, diğer enstrümanları icra eden kadınlarda veya diğer meslek gruplarında da görülmesi mümkün olan, geleneksel aile yaşantısını seçen kadınların eşlerinden, diğer yakınlarından ve iş çevrelerinden destek göremedikleri takdirde yürüdükleri yolda daha ileri gidemeyişleri olabilir, bu da toplumların kadına biçtiği rolden kaynaklıdır.”¹⁵⁰

¹⁴⁸ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

¹⁴⁹ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

¹⁵⁰ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

Tez kapsamında görüşme yapılan kadınlara kadın neyzenlerin sayısı sorulur ve bu sayıların erkek neyzenler ile kıyaslanması istenir ve ayrıca üniversitelerde akademik unvana sahip kadın neyzen sayıları sorulur. Katılımcılar kadın neyzen sayısının çok az olduğunu, neredeyse bir elin parmaklarını geçmeyecek azlıkta olduğunu dile getirirler. Bu konuya ilişkin olarak Neyzen Tuba Güvem Alagöz şöyle bir oran açıklar:

“Kıyas kabul etmiyor tabii ki nasıl kıyaslayalım. Mümkün değil kıyaslamak. Şöyle bence, biz %99'luk erkeğe karşı %1'lik bir dilimiz. Bu gerek korolarda çalışan erkek sayısıyla, radyolar, öğrenenler, alaylılar... hepsini kadın %99'a belki % 0,5 dir. Düşünün sayıyoruz şurada profesyonel yedi veya sekiz kadın. Türkiye geneline vurduğunuzda hiçbir şey. Ayrıca üniversitelerde kadın neyzen sayısının yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bize o konuda ayrıcalığın da verileceğine inanmıyorum. Burcu yapıyor mu bilmiyorum.”¹⁵¹

Neyzen Burcu Karadağ, kendi dışında üniversitede ney dersi veren kadın neyzen duymadığını dile getirir. Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak da Üniversitede ders veren kadın neyzenlerin kimler olduğunu bilmediğini, olmamasının mümkün olmadığını, eğer yoksa da kesinlikle olması gerekliliğini dile getirir.

¹⁵¹ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50'de, Ankara'da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

Neyzen Pelin Başar Sezgin ise üniversite çatısı altında eğitim vermek için gerekli olanın yeterlilik olduğunu, bunun kadınlık veya erkeklik ile ilgili olmadığını belirtir ve şöyle sürdürür:

“Öğretim görevliliği, araştırma görevliliği, akademik yeterlilik gerektiren kadrolardır. O yüzden bunun kadın-erkek diye ayrımını yapmak istemem. Lakin akademik yeterlilik ve cinsiyet ayrımından bağımsız olarak bazı ekoller (epistemik topluluklar, usta-çırak ilişkisi) ikili ilişkiler ve siyasi bağlantılar da kadro alımında ve görevlendirilmelerde etkili olabilmektedir.”¹⁵².

Kadın sâzende sayısının erkek sâzendelere oranla az olduğu husus bir gerçektir. Bu hususa ilişkin görüşlerimizi analiz edebilmek için “Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Devlet Klasik Türk Müziği Koroları” ile “Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü” bünyesinde son beş yıl içerisinde çalışan kadın ve erkek sâzendelerin sayıları ile ney sanatçılarının sayıları bilgi olarak istenir. Söz konusu kurumların bu talebimize ilişkin olarak verdikleri yanıtlar çizelgelerde ayrıntılı olarak yer almaktadır.

¹⁵² 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

“Devlet Klasik Türk Müziği Korosu” Son Beş Yılda Görev Yapan Saz

Sanatçıları¹⁵³

CİNSİYETİ	SAYISI
Kadın	12
Erkek	87

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

“Devlet Klasik Türk Müziği Korosu” Son Beş Yılda Görev Yapan Ney

Sanatçıları¹⁵⁴

CİNSİYETİ	SAYISI
Kadın	2
Erkek	11

TÜRKİYE RADYO TELEVİZYON KURUMU

Son Beş Yılda Görev Yapan Saz Sanatçıları¹⁵⁵

CİNSİYETİ	SAYISI
Kadın	11
Erkek	132

¹⁵³ Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün 74759832-041.02-E.293554 sayılı yazısı.

¹⁵⁴ Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün 74759832-041.02-E.293554 sayılı yazısı.

¹⁵⁵ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 29.03.2019 tarih ve 92340 sayılı yazımıza verdiği cevap.

TÜRKİYE RADYO TELEVİZYON KURUMU

Son Beş Yılda Görev Yapan Ney Sanatçıları¹⁵⁶

KADIN	ERKEK
1	6

Bahsi geçen kurumlardan gelen verilerden de anlaşıldığı üzere kadın sâzende sayısının erkek sâzendelere oranla az olduğu görülür. Bunun yansira kadın sâzendelerin çaldıkları enstrümanlar ve sayıları da sorulmuştur. Bu soruya; TRT, enstrümanların isimleri ve toplamda kaç kadın sazende olduğu, Kültür Bakanlığı ise enstrümanlar ve sâzende sayılarını ayrıntılı olarak gösteren bir tablo ile cevap vermiştir.

TRT bünyesinde; toplam olarak 11 (on bir) kadın sazende olduğu, kadın sazendelerin çaldıkları enstrümanlar ise sırasıyla; Viyola, Viyolonsel, Kanun, Klasik Keman, Tanbur, Ud ve Ney olduğu bildirilir. Yapılan görüşme ile neyzen sayısının 1 (bir) adet olduğu bilgisi de verilir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın söz konusu yazımıza yanıt olarak gönderdiği çizelge aşağıdaki gibidir.

¹⁵⁶ Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 29.03.2019 tarih ve 92340 sayılı yazımıza verdiği cevap.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Son Beş Yılda “Devlet Klasik Türk Müziği Korosu” Kadın Saz Sanatçıları ve

Çaldığı Sazların Sayıları ¹⁵⁷

Kemençe	3
Ritim saz	2
Kanun	3
Ud	2
Ney	2
TOPLAM	12

“Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Devlet Klasik Türk Müziği Koroları” ve “Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu” tarafından sağlanan verilerden de tespit ettiğimiz üzere kadın sâzende sayısının erkek sâzendelere oranla az olduğu hususu somut olarak görülür. Bunun yansırı ney sazını üfleyen kadın sayısının da diğer enstrümanları çalan kadınlara oranla nispeten daha az olduğu da dikkat çekmektedir.

4.2. Kadın Neyzenlerin Ney Üflemeyi Öğrenme Sürecindeki

Deneyimleri

Görüşme yapılan neyzenlerden Burcu Karadağ ve Pelin Başar Sezgin, küçük yaşta “İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Çalgı Bölümü”nde eğitime başlamış ve devamındaki lisans eğitimlerini ise aynı üniversitede, Burcu Karadağ çalgı bölümünde, Pelin Başar Sezgin kompozisyon bölümünde tamamlamıştır.

¹⁵⁷ Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü’nün 74759832-041.02-E.293554 sayılı yazısı.

Miase Örümlü Bayramođlu¹⁵⁸, lisansını Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektrik Elektronik Mühendisliği bölümünde tamamlamış ve müziğe olan ilgisinden dolayı katıldığı kurslar ile ney sazındaki yetkinliğini kendi çabasıyla geliştirdiğini belirtmiştir. Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak, lisans eğitimi öncesinde ney üflemeye başladığını daha sonra lisansını Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Anabilim Dalı Etnomüzikoloji bölümünde tamamladığını belirtmiştir. Neyzen Tuba Güvem Alagoz ise müzik çalışmalarına lise döneminde katıldığı sanat müziği koroları ile başladığını, İstanbul Belediye Konservatuvarı sınavını kazandığını ancak devam etmediğini ve daha sonra lisans eğitimini İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı'nda tamamladığını belirtmiştir.

Katılımcı neyzenlere ney sazını seçme süreçleri sorulur ve aslında tüm katılımcıların bir rastlantıyla ney üflemeye başladıkları, bilinçli bir seçim yapmadıkları, aileleri ya da eğitmenlerinin önerileri ya da kendilerine seçenek olarak sunulan çalgılar için açılan sınıfların dolması sonucu sadece ney sınıfı açık olduğu için seçtiklerini ifade ederler. Katılımcılardan Tuba Güvem Alagoz çalgı seçim sürecini şöyle anlatır.

¹⁵⁸ Miase Örümlü Bayramoğlu: 1981 yılında doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Ankara'da tamamladı. 1999 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği'nde yüksek öğrenimine başladı. Üniversite yıllarında neyzen Celaleddin Biçer'den ney dersleri aldı. Aynı yıllarda Hacettepe Üniversitesi öğrenci saz topluluğu, Trt gençlik korosundaki çalışmalara katıldı. Odtü Klasik Türk Müziği Topluluğu'nda icracı ve eğitmen olarak görev aldı. Dilderya, Müsemmen, Neva, Yegâh, Kadim, Abis ve Akdeniz Orkestrası Toplulukları ile çeşitli konserlere katıldı. Yıldırım Beyazıd Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarında ve Yegâh Türk Müziği Eğitim ve Kültür Derneği'nde ney eğitmeni olarak görev aldı. Halen mühendis olarak görev yapmakta ney icra ve eğitmenliğine devam etmektedir.

“18 yaşımdaydım temel bilimler bölümüne girecektim. Ney seçimi demiştiniz. Vallahi hiçbir fikrim de yoktu. Yani sadece üç tercih yapmamız gerekiyordu. Fakat bize gelene kadar tambur ve klasik kemençe tercihleri bitmişti. Ney’i tercih eden olmuş muydu demişlerdi tesadüfen ney’i seçtik. Ney böyle başladı.”¹⁵⁹

Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak da benzer şekilde seçimini bilinçli yapmadığını belirtir ve o süreci şöyle aktarır:

“Babamın keman hocası yönlendirdi. Üflemeli bir çalgı çalmak istiyordum ama hiç hayatımda ney karşıma çıkmadı. 15 yaşındaki bir çocuğun da eğer ailesi böyle bir şeyin içinde değilse ney gibi bir çalgı ile buluşması çok zordur. Babamın keman hocası bana dedi ki Sinemcim kadın neyzen yok. Rahmetli çok değerli bir müzisyendi. Mutlaka ney çalmalısın dedi ve ben başladım.”¹⁶⁰

Neyzen Pelin Başar Sezgin, ney sazına başlama sürecinde ailesi tarafından yönlendirildiğini, 13 yaşında konservatuara başladığını belirtir ve şöyle sürdürür:

“Türk sanat müziği alanında herhangi bir çalgı tanıımıyordum. Konservatuar sınavına başvurduğumda iki çalgı tercihi yapmıştık. Benim tercihlerim ney ve tamburdu. Yani ney’i seçmemin herhangi bir bilinçli nedeni yoktu. Bir hocamızın anatomik yapımın her iki

¹⁵⁹ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

¹⁶⁰ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30’da, İstanbul’da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

enstrümana da elverişli olduğunu fakat ney'i seçersem avantajlı olacağımı çünkü çok fazla kadın neyzenin olmadığını söylediğini hatırlıyorum."¹⁶¹

Neyzen Burcu Karadağ ise konservatuvar eğitimine ailesinin kendisindeki müzik yeteneğini keşfetmesi ile başladığını, konservatuvara başladığı dönemde udun çok popüler olduğunu, konservatuvar sınavına girerken doldurduğu forma yazmaları gereken bir çalgı olduğunu ve ud yazdığını dile getirir ve şöyle devam eder:

*"Bildiğim tek şey Türk müziği yapmak istediğimdi., ney üfleyebilir ve ileride başarılı olur. Ne düşünüyorsunuz dediler. Ailem biraz tereddüt etti. Çünkü o zaman (1989'un sonu 1990 yıllar) ney bu kadar popüler bir enstrüman değildi. Ailem biraz karşı çıktı aslında. O dönemler ney'in daha bağınaz düşünceli insanlar tarafından çalınırmış gibi bir imajı vardı. Sonra ney hocam Salih Bilgin ile tanıştım. Derste konuştuğumuz konuları, hocamın ney çalışını çok sevmiştim. O vesile ile başladım. Başladığımda 11 yaşındaydım. Bilinçli tercih ettiğim bir şey değildi."*¹⁶²

Konservatuvar eğitimi ya da lisans eğitimi sonrası kişisel ilgileriyle ney'e başlayan kadın neyzenlerin ney sazını seçme süreçlerinin rastlantılar barındırdığı, ney üflemeye başlama süreçlerinin bilinçli bir seçim olmadığı, ailelerinin,

¹⁶¹ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30'da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

¹⁶² 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30'da, İstanbul'da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

eğitmenlerinin önerileri ya da kendilerine seçenek olarak sunulan diğer algılar için açılan sınıfların dolması ve yalnızca ney sazı için açılan sınıfta boş kontenjan olması nedeniyle ney sazını seçtiklerini belirtirler.

Seçimlerini bilinçli olarak yapmamalarına karşın ney ile aralarında kuvvetli bir bağ oluştuğunu, zamanla derin anlamlar kazandığını ve ney'in hayatlarının merkezinde yer aldığını dile getirirler.

Tez kapsamında görüşme yapılan neyzenlere ney'i diğer çalgılardan başka bir yerde değerlendirip değerlendirmedikleri sorulur. Katılımcılardan Miase Örümlü Bayramoğlu, ney'in çok sade içi bomboş bir çalgı olduğunu, kanun sazı gibi mühendislik gerektiren bir saz olmadığını, tamamen kendinizi üflediğiniz, kısaca içinde hiçbir mekanizma olmadığı için de çok yalın bir çalgı olması nedeniyle sesinin de doğaya yakın olduğunu belirtir.¹⁶³

Neyzen Burcu Karadağ, ney'in sesini diğer çalgılara kıyasla farklı kültürlerden insanları ilk anda etkileyen tek çalgı olarak değerlendirdiğini dile getirir ve şöyle sürdürür:

“Ben bütün dünyada konserler verdim. Budist'e, Ateist'e, Hıristiyan'a, Yahudi'ye herkese ney üfledim ve yüzlerindeki o anlam herkeste aynıydı. O etkileyciliği o kapsayıcı uhrevi, mistik (onlar fantastik diye adlandırıyorlar) sesinin rengi etkileyişi başka hiçbir çalgıda görmedim.”¹⁶⁴

¹⁶³ 27 Nisan 2019 tarihinde, Saat: 19.30'da Ankara'da Neyzen Miase Örümlü Bayramoğlu ile yaptığımız görüşme.

¹⁶⁴ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30'da, İstanbul'da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

Neyzen Tuba Güvem Alagöz, ney'i diğer çalgılardan ayrı değerlendirdiğini, ney'in maneviyatını dile getirmiş ve neyzen vasfını taşıyacak insanın o çalgıya gerekli değeri, duyarlılığı göstermesi gerektiğini söyler ve görüşlerini şöyle aktarır:

“...Ama ney'in verdiği maneviyat ve ilahi üslup nedeniyle bence büyük bir sorumluluk da alıyor ney üfleyecek insan. O sorumluluğu hayatı boyunca ney'i yere getirmeyecek şekilde, başını eğmeyecek şekilde yaşaması ve yaşatması gerekiyor. Davranış biçiminiz, insanlara olan saygınız, sevginiz, yaşam biçiminiz, giyim tarzınız, aile yaşantınız bence her şey ney. Üflemekle iş bitmiyor.”¹⁶⁵

Neyzen Pelin Başar Sezgin ise bu konuda farklı düşüncede olduğunu belirtir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Ney'i taşıya geldiği geleneksel anlamlardan ve günümüzde kazandığı popüler simgelerden bağımsız olarak, muhteviyatındaki sadelikle özdeş biçimde değerlendirmekten yanayım.. Profesyonel bağlamda ney'i tek başına bütün diğer çalgılardan ayrı bir yerde görmemeyi tercih ediyorum. Ney'e anlam kazandıracak olan, ona verilen emek, harcanan zaman, edinilen tecrübelerin getireceği inceliklerdir. 13 yaşımdan beri ney üflüyorum, bir nevi onunla büyüdüm. O yüzden doğaldır ki benim için özel bir çalgıdır..”¹⁶⁶

¹⁶⁵ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50'de, Ankara'da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

¹⁶⁶ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30'da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

Ney'in yaşamlarındaki yeri ve ney öğrenmeye başladıkları dönemde ney'e yükledikleri bir anlam olup olmadığı tez kapsamında görüşme yapılan neyzenlere sorulur. Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak, bütün hayatını ney'e hizmet etmek için temel attığını, ney'in kendisi için yalnızca bir çalgı olmadığını dile getirir. Neyzen Tuba Güvem Alagöz ise ney çalgısını her şey olarak tanımlayıp hayatındaki yerini betimlerken; Hayatım ney demiştir. Alagöz, her çalgının kendi içinde zor tarafları olduğunu, her çalgının emek istediğini, çalgı her ne olursa olsun çalgı çalan her insana aynı değerin verilmesi gerektiğini ancak ney sazını diğer çalgılardan başka bir yerde değerlendirdiğini dile getirir. Buna ilişkin olarak da üniversite yıllarında yaşadığı bir anısını paylaşmıştır. Neyzen Niyazi Sayın, Alagöz'e üniversite de ney dersleri vermeye başladığında "ney üflemek için ney'i yaşamak gerekir" demiş ve Alagöz ney'i yaşamamanın ne demek olduğunu nasıl yaşaması gerektiği sorusuna aradığı yanıtı şöyle aktarır:

*"Ney'i yaşamak şöyle oluyor, hayatınız artık ney'i yaşatmak üzerine kurulu oluyor. Sanki yaptığınız her davranış yaşadığınız her şey sonuçta ney'e çıkacak gibi. Ney'e bir hâlel gelmesin diye yaşamaya çalışıyorsunuz aslında."*¹⁶⁷

Neyzen Burcu Karadağ ise ney ile büyüdüğünü dile getirerek ney'e yüklediği anlamı şu şekilde ifade eder:

¹⁶⁷ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50'de, Ankara'da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

“Ney benim hayat arkadaşım aynı zamanda ona hayatımı borçluyum. Bütün kariyerimi, bütün hayatımı onunla yaptım, onunla kazandım. Her şekilde ona çok şey borçluyum.”¹⁶⁸

Neyzen Pelin Başar Sezgin, ney’in diğer çalgılardan farklı olarak Anadolu Tasavvuf ikliminden kaynağını aldığı, günümüze kadar usta çırak ilişkisi içinde süregelen bir çalgı olduğunu ve geçmişten bugüne uzanan kesintisiz bir zincir gibi değerlendirir ve kendisi için anlamını şöyle aktarır:

“Ney ilkel bir enstrüman, sazlıklarda yetişen, endüstriyel gelişmelere rağmen hala geleneksel yöntemlerle açılmak zorunda olan bir çalgıdır. Her şeyin seri üretiminin yapıldığı bir dönemde böyle bir çalgıyı üflediğimden dolayı kendimi şanslı sayıyorum. Çünkü geçmişten gelen bir zincirin halkası olmuş oluyorsunuz. Aynı zamanda bu sazı çalanlar da saf bir kültürden geldikleri için doğal olarak ashında bir şekilde bu ortama girmiş oluyorsunuz ve soluduğunuz hava bile bu anlamda farklı bir hava oluyor. Geçmişten gelen ve geleceğe gidecek olan tamamen ipeksi bir zincirin halkalarından biriyiz, bunu bilmek güzel tabi. Bir köprünün ortasındayız, ileri doğru taşıyoruz.”¹⁶⁹

Görüşme yaptığımız neyzenlere ney üflemeği öğrenirken meşk geleneği ile eğitim alıp almadıkları da sorulur. Meşk bir eğitim uygulaması olarak

¹⁶⁸ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

¹⁶⁹ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

değerlendirildiğinde, musiki meşkinin mekânları, eğitim süreleri, içerdiği insan ilişkileri, katılanların niteliği ve sayısı gibi bazı soruların yanıtlanması gerekir. Öncelikle meşk usulü ile musiki eğitimi hangi mekânlarda verilir? Müziğin öğrenimi, aktarımı ve icrasının sosyal ve kültürel temellerinin büyük ölçüde Osmanlı Sarayı dışında gerçekleştiğini, kalıcı müzik eserleri ortaya koyanların büyük çoğunluğunun Saray'ın koruyuculuğundan yararlanmamış kişiler oldukları, başka çevrelerde yetiştikleri ve sanatlarını başka mekânlarda icra ettikleri bilinir.

Osmanlı /Türk Musikisi ağırlıklı olarak İstanbul başta olmak üzere Bursa, Edirne, Selanik, İzmir, Diyarbakır gibi önemli Osmanlı şehirlerinde gelişir. Saray'ın dışında ise tekkelerde özellikle de Mevlevi dergâhlarında icra edilir. Mevlevi dergahları öncelikle dini müzik icra edilen, fakat her türlü müziğin de rahatça meşk edildiği, çalgı eğitimi de verilen, müzisyenlerin yetiştirildiği yerler olarak bilinir.

Bu yapılarından dolayı bu kurumların konservatuar görevini yerine getirdiklerini söylemek mümkündür. Musiki meşki edilen mekânlar arasında saray, konaklar, evler, camiler, tekkeler, okullar, kahvehaneler sayılabilir. Meşk yüz yüze eğitim gerektirir. Öğrencinin hocasının öğrettiklerini belleğine alması, yorumlayabilmesi ve hocasını tekrar etmesi beklenir. Tekrara dayalı bir süreç izlenmektedir. Meşk usulünde eğitim tek bir öğrenciye verilebileceği gibi birden çok öğrenciye de verilebilir. Meşk eğitimine öğrencinin kaç yaşında başlaması gerektiğine ilişkin olarak çok net veriler olmasa da küçük yaşlarda başladığı gibi daha geç yaşlarda da başladığına rastlanır. Öğrencilerin hocaları tarafından meşklerine kabul edilmeleri için aranan bazı şartlar olduğu da bilinir. Örneğin meşk usulü ile eğitim almak isteyen kişinin her şeyden önce güzel bir ses, iyi bir müzik kulağı ve asgari düzeyde ritim duygusuna sahip olması beklenir. Bu temel

beklentilerin yanı sıra öğrencinin iyi bir hafızaya sahip olması büyük önem taşır. Çünkü eserler ezbere alınır ve bu şekilde icra edilir.¹⁷⁰

Çalışma kapsamında görüştüğümüz neyzenlerin meşk usulü ile eğitimi alıp almadıklarına ilişkin yanıtları şöyledir. Neyzen Pelin Başar Sezgin, çok erken yaşta (13 yaşında) ney üflemeye başlaması nedeniyle meşk silsilesi ile eğitim alma şansının olmadığını belirtir ve şöyle devam eder:

“İTÜ Devlet Konservatuvarı çalgı eğitimi bölümüne ortaokul döneminde başladım. Çalgı derslerinde herkes hocasının odasına gidiyor, dersi bireysel alıyordu. Birebir yaptığımız dersleri meşk diye adlandırabilirsek de bunlar geleneksel anlamdaki meşkten farklıdır. Çünkü meşk sadece insanların bir araya gelerek belirli bir üslupta müzik icra etmeleri değil, kişilerin ufkunu açarak hayattaki duruşuna etki eden bir okul vazifesi görmesi itibariyle de geleneksel Türk müziği eğitiminin olmazsa olmaz unsurlarının başında gelir. Bu anlamda değerli hocam Salih Bilgin’le yaptığımız bireysel dersleri saymazsak, geleneksel usulde bir meşk yapma fırsatım olmadı.”¹⁷¹

Neyzen Miase Örümlü Bayramoğlu, hocası ile birebir dersler yaptığını ancak eskiden durumun çok farklı olduğunu dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Eskiden bir Mevlevihaneye gidildiğinde boş bir kamyş verilir, aylarca o üfletiliyordu. Önce kaba rast’dan başlayan sesleri

¹⁷⁰ Cem Behar, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 48-58.

¹⁷¹ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

çıkartması ve onu gerçekten iyi çıkartması gerekiyordu. Önüne mum konulup o mumun çok titrememesi gerekiyordu. Gece gündüz saatlerce bununla uğraşması bekleniyordu. Ama o zamanlar zaten olay buydu, ya oradaki işlerdi ya da oradaki dinginlikti aslında. Şimdiki ortamda böyle olmak imkânsız. İnsanların işi gücü var. Ney öğrencilerinin zaten dersleri var, şu an üniversite kazanmaları lazım ya da onu okumaları gerekli. Böyle modern bir toplum içerisinde böyle bir yapıyı oluşturabilmek gerçekten çok zor. Oluşan yerler varmıdır? Bazı yerlerde vardır. Konya'da vardır belki Ama benim öyle olmadı kısacası.”¹⁷²

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve özellikle internet ile hayatımızda her şey çok hızlı değişmekte ve dönüşmektedir. Bu değişim ve dönüşümlerin eğitim alma/verme seçimlerimizi, davranışlarımızı da değiştirdiği ve dönüştürdüğü görülür. Çalışma kapsamında yaptığımız görüşmelerde aldığımız yanıtlar ile bulunduğumuz yüzyılda meşk usulüyle eğitim gerçekleştirmenin olanaklı olmayacağı görüşüne varılmaktadır. Meşk usulü ile eğitim yapılması durumunda ise bunun 21. yüzyıl koşullarında, zamanın ruhundan yalıtık olamayacağı ve geleneksel usulde bir meşk olamayacağıdır.

4.3. Kadın Neyzenlerin Ney ve Neyzenlik İle İlgili Deneyimleri

Bir çalgıda yetkinleşmek için uzun yıllar ve yoğun çalışmalar gerektiği bilinir. Ancak bu süreç herkes için aynı mı işler? Eşit koşullar altında seçilen kadın

¹⁷² 27 Nisan 2019 tarihinde, Saat: 19.30'da Ankara'da Neyzen Miase Örümlü Bayramoğlu ile yaptığımız görüşme.

mıdır erkek midir? Çalgıda yetkinleşmek söz ve yer sahibi olmak için harcanan emek tek başına yeterli görülmemekte midir? Herhangi bir alanda onaylanmak, yeterli görülme, müzik listelerine katılabilmek için elbette yetkinlik ve başarının katkısının göz ardı edilmemesi beklenir. Ancak yetkin ve başarılı görülme onaylanmak için sunulan olanakların, fırsatların da eşit olması beklenir.

Kadın neyzenlerin ney ve neyzenlik ile ilgili deneyimleri hakkında yapacağımız değerlendirmeler iki bölüm altında incelenecektir. Bunlardan ilki ney sazının son zamanlarda popüler olması hususuna ilişkin neyzenlerin görüşleri, ikinci olarak ise kadın neyzenlerin neyzenlik ile ilgili görüşleri ve Tasavvuf öğretisinin kadınların neyzen olmaları ile ilgili bir dışlama barındırıp barındırmadığı hususlarıdır.

4.3.1. Kadın Neyzenlerin Ney Sazının Popülerliğine Bakış Açıları

Geçmiş yüzyıllarda kas gücüne dayalı üretim biçimleri günümüzde artık kendisini teknolojiye bırakmıştır. Endüstri toplumunda bütün kaynaklarımız gibi kuşkusuzuz popüler kültürümüz de endüstrileşmiş bir kültürdür; gündelik yaşam kültürü beğeniye dayalı olarak kendini göstermektedir. Beğenimize sunulan popüler kültür ürünleri ne denli fazla tüketiciye ulaşırsa, söz konusu ürünün ekonomik değere dönüşmesi ve kalıcı olması da o derece artacaktır.¹⁷³

2007 yılının “UNESCO” tarafından “Mevlâna Yılı” olarak duyurulmasından sonra Mevlâna ve Mevlevîliğe olan ilginin arttığı bilinir. İlgi artışıyla birlikte özellikle semazen, ney ve Mevlana figürlerinin, giysilerde, fincanlarda, anahtarlıklarda, tablolarında, posterlerde, defterlerde, takvimlerde, takı

¹⁷³ John Fiske, *Popüler Kültürü Anlamak*, Cev: İsmet Gülseçgin, Parşömen Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 40-41.

ve aksesuarlarda yani her çeşit nesnede görmek olasıdır. Bunun yanı sıra Mevlâna, Mevlevîlik ve Tasavvuf ile ilgili kitapların, sosyal medya hesaplarının, internet sitelerinin, belgesellerin, filmlerin ve televizyon programlarının sayılarının arttığı gözlenir.

Oluşan pazarın nesnesine dönüşen ney çalgısının yaygınlaşmasının nedenleri görüşme yapılan kadın neyzenlere de sorulur. Neyzen Burcu Karadağ ney çalgısının popüler müzik içerisinde kullanılmasını önemseydiğini ve bunun çağın gereği olduğunu dile getirir ve şöyle sürdürür:

“Popüler müzik ile cazla, elektronik müzik ile yapılan çalışmaların yoğunluğuyla bağlantılı bir durum bence. Bazı isimler var. Mesela Mercan Dede, elektronik müzikte ney’i kullandığı için onun sayesinde birçok kişi ney’i çok sevdi. Ney’i popüler müziğin içine kattığımız zaman otomatik olarak insanların dikkatini çekiyor. Çağa da ayak uydurmak böyle bir şey. Bu kabul edilsin edilmesin birçok çocuk ney’in sesini bu sayede tanıdı. Bu önemli.”¹⁷⁴

Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak eline ney alanın, ses çıkartanın sosyal medyada paylaşımlarda bulunduğunu, yapılan paylaşımların sıradanlığı, müzikalitesinin düşüklüğünden şikâyetçi olduğunu dile getir ve şöyle sürdürür:

“Ney biraz hor kullanılıyor. Bu beni rahatsız ediyor. Sonuçta sadece ney ya da neyzenlik değil, bir gelenek bir kültür. Dünyada yapılan çok güzel müzikler var. Herkes o kadar birbirine benziyor ki, iyi müzik dinlemeye ihtiyacımız var. Ney’i sadece sosyal mecrada popülerleştirdikçe tasavvuf dünyası ile alakası olmayan ama öyleymiş

¹⁷⁴ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

gibi kendini gösteren insanlara bu noktada sitem etmeliyiz ve binlerce yıllık geleneği kendi yerelliğinden çıkarmamız gerektiğini düşünüyorum."¹⁷⁵

Neyzen Tuba Güvem Alagöz ise ney sazına olan ilginin artmasını siyasi bir yanı olduğunu bunun yanı sıra insanların mâneviyatına katkıda bulunmasının da etkisi olduğunu dile getirir ve şöyle sürdürür:

*"Ney sazına olan ilginin artmasının benim için birkaç boyutu var. Birincisi siyasi boyutu, ney'in Ramazan dışında da popülerlik kazanması, ikincisi ney'in batı müziğinin içerisine sokulması. Özellikle Aziz Şenol Filiz'in yani Yansımalar grubunun ney ve gitar eşliğindeki icraları ile ney'in daha çok tanınıp sevilmesi. Belediyelerde kurslar açılması ve ulaşılabilir, ucuz olması popülerleşmesine katkıda bulunmuştur. Bir kişi kanun çalmak isterse beş bin lira vermesi gerekir, oysa ney ucuz ve ulaşılabilir bir çalgıdır."*¹⁷⁶

Neyzen Pelin Başar Sezgin ney sazının yadsınamaz bir popülerliği olduğunu dile getirir ve bunu aslımıza rücu etme eğilimi ile bağdaştırır ve görüşlerini şöyle aktarır:

"Hızlı bir çağda yaşıyoruz. Kişinin durup rûhunun ardından gelmesini bekleyebileceği çok fazla an yok. Bu tür duraklar çok

¹⁷⁵ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30'da, İstanbul'da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

¹⁷⁶ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50'de, Ankara'da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

olmuyor. O yüzden insanların yüzeyselleştiği, yalnızlaştığı ve yaşamın yine çok hızlandığı tüketim çağında insanların ruhsal bir arayış içine girmeleri çok olağandır. Bizim toplumumuzda da yoga ve benzeri şeyler ile birlikte tasavvuf da popüler kültürün bir parçası oldu. Sadece ney değil, tasavvufla ilgili popüler kitaplar da yazıldı, bununla birlikte ney de popülerleşti. Dizilerde, filmlerde, televizyonlarda, uhrevi-tinsel sahnelerde, ney'in kullanılması bu enstrümanın popülerleşmesine de doğal olarak katkı sağladı..”¹⁷⁷

Tez kapsamında görüşme yapılan kadın neyzenlere ney sazının popülerliğinin artmasının tasavvuf kültürüne olumsuz bir etkisinin olup olmadığı sorusu da yöneltilir. Neyzen Burcu Karadağ Tasavvuf kültürünün içini boşaltan insanların neyzenim diye ortada gezen boş insanlar olduğunu belirtir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Tasavvuftan söz ederek ney sazını da işin içine katarak videolar çekince popüler olmak biraz daha kolaylaşıyor. Maalesef bunun gibi birkaç kötü örnek var. Ancak ney'in ve tasavvufun değeri düşmez. Aslında içi boş olan kişidir ve zamanla o kişiler de ayıklanacaktır.”¹⁷⁸

Neyzen Tuba Güvem Alagöz ise ney sazının popülerliğinden öte ney sazına en büyük hasarı halk müziğinin verdiğini dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

¹⁷⁷ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30'da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

¹⁷⁸ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30'da, İstanbul'da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

“Ney’in halk müziğine girmesine karşıyım. Yani kaval çalan kaval çalmalı, sipsi çalıyorsa sipsi çalsın, mey çalsın. Halk müziğinde o kadar çok üflemeli çalgı çeşidi var ki. Türk Müziğinde sadece ney var peki biz ney’i niye onun içine sokup da tekrar ney’in üfleme tarzını, tekniklerini değiştiriyoruz. Talebe bana geliyor diyor ki Hocam ben bunu üflemek istiyorum. Neden çünkü onu arabesk ve halk müziği karışık bir tonda duymuş. Kabul etmiyorum, öğretmiyorum da üfle miyorum da. Yani bence ney kendi evreni içinde yaşamalı. Tamam, sentez yapılmıştır. Batı müziği ile uğraşmıştır. Ama her şeyin içine ney’in sokulmasına da karşıyım.”¹⁷⁹

Tez kapsamında görüşme yapılan neyzenlerin bir kısmı ney sazının popülerliğini en önemli sebeplerinden biri olarak ney’in, batı müziği ile kullanılması kaynaklı olduğunu belirtirler. Bu popülerliğin ney’in toplum tarafından tanınması anlamında olumlu katkıları olduğunu, ney’e olan ilginin, merakın ve geleneksel kültüre yönelimin arttığını dile getirirler. Bunun yanı sıra ney icralarının eskisi kadar derinlikli ve güzel icralar olmadığı, çok özel sazendeler yetişmediği, oturup hafızların kayıtlarının uzun uzun dinlenmediği, üzerine düşünülmediği de dile getirilir.

Yaşadığımız yüzyılda, bilgi ve iletişim teknolojileri büyük olanaklar sunar. İnternet kullanımı yaygınlaştıkça faydaları yanında zararları da ortaya çıkar. İnternet ile birlikte hayatımıza giren sosyal medya uygulamaları (Instagram,

¹⁷⁹ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

Whatsapp, Facebook, Youtube vb.) ile derinliği olmayan çok fazla Őeye maruz kalınmaktadır. Her Şeyin çok hızlı tüketiildiği, insanların bir anlam ve maneviyat arayışı içinde olduğu günümüzde ney'e olan ilginin artması da olasıdır.

4.3.2. Kadın Neyzenlerin Neyzenlik ile ilgili Görüşleri

Kadınlar, değişen statüleri ile ekonomik etkinliklere katılmışlardır. Toplumsal ve ekonomik değişimler aracılığıyla kadınlar, ev kadınlığı ve annelik rolleri dışında ücret karşılığında çalışma olanağı bulmuşlardır. Ücret karşılığında çalışmak kadınlar açısından değerli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kadının ücret karşılığında çalışması toplum önünde eşitliğinin vurgulanması anlamını taşımakta, diğer yandan da toplumsal yapı içinde kadının görünürlüğüne dikkat çekmektedir. Dünyanın birçok yerinde dereceleri farklı da olsa kadınların çalışma yaşamında çeşitli sorunlarla yüz yüze geldikleri belirtilmektedir. Bu problemler içinde yoğun olarak görülen ise cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılıktır. Bunlardan bazıları, iş bulmada terfi etmede karşılaşılan ayrımcılıklar, ücretlendirmede çifte standart, belirli meslek gruplarında (hemşirelik, evde bakım, yaşlı bakımı vb.) ya da sektörlerde değerlendirilmeleri gibi ayrımcılıklarla karşılaşılmaktadır.¹⁸⁰

Çalışma kapsamında görüşme yaptığımız ve çalışma hayatı içinde olan kadın neyzenlere; neyzen olarak kadın ve erkeklerin kabul ve takdir edilmeleri, saygı ve değer görmeleri gibi konularda farklılıkların olup olmadığı sorusu ve ayrıca tasavvuf öğretisinin kadınların neyzen olmaları ile ilgili bir dışlama barındırıp barındırmadığı da sorulur.

¹⁸⁰ İnci Parlaktuna, "Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi", Ege Akademik Bakış/ Ege Academic Review, Cilt:10 Sayı: 4, 2010, s. 1217- 1230.

Neyzen Burcu Karadağ, neyzen olarak kadın ve erkeklerin kabul ve takdir edilmeleri, saygı ve değer görmeleri ile ilgili olarak, saygınlık gösterilmeyeceğini saygınlığın kişi tarafından kazanılması gerektiğini, sahnede yapılan işin önemli olduğunu dile getirir ve şöyle sürdürür:

“Doğru olmanız gereklidir. Her anlamda doğru olmanız. Bu kültürü gerçekten benimsemiş olacaksınız, sahnede çıkıp tek başınıza solo yapacaksınız, yabancı dil bileceksiniz. Karşıdakine fırsat vermeyeceksiniz. Dik duracaksınız. Donanımlı olacaksınız. İşte o zaman artık kabul etmek zorunda kalıyor.”¹⁸¹

Neyzen Tuba Güvem Alagöz de kadın ve erkek neyzenlerin kabul ve takdir edilme açısından farklılıklar olmadığını ancak piyasa açısından farklı tutumlar sergilendiğini dile getirir ve şöyle devam eder:

“Olmaması gerekir ama piyasada oluyor. Piyasada mutlaka tercih farklı olur. İcraya korodan görevli gittiğimiz için bizler herhangi bir mobingile karşılaşmıyoruz. Bizler de diğer arkadaşlarımız gibi gidiyoruz. Ama piyasada seçilme noktasında erkek neyzen daha çok seçiliyor.”¹⁸²

Neyzen Pelin Başar Sezgin kimi çevrelerde ney üfleyen kadınla karşılaşıldığında, “hem kadın hem de ney üflüyor” , “kadınlar bile ney üflüyor” gibi

¹⁸¹ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

¹⁸² 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

tepkiler alındığını, oysaki bunun şaşılacak bir durum olmadığını, bunun yeterliliklerini sağladığı için ney üflediğini dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Bir kadının ney üflemesinin özel bir durum olarak algılanmasına karşıyım. Bu bir insana özellik, ekstra pozitif bir şey katacak bir durum değildir. Eğer bana artı değer katacak olan bir şey varsa, bu benim kişiliğimdir. Bu düşüncemden dolayı da cinsiyetimi ön plana çıkartacak söylemlerden hep kaçındım. Kadın neyzen denmesinin bile aslında bu cinsiyet ayrımcılığını onaylamak olduğunu düşünüyorum.”¹⁸³

Neyzen Burcu Karadağ, tasavvuf öğretisinin kadınların neyzen olmaları ile ilgili bir dışlama barındırıp barındırmadığı hakkında görüşünü şöyle dile getirir:

“Tasavvuf öğretisi aslında o dışlamayı barındırmıyor o öğretiye yapılan yorumlar zaman içerisinde, yüzlerce yıldır yapılan yorumlarla kadınlar dışlanmış vaziyette.”¹⁸⁴

Görüşme yapılan neyzenlerden Sinem Hondoroğlu Tasavvuf öğretisinin kadınların neyzen olmaları ile ilgili bir dışlama barındırdığını, her şeyin özü ile yaşaması gerektiğini dile getirir ve şöyle sürdürür:

“Buna da saygı duyuyorum. Dinî mûsikide bu anlayışa sahip olunması bin yıllardır süregelen bir şey. Dediğim gibi modernitenin

¹⁸³ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30'da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

¹⁸⁴ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30'da, İstanbul'da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

sınırlı olması lazım. Beni de alın aranızda denmesini doğru bulmuyorum. Her şey özüyle yaşasın.”¹⁸⁵

Katılımcıların ağırlıklı çoğunluğunun tasavvufun bir dışlama barındırmadığını, tasavvufun bir umman olduğunu, tasavvufun günahtır, yasaktır, caizdir, caiz değildir şeklinde yorumlar yapmadığını, engellerin kişilerin kendileri tarafından yaratıldığını, bir çalgıyı bırakmak için kadınların hep bir sebepleri olduğunu, bunun kaynağının ise tasavvuf olmadığını, ney de olsa ud da olsa sazende kadının karşılaştığı zorlukların benzer olduğuna dikkat çekmişler ve tasavvufun cinsiyetten öte bir şey olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca, bu konuya ilişkin Miase Örümlü Bayramoğlu, bir neyzen topluluğunda ney üflerken rahmetli neyzen Ekrem Vural'ın “illa sakallı mı olacak, ruhun cinsiyet mi var” kızım dediğini aktarır. Kanaatimizce tasavvuf öğretisinin eğer kadına yönelik bir ötekileştirme barındırdığı benimseniyor ise bunun nedeninin kültürü yorumlayan kişiler ve kurumlar tarafından yaratılmış olduğu düşünülmektedir.

4.4. Kadın Neyzenlerin Profesyonel Neyzenlik Yaşantıları Ve Aile Özel Hayattaki Neyzenlik Deneyimleri

Neyzen; ney çalan kimseye verilen addır. Neyzenlik ise ney sazını ustalık düzeyde çalmayı gerektirir. Kadın olsun erkek olsun ney sazını ustalık düzeyde icra eden kişi neyzen unvanı alır. Kadınların profesyonel neyzenlik yaşantıları, aile ve özel hayatlarındaki neyzenlik deneyimleri çalışmamızın araştırma sorularından

¹⁸⁵ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30'da, İstanbul'da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

birisidir. Çalışma kapsamında görüşülen neyzenlere bu deneyimleri sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar iki aşamada değerlendirilecektir. İlk olarak profesyonel neyzenlik yaşantılarında neyzen olarak kabul edilmeleri için hangi aşamalardan geçtikleri, ikinci olarak da mesleği icra eden kadınların aile ve özel hayatlarındaki deneyimleri değerlendirilecektir.

Kadın neyzenlere, profesyonel neyzenlik yaşantıları kapsamında neyzen olarak onaylanmaları için hangi aşamalardan geçtikleri sorusunun cevaplanmasından önce, neyzen olmanın derecesi ve kıstaslarının neler olduğu sorusunu cevaplamaları istenir. Katılımcılardan Neyzen Tuba Güvem Alagöz bu soruya cevap verilmeden önce insan olmanın derecesinin yanıtlanması gerektiğini ve kişinin yaşantısı, yaşam biçimi, davranışları, alçakgönüllülüğü, erdemi, nefsi ile mücadelesi gibi meselelerin önemli olduğunu belirtir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Neyzen olmak büyük bir iştir. Ney’i yaşıyorsa eğer özeldir. Nefsiniz, uğraşlarınız... Çünkü ukalalığı kaldırmaz, benliği kaldırmaz. Çile gibi. Mevlevîhanelerdeki çilehane gibi düşünün, bir sürü nefis engeliniz var. Her birini aşı, aşı, aşı bir yerlere geliyorsunuz. Ney de öyle. Ney de yıllar sonra kendini gösteriyor. Eğer o yıllar içinde yolunuzdan sapmamışsanız, layıkıyla yaşamışsanız, o yüzden bizim gözümüzde neyzenlerin belli kriterleri var. Her ney üfleyen neyzen ya da benim saygı duyacağım bir kişi anlamına gelmiyor.”¹⁸⁶

Neyzen Burcu Karadağ da neyzen olma ile ilgili kıstasları aktarırken neyzenlikte öncelikle, hoşgörü, incelik ve insan sevgisi olması gerektiğini diğer

¹⁸⁶ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

yandan konservatuarda bir neyzeneye verilen en son mertebedeki eğitimin, transpoze ve taksim yapmak olduğunu ve her neyzenin transpoze yapabiliyor olması ve çok iyi taksim yapma kabiliyetine sahip olması gerektiğini belirtir ve şöyle sürdürür:

“Bana çok fazla öğrenci geliyor. Hocam diyor ben işte bilmem kime gittim dedi ki şu giysiyi giymeden neyzen olamazsın, saçın uzun saçını kes, küpeli neyzen olmaz. Müslüman değilsen ney üfleyemezsin gibi gibi... Neyzen olmanın gereklilikleri öncelikle insan olmak, iyi insan olmak, her şeyden önce insanları sevmektir. İkinci olarak da içinde bulunduğumuz yüzyıl itibarıyla farklı müzik disiplinleriyle beraber çalabiliyor olmak vizyonu gerekli. Çünkü yıl artık 2019, sadece segâh peşrev çalarak, segâh saz semâisi çalarak kültürümüzü ileri nesillere sevdiremeyiz. Dolayısıyla çok yönlülük, çok yönlü bir bakış açısı gerekiyor kesinlikle.”¹⁸⁷

Neyzen Pelin Başar Sezgin de neyzenliğin bütün sanat dallarında olduğu gibi çıraklık, kalfalık ve ustalık aşamaları barındırdığını, fakat aynı zamanda da “oldum” dediğiniz anın “öldüm” dediğiniz an olduğunu dile getirir ve görüşlerini şöyle ifade eder:

“Neyzenlik sonsuza doğru giden doğrusal bir noktalar zinciridir. Bu çizginin neresinde duracağınız ya da neresine kadar gideceğiniz sizin çalışmanıza, emeğinize bağlı bir durum. Ve doğal olarak başka şeylerle beslenmekle de bağlantılıdır. Neyzen olmak yalnızca ney üflemek değildir. Herhangi bir işte iyi olmak istiyorsanız arka

¹⁸⁷ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30'da, İstanbul'da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

ceplerinizi doldurmanız gerekir. Yani bir uğraşı, derinlemesine girebileceğiniz bir meşguliyet... bunların hepsi yaptığınız işte size bambaşka odacıklar açar. Sizi neyzen yapacak olan şeyler aslında enstrümanınıza ayırdığınız vakitle birlikte bu yaptığınız başka şeylerdir. Müzik beynimizdeki bütün odacıkları harekete geçiren bir araçtır. Bizler zaten müzisyeniz fakat onun dışında bambaşka disiplinlere de açık olmalıyız.”¹⁸⁸

Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ise neyzen olmak için doğru seslerin peşine düşmek gerektiğini, insanların ney’den ses çıkarttıktan sonra yalnızca bir eser geçmenin neyzen olmak için yeterli olduğunu düşündüklerini söyler ve şöyle sürdürür:

“...Hâlbuki o noktaya gelene kadar bir Türk müziği altyapısının oluşması gereklidir. Ortak müzik dilini konuşabilmemiz gerekiyor. Daha sonra doğru sesler, temiz sesler ve akordu yerinde olan seslerle üflemek gerekir. Tınısı bozuk olduğu zaman müzik çıkmayacak ortaya, daha sonra icra kısmının gelmesi gerekiyor. Benim için neyzenliğin doğru gidiş yolu budur.”¹⁸⁹

Çalışma kapsamında görüşme yapılan kadın neyzenler, neyzen olmanın ölçütlerini tek başına ney’den iyi bir ses çıkartmaya ya da repertuarın fazla olmasına

¹⁸⁸ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

¹⁸⁹ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30’da, İstanbul’da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

bağlı olmadığını, bunlardan daha önce neyzenin hoşgörü, sevgi, mütevazılık, dürüstlük gibi kavramları hayatına almış ve bunlarla yaşayan kişi olması gerektiği, bunun yanı sıra neyzenin çağın şartlarına göre kendisini geliştirmesi, Türk müziği hakkında donanımlı ve ortak dile hakim olunması, diğer yandan müzik dışında başka alanlara ilgi duyulması yani çeşitli hobiler edinerek kişinin ruhsal ve zihinsel olarak kendisini beslemesi gerektiği görüşleri ortaya konulur.

Çalışma kapsamında görüşülen neyzenlerden, profesyonel neyzenlik yaşantılarında kadın kimliği ile kabul edilmeleri hususunda herhangi bir zorlanma ile karşılaşp karşılaşmadıkları sorusunu yanıtlamaları istenir.

Günümüzde “kimlik” kavramı merak uyandırıcı ve ilgi çekicidir. Dünya üzerinde milyarlarca insan yaşamaktadır. Bu insanlardan her biri diğerinden farklı ve kendine has özellikler taşımaktadır. Kimlik kişinin kendisini nasıl tanımladığını diğer yandan da toplum tarafından ne şekilde tanımlandığını gösterir. Dolayısıyla kimliklerimiz ile toplumsal yapıya uyum sağlarız.

İnsanın kimliğinin ortaya çıkmasında her şeyden önce kendi iç dünyasının katkısı olduğu gibi içinde bulunduğu sosyal yaşamında önemli ölçüde belirleyiciliği vardır. Kimlik bireysel bir olgudur. Bireysel kimliğin oluşmasında toplumun kültürel, ekonomik, ulusal davranış kalıpları ile değer yargılarının etkisi göz ardı edilemez. Ayrıca toplum tarafından üretilmiş kolektif semboller de yapay bir kimlik oluşumunu özendirir.¹⁹⁰

Kadın ile erkeğin kimliği, içinde yaşadığı toplumda konumunu belirlemede, ailesi ve iletişim halinde olduğu sosyal çevre ya da kurumlar ile ilişkisi kimlik

¹⁹⁰ Muhittin Aşkın, “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler”, Atatürk Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, s.213-219.

tanımında önem taşır.¹⁹¹ Kimlik inşasında ataerkil toplum düzeninin geleneksel değerleri günümüzde de varlığını önemli ölçüde sürdürür. Kadının iyi bir anne ve eş kimliği taşıması değerli kabul edilir. Bunun altında yatan ise ataerkil zihniyetin ürettiği değer yargılarının ve baba, koca erkinin kadın kimliğinin inşasında egemen olması kaynaklıdır.¹⁹²

Kadının kimliği, yaşından, eğitim düzeyinden bağımsız olarak “ev” üzerinden tanımlanır. Kadınlık tanımının üretildiği yer olan “ev” aynı zamanda cinsiyet eşitsizliğinin üretildiği mekândır. Kadınlarla ilgili gelenekleşmiş önyargılar kadını aile içinde aktifleştirirken sosyal yaşamda pasifleştirir.¹⁹³

Görüşme yaptığımız Tuba Güvem Alagöz’e neyzen kimliği ile kabul görülmesi takdir edilmesi hususunda her hangi bir zorlanma ile karşılaşmış karşılaşmadığı sorulmuştur. Alagöz, neyzen olarak kabullenilmesini sıkıntılı bir süreç olarak tanımlamış ve 1986 yılında Devlet Korosuna ney sanatçısı olarak girdiğini, resmi kurum çatısı altında çalışıyor olmasına rağmen neyzen olarak kabul edilmenin sıkıntılı olduğunu dile getirir ve şöyle aktarır:

*“Resmi olarak bir yere girmişsiniz neyzensiniz. Ama sizin onaylanma süreniz çok uzun. Kâğıt üzerinde hep neyzensiniz. Bizde bir sorun yok. Üflüyoruz zaten görevimizi yapıyoruz. Bizim neyzen olarak kabullenilmemiz çok zaman alıyor. Onların bizi kabul ederken zorlandığını düşünüyorum.”*¹⁹⁴

¹⁹¹ Gül Aktaş, “Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak”, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:30, Sayı: 1, 2013, s.58.

¹⁹² Gül Aktaş, (2013) a.g.m., s. 54.

¹⁹³ Gül Aktaş, “Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak”, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:30, Sayı: 1, 2013, s.55-56.

¹⁹⁴ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak, kimsenin kimseyi kabul etme ya da etmeme gibi bir ayrıcalığının olmadığını, kişi kendisini var edebilirse o yolda yürüeyebilir der ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Hiç zorlanmadım, bilakis sanki benim için açılmış bir yoldu bu. 20 yaşındayken çok güzel bir orkestraya girdim. Stüdyo Ankara diye bir pop müziği orkestrasıydı. Kent Orkestrası ve Radyo’dan birkaç çalgının buluştuğu büyük bir orkestraydı. Ben o orkestrada hem bir kadın olarak, hem bir ney sanatçısı olarak vardım. X kişisinin ya da Y kişisinin kabul etmemesi beni ilgilendirmiyor. Otorite kim? Kimsenin böyle bir şeyi yapmaya hakkı yok. O yüzden böyle bir şeyi kabul etmiyorum.”¹⁹⁵

Neyzen Burcu Karadağ, neyzen olarak camiaya kabul edilmesinde herhangi bir zorlanma yaşayıp yaşamadığını şöyle aktarır. Kadın neyzenlerin kabul ve takdir görme, saygı ve değer görme farklılıklarının olduğunu, mücadelenin gerekliliğini, Türkiye de saygınlık gösterilmediğini sizin o saygınlığı kazanacağınızı belirtir ve şöyle sürdürür:

“Kadın olduğum için bir güçlkle karşılaştım mı? Evet, birçok güçlkle karşılaştım. Sosyal ortamlara kadınların sokulmaması bunlardan biridir. Diğer yandan erkeklerin sürekli erkeklerle müzik yapmak istemeleridir. Diplomanızın, içinde bulunduğunuz kurumun

¹⁹⁵ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30’da, İstanbul’da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

bir anlam taşımadığı anlar işte orada ortaya çıkıyor. Bu kadar yıldır birçok ilke imza atmış olmama karşın. Kendimi kabul ettirmekte zorlandım, ama hiç yılmadım, yılmayı da düşünmüyorum. Artık kabul görüldüyorum çünkü yaptığım işler kimsenin itiraz edemeyeceği işler. Sahnede yaptığın iştir önemli olan. Alkışlatıyorsan kaçıışı yok.”¹⁹⁶

Neyzen Pelin Başar Sezgin, neyzen olarak camiaya kabul edilmesinde herhangi bir zorlanma yaşayıp yaşamadığını şöyle anlatır. Ailemin açık görüşlü olmasından dolayı kendi ailemde kendi çevremde herhangi bir sorun yaşamadım. Dışarıdan da ufak tefek şeyler. Kadın olduğu için kendisini zorlayacak bir durumla çok fazla karşılaşmadığını belirtir ve şöyle devam eder:

“Üniversiteye geçtiğimde bir seneliğine Süleyman Erguner benim ney hocam olmuştu. Bizim her yarıyılıda sınavlarımız olurdu ve jüri önüne çıkardık. Jürinin önünde birkaç parça çalmamız, taksim yapmamız istenirdi. Ve o seneki jüriye Neyzen Niyazi Sayın Hocanın geleceğini de öğrendiğimde büyük bir korkuya kapıldım.. Niyazi Sayın hocanın kadın neyzen fikrine çok iyi bakmadığını duymuştum. Bu doğru mudur bilemiyorum. Kesin böyle bir şey var diyemem fakat hem Niyazi Sayın hocanın önünde eser icra edecek olmaktan ve hem de bu önyargıdan dolayı çokça gerilmiştim. Sınavdan çıktıktan sonra Süleyman hoca, “Pelin sana çok teşekkür ediyorum, Niyazi Hoca seni çok beğendi” dedi. Bu neyse ki benim tamamen kendi kendime

¹⁹⁶ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

*yaptığım bir kuruntu olarak kaldı. Zamanında kadın neyzen fikrine daha muhafazakâr bakılıyor tabi ki ama şu anda böyle bir şey olduğunu düşünmüyorum. Belki İstanbul'da yaşadığımdan dolayı da olabilir. Tecrübe etmediğim alanlar olduğu için çok da iddialı konuşmak istemem ama böyle düşünüyorum.*¹⁹⁷

Görüşme yaptığımız neyzenlere anneleri, babaları, eşleri veya çocuklarının neyzen kimliğine ilişkin değerlendirmeleri sorulmuştur. Neyzenlerin hemen hemen hepsi ailelerinden destek gördüklerini dile getirmişlerdir. Bu hususa ilişkin olarak Neyzen Miase Örümlü Bayramoğlu¹⁹⁸ ailesinin kendisini çok desteklediğini, zamanında da destek olduklarını şimdi de desteklediklerini dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

*“Küçük bir çocuğum olmasına rağmen, eşim çok yardım ediyor. Şu anda bile o bakıyor mesela. Konserlerim, dinletilerim olduğu zaman idare ediyor. Kısacası benim müzikle irtibatımı kesmeyecek bir yol çizdiler bana, bu konuda destekler. Ben de çok abartmamaya çalışıyorum tabii ki. Sonuçta insanın bir dengesinin olması gerekiyor hayatında, dengeledikten sonra onlar da zaten sizin dengelediğiniz noktada yardımcı oluyorlar.”*¹⁹⁹

¹⁹⁷ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30'da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

¹⁹⁸ 27 Nisan 2019 tarihinde, Saat: 19.30'da Ankara'da Neyzen Miase Örümlü Bayramoğlu ile yaptığımız görüşme.

¹⁹⁹ 27 Nisan 2019 tarihinde, Saat: 19.30'da Ankara'da Neyzen Miase Örümlü Bayramoğlu ile yaptığımız görüşme.

Neyzen Tuba Güvem Alagöz, eşinin de müzisyen olduğunu, kendisine saygı duyduğunu destek olduğunu dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Annemler, zor bu yoruluyorsun üflerken diyorlar. Öyle bir şey yok aslında alışıyordiyaftram. Neyzen olduğum için çocuklarım da her zaman saygı duyarlar. Ama anne olduğunuz, eş olduğunuz, evlat olduğunuzda bunun özel bir yeri yok. Sadece işte bir yere gittiğinizde neyzensiniz özel bir durum yok.”²⁰⁰

Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak, ailesinin destek olduğunu bilakis yolunu açtıklarını dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“ Annem, babam eşim de aynı şekilde hepsine çok teşekkür ederim sonuçta biz bir Türk toplumuyuz. Bana bu anlamada mani olmadıkları için çok teşekkür ederim. Keza eşim de öyle, yolumu açmak ve doğru şekilde müzikal olarak ön plana çıkabilmem için mani olmaması büyük bir şans benim için.”²⁰¹

Neyzen Pelin Başar Sezgin de ailesi ve eşi tarafından hep destek gördüğünü, hiç bir zaman bir engelle karşılaşmadığını dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Eşim sanatçı bir aileden geliyor. Ama bu demek değildir ki eşine daha toleranslı davranacak. Bu tamamen onun yaşanmışlıklarıyla, onunla alakalı bir durum. Tabi Türkiye’de Türk kadının toplumdaki rolü nedeniyle evde çatışmalar yaşanması çok muhtemel. Çünkü

²⁰⁰ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

²⁰¹ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30’da, İstanbul’da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

çalışma saatleri, provalar, turneler, bunlar gerçekten geleneksel bir evlilik ve aile yaşantısı bekleyen birisi için zorlu süreçler. Özellikle çocuk da varsa... Bazen evli iki sanatçı bile birbirini anlayamayabiliyor. Ama benim eşim bu konuda gerçekten çok olgun bir insan. Şu anda onunla birlikte de müzik yapıyoruz. Ama Türkiye’de ben daha çok kendi grubumla turneye gidiyordum ve hiçbir zaman herhangi ters bir durumla karşılaşmadım. Bir ay süren bir Amerika turnem bile oldu. Sağ olsun hep destek olur ve her zaman bana yeni kapılar açmak ister.”²⁰²

4.5. Kadın Neyzenlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde

Karşılaştıkları Sorunlar

Müzik disiplininde kadının yeri incelendiğinde, kadınlar ve erkekler arasındaki sayısal eşitsizliğin dikkat çektiği görülür. Müzik yapmak paylaşım gerektirir. Bireysel ya da bir topluluk ile müzik yapıyorsanız provalara, konserlere, turnelere katılmanız olasıdır. Söz konusu provaların saatleri, dinletilerin günleri ya da turnelerin süresi müzisyenin kadın ya da erkek olmasına göre değişiklik gösterir mi? Profesyonel bir müzisyenin karşısına bu gibi hususların sorun olarak çıkmaması beklenir. Profesyonel bir müzisyen olana kadar geçen zaman, kadınları için nasıl işler? Kadının evli olması, çocuğu olması, ailesi ile yaşıyor olması müzisyen kimliğini ne oranda etkiler? Ya da aynı sosyal statülerle yaşayan “evli” bir erkek müzisyen benzer durumlarda ne oranda etkilenir?

²⁰² 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

Bu başlık altında ilk olarak çalışma kapsamında görüşülen neyzenlerin kadın olmaları nedeniyle kalıpyargı, önyargı ya da ayrımcılıkla karşılaşmışlar ve giyim tarzı, dış görünüşü ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar, ikinci olarak ise ney üfleme öğretirken öğrencilerin tutumları ve son olarak da Mevlana anma (Mevlana İhtifali) törenlerinde neyzen olarak görev alıp almadıkları sorularına verdikleri yanıtlar değerlendirilecektir.

Tez kapsamında görüşme yapılan kadın neyzenlerden Burcu Karadağ tutucu bir gazetenin, kendisini ojeli neyzen olarak manşet yaptığını, ojeli neyzen olur mu içerikli bir haber sonrası bazı sıkıntılar yaşadığını dile getirir ve şöyle devam eder:

“Müzik grubum ve özel projelerim var. Bu grupla ya da solo konserler veren bir kişiyim. Konya’da bir sema sırasında ney üflemek istediğimi ve hala bunun olmadığını, hani geleneksel kurallar neticesinde bunun olmadığını, bunun benim hayalim olduğunu belirten bir röportaj yapmıştım. Sen Konya’ya girersen seni vuracağız, hiç boşuna uğraşma gibi birçok tehdit de almışlığım var. Menajerim bu tarz kurumların başındaki insanlarla özel olarak gidip görüştüğünde Burcu Karadağ buraya giremez gibi tepkilerle karşılaştık. Neden? Çünkü kadından neyzen olmaz onlar için bir kadın ney çalamaz. Nasıl söyleyeceğimi bilmiyorum. Radikal İslamcı mı diyeyim, aşırı tutucu mu diyeyim, at gözlüğü ile bakan insan mı diyeyim. Kibar kelimeler bulmaya çalışıyorum. Sonra mesela bir neyzen ağabeyim vardı merhaba abi nasılsın dedim elimi uzattım. O

ojelerini bir çıkartsan da öyle ney üflesen keşke dedi, elim de havada kaldı ve benimle tokalaşmadı.”²⁰³

Neyzen Tuba Güvem Alagöz, kadın olması nedeniyle kalıpyargı, önyargı veya ayrımcılıkla karşılaşmadığını dile getirir ve konuşmasını şöyle sürdürür:

“Yok, hiç karşılaşmadım. Dediğim gibi hep şaşkınlık oldu, biz hep şaşkınlık yaşattık insanlara.”²⁰⁴

Sinem Hondoroğlu Irmak, da kadın olması nedeniyle kalıpyargı, önyargı veya ayrımcılıkla hiç karşılaşmadığını dile getirir ve şöyle devam eder:

“Bunu bir müzik insanının yapmaması geriyor. Varsa da böyle bir zihniyeti de kesinlikle kabul edemem. Çünkü sahnede tek bir ses çıkar o da müziktir. Orda bir görsellik vardır dinlediğiniz zaman cinsiyet ayrımı yapamazsınız. Evet, bir kere Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bir tasavvuf korosunda çalışıyordum. Kadınlar topluluğuydu. Biz konserimizi vermiştik ve sahnede idik. Bir erkek hoca kadınlar sahneden insin demişti. Böyle saçlarım diken diken olmuştu. Kendisi bizden sonra gazel okumak için sahneye çıkacaktı. Kadınlar insin dedi. Hayatım boyunca sinirlendiğim nadir anlardan

²⁰³ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30'da, İstanbul'da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

²⁰⁴ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50'de, Ankara'da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

birisiydi şu an hatırlıyorum. Çok sinirlenmiştim. Bir tek örnek zaten. Artık bunları aşmak gerekiyor.”²⁰⁵

Neyzen Pelin Başar Sezgin, kadın olması nedeniyle herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadığını aksine bazen pozitif ayrımcılık ile karşılaştığını dile getirir ve konuşmayı şöyle sürdürür:

“Kadın neyzen olduğum için bırakın bir dram ya da baskı hikâyesi çıkarmayı, şahsi deneyimlerime dayanarak bazen pozitif ayrımcılığa bile maruz kaldığımı söyleyebilirim. Bu da aslında pek hoşuma giden bir durum değil. Bunun zikredilmesi bile - kadın neyzen, erkek neyzen - cinsiyetçi bir yaklaşım. Bunu öne çıkararak bundan bir ayrıcalık alanı yaratmaya çalışmak da kanaatimce bu cinsiyetçiliği desteklemektir. Ney üfleme başlamanın tek kriteri fiziksel yeterliliklerin olmasıdır.”²⁰⁶

Tez kapsamında görüşülen kadın neyzenlere giyimi, makyaj yapmaları veya dış görünüşleri ile ilgili geri bildirim alıp almadıkları sorusu yöneltilir. Neyzen Burcu Karadağ karşılaştığı durumları şöyle anlatır:

“Başım kapalı olmadığı için, o kıyafetle ney üflenmez, Ney’e uygun kıyafetler giy, oje ile ney üflenmez. Ne biçim neyzensin gibi gibi... Her zaman dekolte kıyafet giymemeye özen gösteriyorum. Ama

²⁰⁵ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30’da, İstanbul’da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

²⁰⁶ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

başım kapalı olmadığı için ne yaparsam yapayım açık görünüyorum. Sosyal medyada giydiğim kıyafetler ile ilgili çok fazla olumsuz tepki aldım. Örtünsen, ney çalarken örtün gibi birçok şeyle karşılaştım. Sanki ney üflemek namaz kılmak gibi bir şeymiş, illa örtünmek gerekiyormuş gibi.”²⁰⁷

Neyzen Tuba Güvem Alagöz, kadın neyzenlerin dış görünüşleri, giyim tarzları ve makyajları ile ilgili olarak daha özenli olmaları gerektiği düşüncesinde olduğunu dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“...Neyzen hanımların özenli olması gerektiğini düşünüyorum. Kimsenin giyimine kuşamına karışmak gibi bir lüksümüz yok. Kadınların özellikle ney üfleyen insanların çok daha önem arz ettiğini düşünüyorum. Abartı olmamasına özen gösteririm konsere çıktığımda. Hiçbir şeyimin abartılı olmasını istemem. Çünkü neyzenliğin gerekliliği abartı değil. Hani biraz derviş ruhlu olmak gerekiyor. Diyeceksiniz ki bu giyimle mi kuşamla mı? Genellemeyeyim ama benim için önemli.”²⁰⁸

²⁰⁷ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

²⁰⁸ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

Neyzen Pelin Başar Sezgin, çok makyaj yapan bir insan olmadığını, günlük nasıl makyaj yapıyorsa sahneye çıktığında da öyle makyaj yaptığını dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Oje sürmem, ama bu benim mizacımdan kaynaklı, bunu neyzen olduğum için yapıyor ya da yapmıyor değilim. Giyimime gelirse rahat bir insanım. Nerde ne uygun görüyorsam onu giyerim, girilen ortama saygı göstererek tabii ki. Bu yüzden bazen eleştirildiğim oldu. Çok aşırı bir durumla karşılaşmadım ama hiç karşılaşmadım da diyemem. Mesela diz altı bir etek bile giydiğimde, “Ney üflerken etek giyilmez!” vb tepkilerle karşılaşmışlığım vardır. Bunun bizim toplumumuzun dış görünüşe atfettiği aşırı önemden kaynaklandığını düşündüğüm için bu tür tepkilerin çok fazla üzerinde durmuyorum.”²⁰⁹

Çalışma kapsamında görüştüğümüz kadın neyzenlere, ney dersi verirken eğitim sürecinde kadın ya da erkek öğrencilerin farklı tutumlarının olup olmadığı ve ayrıca kadın öğrencilerin eğitmen olarak kadın neyzen seçiyorlarsa bunların nedenleri sorulur.

Neyzen Burcu Karadağ, öğrencilerin sınıfa girince ney hocası olarak orta yaşlı bir erkek beklediklerini belirtir ve şöyle devam eder:

“Ney hocası benim dediğimde çok şaşırıyorlardı. Özellikle Cafer Ağa Medresesinde bu çok karşıma çıktı. Evet o şaşkınlıkları görmek

²⁰⁹ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30'da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

güzel bir durumdu. O şaşkınlığın neticesinde insanların verdiği tepkiler ve sonra bu tepkinin, bu şaşkınlığın saygıya dönüşmesi, daha sonra samimiyete dönüşmesi gerçekten çok özel tecrübeydi. Kadın olmam nedeniyle daha kolay iletişim kurabileceklerini düşünüyorlar. Muhafazakâr bazı kadınlar ben kadın olduğum için erkek öğretmenlerden ney dersi almak istemedikleri için de beni seçiyorlar.”²¹⁰

Neyzen Pelin Başar Sezgin görüşme yaptığımız dönemde ücretsiz izinli olarak Fransa’da yaşamaktadır. Fransa’da hem Türk hem de yabancı öğrencilere ney dersi verdiğini, kadın öğrencilerin kendisini talep ettiklerini ve bunun dini ve kültürel kodlarımızdan kaynakladığını dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Kadın öğrenciler benimle daha rahat ders yapacaklarını düşünüyorlar sanıyorum. Sonuçta ney tutuşunu ve üfleme tekniğini öğretirken bir şekilde dokunmak gerekebiliyor. Bu tür kaygılardan dolayı ney öğrenmek isteyen kadın öğrenciler hemcinslerini tercih edebiliyorlar. Fransa’daki Türk topluluğundan çok öğrencim oldu. Kadın olduğum için beni tercih eden kadın öğrencim de, kadın olduğum için kafasını yere eğerek beni dinleyen erkek öğrencim de. Bunu Türkiye’de yaşamadım.”²¹¹

²¹⁰ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

²¹¹ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

Neyzen Tuba Güvem Alagöz, genelde kadın öğrencilerin eğitmen olarak kendisini seçtiklerini dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

Kadın talebeler, biraz da kapalı talebeler, açık talebem çok az. Burada bir parantez açalım yani, sıklıkla tutucu kesimin böyle bir seçimi var. Çok nadir açık talebem var. Bence kadın kadına çalışmanın biraz daha rahat olması ile ilgili. Kadın eğitmen olduğum için ailelerin kız çocuklara izin vermesi. Çünkü eşler ya da aileler, ney dersi veren eğer erkek hoca ise gidemezsin dedikleri için tabi tercih ediliyorum. Kadınlar öyle geliyor genelde”²¹²

Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak eğitim almak için kadın öğrencilerin kendisini seçme nedenlerini eğitim verirken öğrenciye temas edilme ihtimali nedeniyle olabileceğini dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Yani nasıl söyleyeyim sonuçta bazen temas oluyor. İşte parmak tutuşu, dudağa ney’in doğru şekilde yerleştirilmesi gibi. Kadın hoca daha çok tercih edilebiliyor.”²¹³

Tez kapsamında görüşme yapılan kadın neyzenlerden son olarak Mevlana anma (Mevlana İhtifali) törenlerinde neyzen olarak görev alıp almadıkları sorusunu yanıtlamaları istenir. Neyzen Burcu Karadağ Mevlana anma törenlerine

²¹² 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

²¹³ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30’da, İstanbul’da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

çağrılmadığını, nedenini ise mutrib de bir kadın neyzenin geleneksel kurallara aykırı olduğunu düşünmeleri olduğunu dile getirir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Ben bunu bütün sosyal medya platformlarında, bütün konserlerimde dile getirdim. TEDx de bir konuşma yaptım. Orada bile anlattım artık gerekli insanların kulağına gitmiştir. Hala bunun üstüne çağrılmadıysam hala orada olmamam gerektiğini düşünüyorlar demek ki. Bunun üstüne söylenecek çok fazla bir şey yok benim tarafımdan artık.”²¹⁴

Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak Şeb-i Arus etkinliklerinde kadınlar topluluğuna çağrıldığını ve tasavvuf eserleri çaldıklarını dile getirir ve şöyle sürdürür:

“İstanbul da bir iki kere aralık ayında, Şeb-i Arus haftası etkinliklerinde bir çalıştay, dinleti ve Türk tasavvuf müziğinin önemine dair konuşmalarım oldu. Benim çağrıldığım yer kadınlar topluluğuydu. Zaten dediğim gibi dini musikide kadının adı yok. Dolayısıyla böyle bir beklenti içine girmem de çok saçma olur yani böyle bir gerçek varken beni de aranıza alın diyemem. Bu bir anlayış, bu bir kültür dolayısıyla orada erkeklerin olması gerekiyor.”²¹⁵

²¹⁴ 4 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 16.30’da, İstanbul’da Neyzen Burcu Karadağ ile yaptığımız görüşme.

²¹⁵ 5 Mayıs 2019 tarihinde, Saat: 12.30’da, İstanbul’da Neyzen Sinem Hondoroğlu Irmak ile yaptığımız görüşme.

Neyzen Tuba Güvem Alagöz, Mevlana anma törenlerine çağrılmadığını dile getirir ve şöyle sürdürür:

“Ben davet edilmedim. Çünkü ritüele aykırı. Edilsem gider miyim? Gitmem. Bence ritüeli bozmamak lazım. Eğer o işin içine kadın girmemiş ise her işin içine kadın girmesi gerekmiyor. Ama onun bir maneviyatı var bence. Özelliği var ki biz orada değiliz. Onun için saygı duyulmalıdır. Öyle düşünüyorum yani gerek yok girmeye.”²¹⁶

Neyzen Pelin Başar Sezgin de Mevlana anma törenlerine çağrılmadığını belirtir ve görüşlerini şöyle aktarır:

“Çağrılmadım. Ayrıca aralık ayında olan Mevlana’yı anma konserlerinde de görevlendirilmedim. Aslında korodaki diğer bütün kadınlarla birlikte, bu etkinliğin prova ve çalışmalarından muaf oluruz. Mevlana’yı anma etkinliğinde bir Mevlevi ayini çalamamış olmak benim içimde bir ukdedir. Bu da ümit ediyorum ki bir gün olacaktır.”²¹⁷

Çalışma kapsamında görüşme yapılan neyzenlerin bir kısmı kadın neyzenlerin (Mevlana İhtifali’ne) katılmalarını gerekli görürken diğer bir kısım ise kadın neyzenlerin katılacaksa kadınlar topluluğu içerisinde yapılan törenlere katılmaları gerektiğini, aksi takdirde ritüele aykırı davranılmış olacağı görüşlerini

²¹⁶ 10 Mayıs 2019 tarihinde, saat 14.50’de, Ankara’da Neyzen Tuba Güvem Alagöz ile yaptığımız görüşme.

²¹⁷ 17 Mayıs 2019 tarihinde, Saat 23.30’da, İnternet(skype) aracılığıyla Neyzen Pelin Başar Sezgin ile yaptığımız görüşme.

paylaşırlar. Kadın neyzenlerin, Kùltür ve Turizm Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen -resmi- Mevlana anma törenlerine (Mevlana İhtifali'ne) katılmalarında kadın neyzenler arasında görüş ayrılıkları olduğu görülür.

SONUÇ

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze farklı kültürlerin içinde olan müzik ve din ilişkisi incelendiğinde tek bir yaklaşımın söz konusu olmadığı bilinir. Bazı ritüeller içerisinde müzik ve din bir arada düşünülmezken, bazı ritüeller için ise müzik zorunlu olmaktadır. Müzik ile ilgili konular İslam'ın yayılmasından günümüze hemen hemen her dönem tartışmalara konu olmuştur.

Kadınlar hakkında değerlendirme yapmak, aynı zamanda sosyokültürel yapı hakkında değerlendirme yapmak anlamını da taşır. Sosyokültürel yapı ile din arasında sürekli ve yakın bir ilişki olduğu görülmüştür. İslamiyet, ataerkil toplumsal yapının hüküm sürdüğü bir ortamda doğup gelişir. Söz konusu bu yapı, kadınların ve erkeklerin nasıl yaşamaları ve ibadet etmeleri gerektiğini belirler. Ataerkil düzenin, kadınları mahrem alana ait sayarak burada tutmaya çalışma anlayışı sadece İslâm'a özgü de değildir. Ancak, İslâm'da kadın olgusu bugün ve İslâmiyet'in ilk zamanlarında da tartışma konusudur ve hâlâ bu tartışmalar sürer.

“İnanç”, “kadın” ve “toplumsal cinsiyet” olguları hakkında sürmekte olan tartışmalar incelendiğinde; özellikle kadının konumlandırıldığı yeri görmek olasıdır. Kadınların, toplumun birçok alanında erkekler ile aynı oranda temsil edilmedikleri, müzik alanında da erkeklere kıyasla daha az görünür oldukları bilinir. Sunulan müziğin hangi kitleye hitap ettiği aynı zamanda kadının o müzik içerisinde varlık gösterip gösteremeyeceğinin ipuçlarını da verir. Eğer söz konusu “dinî” müzik ise bu alanda erkek egemen bir yapının hâkim olması nedeniyle kadınların yeterince temsil edilmedikleri görülür.

Tasavvuf felsefesini benimseyen birçok tarikat içinde müziğe önem veren ve ritüeller içerisinde müziği kullanan tarikatlardan birisi de Mevlevilik. Bu kültür ortamının mihenk taşlarından olan Mevlevi ayini ve ayin sırasında gerçekleştirilen sema töreni incelendiğinde ne mutrib heyetinde (neyzen olarak) ne de semazenler arasında kadınlara rastlanmaz. Çalışma bulguları çerçevesinde, Mevlana anma törenlerine (Mevlana İhtifali'ne) kadın neyzenlerin katılmaları hakkında kadın neyzenler arasında görüş ayrılıkları olduğu ve Mevlevi kültürü ritüellerinin gerçekleştirildiği meclislere kadın neyzenlerin kabul edilmedikleri görülür.

Mevlevi kültürüne hâkim olan hoşgörü ile geçmişte kadınların kendilerini temsil ettikleri Mevlevilik içerisinde aktif rol aldıkları görülürken, günümüzde tarikat geleneklerinin değişikliklere uğradığı düşünülmektedir. Mevlevi ayini icra eden mutribân heyeti bir dönem tekkelerde/dergâhlarda tarikat içinde yetişen müzisyenler iken günümüzde tarikat geleneği içinde yetişen müzisyenlerin olmadığı görülmektedir. Mevlevi ayini icrasında görev alan müzisyenlerin çoğunlukla pek çok farklı müzik kültürü ve alanı ile ilgili olduğu, bu müzisyenlerin bir gün kutlu doğum haftası etkinliklerinde görev alırken bir başka gün bir müzik dinletisi içinde yer alabildiği görülmektedir. Özellikle Mevlevi ayini icra eden müzisyenlerin Mevleviliğin kültürel ve manevi birikimiyle, anlam dünyasıyla, geleneksel eğitim anlayışıyla ve meşk usulü ile sıkı bir bağının olmadığı ve tasavvufî düşüncenin hâkim olduğu irfan geleneğinin bu müzisyenlere yansımalarının da zayıflamış olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla dinî musikiye hakim olan erkek egemen/maskülen yapıdan Mevleviliğin de etkilendiği görülür.

Çalışmada sıklıkla “kadın neyzen” tabirinin kullanılması bir zorunluluktur. Erkek neyzenlerden bahsederken “erkek neyzen” denmezken kadınlarla ilgili, çalışmalarda, haberlerde, “kadın neyzen” tabiri kullanılması elbette düşündürücüdür. Erkek neyzenlere “erkek neyzen” diye hitap edilmediği gibi kadın neyzenlere de “kadın neyzen” diye hitap edilmemesi gerektiği düşünülmektedir. Diğer yandan da kadınlar da erkekler gibi eşit görülüp kültürün ve müziğin temsil yüzü olana kadar, eşitsizliğe dikkat çekmek için “kadın neyzen” tabirinin kullanılması gerektiği düşünülmektedir.

Kadın neyzen sayısının azlığının altında yatan nedenler çalışma bulguları kapsamında değerlendirilmiştir. İster amatör ister profesyonel olsun ney üfleyen kadınların hayatlarının bir döneminde toplumun da kadınlardan beklediği roller ve sorumluluklar nedeniyle ara vermek ya da tamamen bırakmak zorunda kaldıkları görülür. Ney üflemede diyafram kapasitesinin önemi görüşme yapılan kadın neyzenler tarafından vurgulanmıştır. Kadınların diyafram kapasitelerinin erkeklere oranla daha küçük olması nedeni ile ney üflerken kadınların zorlandıkları ve çabuk yoruldukları da dile getirilmiştir. Bir diğer husus ise enstrüman olarak ney’de ilerlemenin zor, zahmetli ve sabır gerektiren bir süreç olması nedenleriyle ney sazının kadınlar tarafından fazla seçilmediği verilerine ulaşılmıştır.

Çalışmada, “*Ney’i seçersen avantajlı olursun*”, “*kadın neyzen yok, mutlaka ney üflemelisin*” kadın neyzen sayısının azlığına işaret eden yanıtlardan bazılarıdır. Yaklaşık çeyrek asır öncesi kadın neyzen sayısının azlığına dikkat çekilmiş ve bugün de bu sayının çok fazla artmadığı, diğer yandan ney üfleme öğretimi veren kurumlarda ve üniversitelerde ney eğitimi veren kadınların yok denecek kadar az olduğu çalışma bulguları ile de tespit edilmiştir. Ancak, daha genç kuşaklarda bu yönde bir artış ve zenginleşme olabileceği de hissedilmektedir. Son dönem

çalışmalarında gerek eğitimde, gerekse de icra alanında kadın neyzenlerin sayısında artış görülebileceğine dair emareler de umut vericidir.

Kadın neyzenlerin ney üflerken giydikleri giysiler ile ilgili olarak karşılaştıkları tutumlar değerlendirilmiş; “*Ney’e uygun kıyafetler giy*” “*oje ile ney üflenmez*” “*, Ney çalarken örtünsen*”, “*ney üflerken etek giyilmez...*” gibi birçok eleştiri aldıkları görülmüştür. Ney’den başka bir enstrüman çalmış olsalardı yukarıda sayılan eleştiriler dile getirilir miydi? Enstrüman olarak “ney”in dinî ve kültürel kodları yansıtan bir misyon taşıması nedeni ile kadın neyzenlerin bu tür tutumlarla karşılaştıkları sonucuna varmak mümkündür.

Çalışma kapsamında görüşme yapılan kadın neyzenler, aileleri ve eşleri tarafından desteklendiklerini, bundan dolayı şanslı olduklarını ifade etmektedirler. Erkek neyzenler, eşleri tarafından desteklendiklerini, haftalar süren turnelere çıktıklarında çocuklarına eşlerinin baktığını, bunun için şanslı olduklarını ifade ederler mi? Söz konusu karşılaştırmayı yapmak yersiz midir? Kanaatimizce toplumsal cinsiyet merceğinden bakılmadığında toplumsallaşma pratikleri ve bilinç dışında biriktirilenler, davranışlara ve düşüncelere yansır. Böylece var olan düzenin “doğal” olduğu kabul edilir ve içselleştirilir. Cinsiyet rollerine ilişkin beklenti ve tutumların, kadın neyzenlerin kariyerleri açısından önemli bir faktör olduğu görülür.

Çalışma sürecinde “... *Hem kadın hem de ney üflüyor*”, “*Hep şaşkınlık oldu, biz hep şaşkınlık yaşattık insanlara.*”, “*Ben de yapıyorumu göstermek çok zor bir şey*”, “*Kadın neyzen fikrine çok iyi bakmadığını duymuştum*”, “*Onların bizi kabul ederken zorlandığını düşünüyorum.*”, “*Erkek neyzen daha çok tercih ediliyor.*”, “*O, kadınlar sahneden insin demişti. Saçlarım diken diken olmuştu...*” ifadeleri kaydedilen yanıtlardan bazılarıdır. Toplumsal düzen içindeki özgürleşme

mücadelelerinin kökeninde cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yer aldığı görülür. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi; erkeği güç ve iktidar, kadını ise eş ve aile bağı ile çevreler. Bir diğer deyişle toplum, kadın ve erkekten kalıplaşmış duygu durumuna göre davranışlar bekler. Buna karşın kadın müzik alanında varlık gösterebilir ancak kültür alanının erkekle özdeşleştirilmesi kadınları sınırlandıran, diğer yandan ötekileştiren unsur olarak görülür. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin, müzik disiplini içinde varlık gösteren kadın neyzenleri baskıladığı, sınırlandırdığı, yetersiz olarak değerlendirdiği ve ikincil olarak konumlandığı görülür.

KLER

Ek 1- Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nden 15 Mart 2019 tarihinde talep edilen bilgiler ile ilgili yazışma.

Ek 2- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'ndan 29 Mart 2019 tarihinde talep edilen bilgiler ile ilgili yazışma

 ANKARA ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ İSLAM TARİHİ VE SANATLARI
(TÜRK DİN MUSİKİSİ) ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI

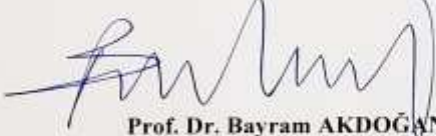
TRT
BENKHF56
29/03/2019
92340

15.03.2019

TRT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığına

Türk İslam Tarihi ve Sanatları (Türk Din Musikisi) Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapan bir öğrencimizin yüksek lisans tezinde kullanması için TRT'de son beş yıl içerisinde görev yapan kadın ve erkek saz sanatçılarının sayısı ile bu sanatçılardan kadın olanların hangi sazları çaldığı ve özellikle "ney" sazını çalan kadın ve erkek saz sanatçı sayılarının bilgisine ihtiyaç duyulmuştur.

Söz konusu bilgilerin sağlanması hususunda gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Bayram AKDOĞAN
Türk Din Musikisi Anabilim Dalı Başkanı

Adres:
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Bahriye Üçok Caddesi
06500 Beşevler/Ankara
Tel: 0312 212 60 80

Ek 3- Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün 15 Mart 2019 tarihli yazıma (74759832-041.02-E.293554 sayılı) cevap yazısı.

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIğI
Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü

Sayı : 74759832-041.02-E.293554
Konu : Saz Sanatçıları

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTöRLüğüNE
(İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Ve Sanatları (Türk Din Musikisi) Anabilim Dalı Başkanlığı)

İlgi : 15.03.2019 tarihli ve sayılı yazınız.

Türk İslam Tarihi ve Sanatları (Türk Din Musikisi) Anabilim Dalında yüksek lisans yapan öğrencinizin yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere, Bakanlığımıza bağlı Devlet Klasik Türk Müziği Korolarında son beş yıl içerisinde görev yapan kadın ve erkek saz sanatçıları ile bu sanatçılardan kadın olan saz sanatçılarınnın branşları ve ney branşındaki kadın sanatçı sayılarının bildirilmesine ilişkin ilgi yazımız incelenmiş olup, söz konusu bilgileri içeren tablo ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Murat Salim TOKAÇ
Bakan a.
Genel Müdür

Ek : Tablo (1 sayfa)

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Roma Meydanı Hipodrom Caddesi 06330 Hipodrom/ANKARA Telefon: (312) 470 58 12 Faks: (312) 470 59 48 E-Posta: guzelsanatlar@kulturturizm.gov.tr Elektronik Aę: www.guzelsanatlar.gov.tr	Bilgi için: Yurdagül TAş İlgi Telefon No:(312) 470 58 33
---	--

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Ve Sanatları
(Türk Din Musikisi) Anabilim Dalı Başkanlığı tarafından talep
edilen bilgiler:

SON BEŞ YILDA GÖREV YAPAN SAZ SANATÇILARI	
CİNSİYETİ	SAYI
Kadın	12
Erkek	87

KADIN ERKEK NEY SANATÇILARI	
KADIN	ERKEK
2	11

KADIN SAZ SANATÇILARININ BRANŞ VE SAYILARI	
Kemençe	3
Ritim saz	2
Kanun	3
Ud	2
Ney	2
TOPLAM	12

Ek-4-Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Karar Bildirimi

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 85434274-050.04.04 / 27018
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

25.04.2019

Sayın Saadet YANARDAĞ

İlgi: 15/03/2019 tarihli başvurunuz.

“Kadın Neyzenlerin Deneyimlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde İncelenmesi” başlıklı teziniz ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulunun 22/04/2019 tarihli toplantısında alınan 5/153 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Sibel A. ÖZKAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

Ek 5- Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu Karar Örneği

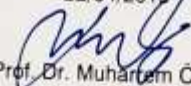
**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ**

Karar Tarihi : 22/04/2019
Toplantı Sayısı : 05
Karar Sayısı : 153

153- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Saadet Yanardağ**'ın "Kadın Neyzenlerin Deneyimlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili 15/03/2019 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Saadet Yanardağ**'ın "Kadın Neyzenlerin Deneyimlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde İncelenmesi" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
22/04/2019

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

Ek-6 Aydınlatılmış Onam Formu

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sayın gönüllü; bu araştırma “Kadın Neyzenlerin Deneyimlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde İncelenmesi.” konulu, Ankara Üniversitesi Türk İslam ve Sanatları (Türk Din Musikisi) Anabilim Dalı yüksek lisans tezi kapsamında planlanmış olup söz konusu araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz.

Çalışma ile kadın neyzenlerin deneyimleri toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde incelenecektir. Bu çalışmaya katılma koşulları ney icracılığındaki seviyeleri ve mesleki tecrübeleri dikkate alınarak Kültür Bakanlığı veya Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bünyesinde kadrolu ya da misafir sanatçı olarak çalışmış, sahne almış veya hala çalışmalarını sürdüren kadın olmaktır. Çalışma kapsamında gönüllülere sorular yönetilip bu görüşmeler sürecinde ses kaydı yapılacaktır. Araştırmaya beş gönüllü alınacaktır. Bir gönüllünün bu araştırmanın gereklerini yerine getirebilmek için harcayacağı süre bir saat civarındadır. Gönüllülerin araştırmaya katılmalarının herhangi bir riski yoktur. Gönüllüler, araştırmaya katılmayı kabul etmediklerinde ya da araştırmadan ayrılmalari durumunda herhangi bir olumsuz sonuçla karşı karşıya kalmazlar.

Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz durumunda sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır.

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım.

Bu koşullar altında, araştırma kapsamında yapılacak görüşme ile elde edilecek bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

Gönüllünün
Adı Soyadı İmzası
...../...../ 2019

Saadet YANARDAĞ
...../...../ 2019

Ek 7- Katılımcı Görüşme Soruları

KATILIMCI GÖRÜŞME SORULARI

1. Müzik ile ilgilenmeye başladığınızda enstrüman seçimi sürecinizden bahsedebilir misiniz? Neden ney'i seçtiniz? Enstrüman olarak ney'i seçtiğinizde çevrenizden herhangi bir destek aldınız mı ya da bir engelle karşılaştınız mı?
2. Ney dışında başka bir enstrüman eğitimi aldınız mı ya da alıyor musunuz? Eğer başka bir enstrüman eğitimi alıyorsanız bu enstrümanın eğitim süreci ile ney öğrenme sürecini karşılaştırabilir misiniz? Ney'i diğer enstrümanlardan başka bir yerde değerlendiriyor musunuz?
3. Ney sazını tanımlayıp sizin için bu sazın anlamını ve hayatınızdaki yerini tarif edebilir misiniz? Ney öğrenmeye başladığınız dönemde ney'e yüklediğiniz bir anlam var mıydı? (manevi uhrevi manada)
4. Ney öğrenme sürecinde müzik eğitimi dışında tasavvuf ile ilgili bir eğitim aldınız mı? Aldıysanız bu eğitim ney'e yüklediğiniz anlamı etkiledi mi?
5. Meşk geleneği ile eğitim aldınız mı?
6. Anneniz, babanız, eşiniz, çocuğunuz... kısaca aile hayatınız neyzen kimliğinizi nasıl değerlendiriyor? Neyzenlik özel yaşantınızın neresinde duruyor?
7. Neyzen olmanın derecesi ve kıstasları size göre nelerdir?
8. Neyzen olma aşamasını kadın olarak nasıl yaşadınız? Kadın olduğunuz için özel bir güçlkle karşılaştınız mı? Kendinizi neyzen olarak kabul ettirmekte zorlandınız mı?
9. Kadın olmanız nedeniyle kalıpyargı, önyargı ya da ayrımcılıkla karşılaşıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız karşılaştığınız durumları anlatabilir misiniz?

10. Ney dersi veriyor musunuz? Eğitim sürecinde öğrencilerinizin kadın eğitmen olmanız nedeniyle farklı tutumları var mı? Kadın ya da erkek öğrencilerin tutumlarını ayrı ayrı değerlendirebilir misiniz?
11. Eğitim almak için kadın öğrenciler özellikle sizi seçmek istiyor mu? Böyle bir geri bildirim aldınız mı? Kadın öğrenciler eğitmen olarak erkek eğitmen yerine sizi seçiyorlarsa sizce neden seçiyorlar?
12. Mevlana anma törenine neyzen olarak davet edildiniz mi? (Mevlana İhtifali)
13. Türkiye’de yaşayan kadın neyzen sayısının kaç tane olduğu hakkında bir bilginiz var mıdır? Türkiye’de yaşayan erkek neyzen sayısı ile kıyaslayabilir misiniz?
14. Neyzen olarak kadın ve erkeklerin kabul ve takdir görme, saygı ve değer görme gibi açılardan farklılıkları var mıdır?
15. Kadın neyzen sayısının az olduğunu düşünüyor musunuz? Az olduğunu düşünüyorsanız size göre nedenleri nelerdir?
16. Kadınların neyzen olmalarının önünde engel olan bir unsur var mıdır?
17. Üniversitelerde ders veren- misafir öğretim üyesi ya da öğretim üyesi - kadın neyzen var mıdır? Varsa sayısının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
18. Sizden önceki dönemlerden, yaşça sizden büyük, tanıdığınız kadın neyzen var mıdır? Varsa tanışma ve çalışma imkânınız oldu mu?
19. Mevcut sorular dışında belirtmek istediğiniz hususlar var mıdır?

KAYNAKÇA

- AKCA, Baştürk, Emel & ERGÜL, Seda, *Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri*, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2015.
- AKDOĞAN, Bayram, “Hcetet’s-Sema’ Adlı Musiki Risalesi ve Ankaravi İsmail B. Ahmed’in Musiki Anlayışı,” AFD, Cilt: 35, 1996, s. 477-505.
- AKDOĞAN, Bayram, “Sanat, Sanatçı, Sanat Eseri ve Ahlak”, AFD, Cilt:42, Sayı:1. 2001, s. 213-245.
- AKDOĞAN, Bayram, “Türk Din Musikisi Tarihine Bir Bakış”, AFD, Cilt:49, Sayı:I, 2008, s. 158.- 163.
- AKDOĞAN, Bayram, “Türk Din Musikisinde Anadolu’da Doğuş ve Tarihi Seyri Hakkında Bazı Mlazalar”, AFD, Cilt: 44, Sayı: 1, 2003, s. 345-371.
- AKDOĞAN, Bayram, *Fıkıh Mezheplerine Göre Müzik Sanatı, Müzik Aleti ve Müzisyenler*, Mans Medya Yapım, Ankara, 2017.
- AKDOĞAN, Bayram, *rneklerle Türk Musikisinde Formlar*, Bilge Ajans, Ankara, 2010.
- AKINCI, Karabey, Laika, *Garplı Gözüyle Türk Musikisi*, Doğan Güneş Yayınları, İstanbul, 1963.
- AKTAş, Gl, “Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak”, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:30, Sayı:1, 2013, s. 55-56.
- ALTINTAş, Hayrani, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1986.

- ALTUNIŐIK, Remzi, COŐKUN, Recai, BAYRAKTAROĞLU, Serkan, YILDIRIM Engin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, (6. Baskı). Sakarya Yayıncılık. Sakarya, 2010.
- AŞKIN, Muhittin, *Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt:10, Sayı:2, s. 213-219.
- AYDEMİR, Duygu, “Automata Filminin Nietzsche’nin Üstinsan Öğretisi ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında ÇözümleeniŐi”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ISOPHOS Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi, Yıl:2, Sayı:2, 2019, s.1-17.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *Neyin sırrı hala hasret*, Kubbealti Neşriyat, İstanbul, 2002.
- BARDAKÇI, M. Necmettin, *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015.
- BATUK, Cengiz, “Dinler Tarihi Bağlamında Din - Müzik ilişkisine Genel Bir Bakış Denemesi” Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:35, 2013, s. 45-70.
- BEHAR, Cem, *AŞk Olmayınca Meşk Olmaz*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.
- BEHAR, Cem, *Musikiden Müziğe Osmanlı / Türk Müziği: Gelenek ve Modernlik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.
- BERKTAY, Fatmagül, “Tektanrılı Dinlerde Kadın Bedenin Toplumsal Denetimi”, Haber Bülteni, s. 36-42.
- BERKTAY, Fatmagül. *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul, 2016.
- BİLGİN, Beyza, *İslam’da Kadının Rolü Türkiye’de Kadın*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2005.

BİLGİN, Salih, *Zanaattan San'ata Başpâre*, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, 2012.

BİNGÖL, Orhan, “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I): s.108.

CAN, Neşe, “Osmanlı'da Müziğin ve Şiirin Gözde Sazı: Ney”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:31, Sayı:1, 2011, s.179-200.

CONNEL, R.W; *Toplumsal Cinsiyet ve iktidar*, Çev: SOYDEMİR, Cem, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.

ÇINAR, Sevilay, KARAHASANOĞLU, Songül, ŞENEL Süleyman, “Kadın âşıkların âşık sanatı içerisinde toplumsal rolleriyle konumlanma problemleri”, İTÜ Dergisi, Aralık 2008, Cilt:5, Sayı:2, s.45-56.

DOĞRUSÖZ, Nilgün, BEŞİROĞLU, Ş. Şehvar, USLU, Recep, “Harîrî bin Muhammed’in Kırşehirî Edvar Çevirisinde Perdeler”, İTÜ Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, 2007, s. 13-22.

DÖKMEN, Zehra, *Toplumsal Cinsiyet*, Sistem Yayınları, İstanbul, 2004.

EFLAKİ, Ahmet, *Ariflerin Menkıbeleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, Cilt:I, 1986.

EFLAKİ, Ahmet, *Ariflerin Menkıbeleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, Cilt:II, 1986.

ERGUNER, Süleyman, *Ney Metod*, Ergüner Müzik, İstanbul, 2002.

ERGUNER, Ulvi, “Ney (Nay)”, *Musiki ve Nota Mecmuası*, Cilt:1, Sayı:10. İstanbul, 1986,

EROĞLU, Seval, *Bağlama Çalıp Söyleyen Kadınların Müzik Performansının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi*, İTÜ Sosyal Bilimler

- Enstitüsü Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı Müzikoloji ve Müzik Teorisi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2018.
- FİSKE, John, *Popüler Kültürü Anlamak*, Parşömen Yayıncılık, Cev: İsmet Gülseçgin, İstanbul, 2012.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2009.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlevi Âdab ve Erkânı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2007.
- GÜRDAY, Cenk, *Anadolu'daki İnanç ve Müzik İlişkisinin Sema-Semah Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Türk Din Musikisi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010.
- GÜRDAY, Cenk, BAĞÇECİ, S., Fulya, ÖNER, L., Oya, “Kültürel bir mirasın dönüşümü: Osmanlı'nın derviş musikişinaslarından günümüzün profesyonel ayin icracılarına”, *Rast Müzikoloji Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, 2019, s.1945.
- GÜRHAN, Nazife, “Toplumsal Cinsiyet ve Din,” *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* Kasım 2010, Sayı: 4, s. 60.
- GÜRHAN, Nazife, “Kadın Bakış Açısıyla Kuran'ı Yeniden Okuma Denemesi- Amina Wedud-Kuran ve Kadın”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Kasım 2011, s. 113-115.
- KARKINAR, Nadide, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eskişehir, 2011.
- KAYA, Ahmet, *Ney Metodu*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.
- KILIÇ, M. Erol, *Tasavvufa Giriş*, Sufi Kitap, İstanbul, 2012.

- KİŞİSEL GÖRÜŞMELER; Burcu Karadağ, Miase Örümlü Bayramoğlu, Sinem Hondoroğlu Irmak, Pelin Başar Sezgin, Tuba Güvem Alagöz.
- KÜMBETOĞLU, Belkıs, “Toplumsal Cinsiyet ve Antropoloji”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Sosyal Antropoloji Özel Sayısı, Ankara, Sayı:2, 2000, s. 241.
- MASDAR, Funda, *Türk Sinemasındaki Kadın Tiplemesi Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme, Sevmek Zamanı*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006.
- MUHSİN, Vedud, Amine, *Kur'an ve Kadın*, İz Yayıncılık, Çev. Nazife Şişman, İstanbul, 2000.
- NEUMAN, W. Lawrence, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Çev. Sedef, Özge, Yayın Odası, Ankara, 2012.
- OKUYAN, Mehmet, “Kadına Yönelik Şiddete Kur'an'ın Bakışı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:23, 2007, s.93-134.
- ÖZAYDINLIK, Kevser, “Toplumsal Cinsiyet temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Yıl:14, Sayı:33 Temmuz-Aralık 2014, s.93-110.
- ÖZDEMİR, Murat, “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, s. 323-343.
- ÖZKİŞİ, G., Zeynep, *Cinsiyet Bağlamında Türkiye’de Kadın Besteciler: Tanzimat’tan Günümüze Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Kadın Besteciler ve Yapıtları*, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE Müzik Bilimleri Bölümü Sanat ve Tasarım

- Anabilim Dalı Müzikoloji Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2009.
- ÖZKÖSE, Kadir, “Mevlana Celaleddin-i Rumi’nin Düşüncesinde Kadın”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas, Cilt:11, Sayı:1, 2007, s. 51-67.
- ÖZTEKİN, Bolkar, Mahmud, Öztekin, *Fuzuli ve Şeyh Galib Divanlarında Ney Metaforu*, Fırat Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2007.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- ÖZTÜRK, S., Ruken, *Sinemada Kadın Olmak*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- PAKALIN, Mehmet, Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB. Yayınları, İstanbul, 1993.
- PARLAKTUNA, İnci, “Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi”, Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review Cilt:10, Sayı:4, Ekim 2010, s. 1217- 1230.
- SAKAR, Hakan, Mümtaz, *Özlem Tekin Örneğinde Rock Müzikte Kadın (Toplumsal Cinsiyet, Etnisite, Hegemonya)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2007.
- SAY, Ahmet, *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 1. bs., Ankara, 2002.
- SAYAN, Betül, “Mevlevîlik’te Kadın ve Mevlânâ Âilesinden Kâmile Hanım’ın Mevlevîliğe Hizmetleri”, s. 90-91.
- SAYLAN, Fevziye, *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2012.

- SÖZER, Vural, *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, C. 3, s. 955;, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.
- ŞAHİN, İlkay, “Dinî Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik”, AÜİFD, Cilt:49, Sayı:II, 2008, s. 269-285.
- TOK, Eda, “17.Yüzyıl Mevlevî şairlerinde Ney”, *Mediterranean Journal of Humanities*, Cilt:4, Sayı: 2, 2014, s.261.
- TOKER, İhsan, *Bir Yapılaşma İlişkisi Olarak Kadınlar ve Din-Başkent Kadın Platformu Örnek-Olayı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.
- ULUDAĞ, Süleyman, *İslam Açısından Musiki ve Sema*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1976.
- ULUDAĞ, Süleyman, *İslam Açısından Musiki ve Sema*, Uludağ Yayınları, Bursa, 1992.
- USLU, Recep, *Müzikoloji ve Kaynakları*, İTÜ Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004.
- UYGUN, Mehmet Nuri, “Türk Din Mûsikîsinin Temel Sazlarından Ney ve Klâsik Aşkısı”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:27, 2004, s.41-42.
- ÜÇOK, Bahriye, “İslam’da Musiki Üzerine”, AÜİFD, Cilt:14, Sayı: 1, Ankara 1966, s. 86-93.
- YAPICI, Asım, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2016.
- YETİK, Erhan, *Tarikatlar ve Dini Hayat*, Kardeşler Ofset, Samsun, 1996.
- YILDIRIM, Ali & ŞİMŞEK, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

- YILDIRIM, Ali & ŞİMŞEK, Hasan, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.
- YILDIRIM, Ayşe, “Baba-Oğul-Kutsal Ruh Üçgeninde Kadının Konumu: Dinlerarası Bir Karşılaştırma”, *Halk Kültürü Dergisi*, Sayı:2, 2000, s.4-14.
- YILDIZ, Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eskişehir, 2011.
- YILMAZ, Ömer, “Hıristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:13, Sayı:2, 2012, s. 52-53.
- ZAVOTÇU, Gencay, “Ney’in Öyküsü ve Divan Şiirinde İşlenişi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* Sayı: 39, Erzurum, 2009, s. 719-751.

İNTERNET KAYNAKLARI

- 1) http://timucincevikoglu.com/File/?_Args= PreviewFile,9,OdesisMc
Erişim:10 Haziran 2019
- 2) http://turkishstudies.net/files/turkishstudies/1598990985_115%C3%96zki%C5%9Fi%20Zeynep%20G%C3%BC1%C3%A7in_S-2105-2114.pdf
Erişim:21 Kasım 2019
- 3) [http://www.kurannediyor.org/soru.asp?id=90&baslik=TAR%DDK%DD%20%DE%DCTTAR;%20\[%20%DEEVK,%20%DD%DET%DDYAK,%20%0Z%DDK%DDR%20VE%20%DE%DCK%DCR%20YOLUDUR.1](http://www.kurannediyor.org/soru.asp?id=90&baslik=TAR%DDK%DD%20%DE%DCTTAR;%20[%20%DEEVK,%20%DD%DET%DDYAK,%20%0Z%DDK%DDR%20VE%20%DE%DCK%DCR%20YOLUDUR.1)
Erişim:Kasım 2019
- 4) <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQXNoYWItxLFfc3VmZmE> Erişim:6 Ekim 2019
- 5) <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTWFzaXZh> Erişim:6 Ekim 2019
- 6) <https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-3706/mevlevi-ayini.html> Erişim:5 Ekim 2019
- 7) <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=TESB%C4%B0H%20&p=m>
Erişim:6 Eylül 2019
- 8) <https://islamansiklopedisi.org.tr/hakkal-yakin> Erişim:25 Kasım 2019
- 9) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilmel-yakin> Erişim:25 Kasım 2019
- 10) <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefsir> Erişim: 6 Eylül 2019
- 11) <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/1010/muzigin-dindeki-yeri-nedir->
Erişim: 5 Kasım 2019
- 12) <https://osmanlica.ihya.org/dt-37108.html>. Erişim:25 Kasım 2019
- 13) <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 6 Eylül 2019

- 14) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=> Erişim: 6 Eylöl 2019
- 15) <https://www.fikriyat.com/egitim/2018/09/03/muzik-nazariyatinda-bir-gelenek-edvar>, Erişim:5 Ekim 2019
- 16) <https://www.fikriyat.com/mefhum/2018/05/30/ibni-arab-ile-sistemli-bir-dusunce-sekli-vahdet-i-vucd> Erişim: 25 Kasım 2019
- 17) <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim:6 Eylöl 2019
- 18) <https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvWmFraXI> Erişim: 5 Kasım 2019
- 19) <ttps://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/494/1-ayet-tefsiri>
Erişim:29 Kasım 2019

ÖZET

Din, insan gerçekliğinin ayrılmaz bir parçası olarak toplumsal hayatın düzenlenmesinde etkileri olan sosyal bir olgudur. Tüm dinler müziği bünyesinde barındırır. İnanç ve müzik insanlığın ilk döneminden günümüze toplumsal hayatı ve kültürleri birçok açıdan etkiler ve şekillendirir. İslâm dünyasında din ve müzik kavramlarını yan yana getirmek kolay değildir. Türk-İslâm Tasavvufunda önemli bir yer tutan, Mevlâna öğretisinde ve tasavvuf müziğinde simgeleşmiş bir saz olan ney'in mânevi dünya ile beşer dünya arasında bir köprü olduğunu söylemek yersiz olmaz. Mevlâna, erkek veya kadına, önce insan olarak değer vermiştir. Mevlâna'ya göre insanın ruhu, erkeklik ve dişilik vasfından âzâdedir.

Klasik Türk Mûsikisi'nde, özellikle tasavvufî mûsikide önemli bir yer tutan ney sazını icra eden neyzenler ve ülkemizdeki ney çalma geleneği incelendiğinde bu gelenek içerisinde kadınların yeteri kadar görünür olmadıkları gözlemlenmiş ve bu alanda çalışma isteği doğmuştur. Görüşme yapılan kadın neyzenlerde; Kültür Bakanlığı veya Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bünyesinde kadrolu ya da misafir sanatçı olarak çalışmış veya hala çalışıyor olmaları şartı aranmıştır. Çalışmamıza araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımlar, kapsam ve sınırlılıklar ardından yöntemi hakkında bilgi verilerek başlanmıştır. Birinci bölümde; ney'in etimolojisi, tarihi, mistik öyküsü, enstrüman olarak özellikleri ve ney'in tasavvuf musikisindeki yeri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde İslam dini ile Tasavvuf öğretisinin kadına ve müziğe bakışı irdelenmiştir. Üçüncü bölümde sırasıyla, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları ile müzikal üretimde toplumsal cinsiyet kodlaması hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde ise kadın neyzenlerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler yorumlanmış ve analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dini müzik, ney, kadın neyzen, toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

Religion is a social issue that has impacts on organization of social life as an inseparable part of the reality of mankind. All religions contains music in their own structure. Belief and music have affected and shaped the social life, and also cultures in many ways since the beginning of humanity. It has not been easy to bring together the concepts of religion and music in the Islamic World. It will not be unreasonable to state that ‘the ney’, the symbolic instrument of ‘Mevlana doctrine’ and having an important place in The Turkish- Islamic Sufism, is a bridge between the material and spiritual worlds. First of all, Mevlana gives equal value to man and woman as a ‘person’ (individual, human). According to Mevlana, the spirit of human is beyond the characteristics of masculinity or femininity. Evaluation of the artists playing the ‘ney’ as an instrument and research about the traditions of playing the ‘ney’ in Turkey has showed that the woman ney players have not been reasonably visible in Classical Turkish Music, especially in religious and Sufi music. For the interviewed female ney artists, the necessity of being a member and working currently or having worked as a quest performer in the old organizations of Ministry of Culture or Turkish Radio and Television Corporation has been looked for. The study has been started by informing about the problem of this research, and then its aim and importance, its assumptions and coverings including the limitations of this study, and lastly the methodology of the study. In the first section; the information about the history of ney, its etymology and its mystic story, also the specifications features as an instrument and the role in the Sufi music have been given. In the second part; the perception of ‘female identity’ and music by

Islamic religion, and by the Sufism have been analyzed. In the third section, the knowledge about gender, gender identity roles and gender codification in music production by the conventional judgements have been given respectively. And in the fourth part, the results of the data obtained after the interviews with the female ney artists have been analyzed and commented.

Key Words: Religious music, ney, woman neyzen, gender.

